



perspective
.brussels

**STUDIE OVER DE
TOEGANKELIJKHEID VAN
KINDEROPVANGVOORZIENINGEN
IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK
GEWEST**

Eindrapport

JULI 2024

COLOFON

Auteur

Charlotte Casier, Jean-Michel Decroly, Pierre Marissal, Michel Vandenbroeck, Anneloes Vandenbroucke



Datum realisatie

10 Juli 2024

Contact

Thibaut De Greef – tdegreef@perspective.brussels

Gaëlle Valcke – gvalcke@perspective.brussels

Éditeur responsable

Antoine de Borman – Directeur général de perspective.brussels

Naamsestraat 59 – 1000 Brussel

Wettelijk depot

D/2024/14.054/20

INHOUDSTAFEL

Inleiding	8
I. Naar een definitie van toegankelijkheid	10
1. Internationale politieke aandacht	10
a) <i>European Quality Framework (EQF)</i>	10
b) <i>De herziene Barcelona-normen</i>	12
c) <i>De kindgarantie</i>	12
2. De vele factoren van toegankelijkheid	12
a) <i>Verschillende generaties onderzoek</i>	12
b) <i>Nationaal en regionaal beleid (macro)</i>	14
c) <i>Beheer door de organiserende instanties (meso)</i>	18
d) <i>Implementatie door de opvangvoorzieningen voor jonge kinderen (micro)</i>	20
3. Een multidimensionale synthese van toegankelijkheid	22
a) <i>Geografische toegankelijkheid</i>	22
b) <i>Betaalbaarheid</i>	22
c) <i>Sociale en culturele toegankelijkheid</i>	22
d) <i>Praktische toegankelijkheid</i>	23
e) <i>Vorrangsregels</i>	23
II. De potentiële vraag naar opvang voor jonge kinderen	24
III. Ongelijkheid inzake geografische en financiële toegang	30
1. Context en doelstellingen	30
2. Beschrijving gegevens	33
3. De zones met sterke noden identificeren door vraag en aanbod te vergelijken	36
a) <i>De af te leggen afstanden modelleren met behulp van een eenvoudig gravitatiemode</i>	36
b) <i>Gedifferentieerde toegang gebaseerd op een complex gravitatiemodel</i>	42
4. Verminderde financiële en geografische toegankelijkheid voor eenoudergezinnen en/of werkzoekenden	50
5. Typologie van de kinderopvanglocaties volgens geografische en financiële toegankelijkheid	52
IV. Andere dimensies van toegankelijkheid	56
1. Onderzoeksaanpak en methodologie	56
a) <i>Enquêteontwerp</i>	56
b) <i>Verspreiding van de enquête</i>	57
c) <i>Beschrijving van de opvanglocaties die reageerden</i>	58
d) <i>Ontvangst van de enquête en responsgraad</i>	60
e) <i>Gegevenskwaliteit</i>	62
f) <i>Een analyse per type opvangvoorziening</i>	63

2.	Een invulling van de plaatsen die het onevenwicht binnen het gewest versterkt	64
3.	Praktische toegankelijkheid verminderd door beperkte openingstijden	65
4.	Een geografische rekrutering die de concurrentie blootlegt in de gebieden die onder druk staan 67	
5.	Inkomensgebonden tarifiering draagt bij tot beter financiële toegankelijkheid	68
6.	Mogelijkheden tot inschrijving.....	74
a)	<i>Regelgeving die globaal ongunstig is voor kwetsbare groepen.....</i>	74
b)	<i>In de meeste opvanglocaties wordt rekening gehouden met alleenstaand ouderschap.....</i>	77
7.	Grotere sociale en culturele toegankelijkheid in gebieden onder druk.....	80
8.	Samenvatting	82
V.	Conclusie.....	83
1.	Aanpak en methodologie.....	83
2.	Belangrijkste resultaten	83
3.	Aanbevelingen	84
a)	<i>Het belang van een globale gewestelijke aanpak.....</i>	84
b)	<i>Nieuwe opvangplaatsen creëren.....</i>	85
c)	<i>Een aanbod dat toegankelijk is voor alle huishoudens</i>	85
d)	<i>Aandacht voor kwetsbare groepen</i>	86
VI.	Referenties	87
1.	Rapporten en artikelen	87
2.	Reglementen	89
3.	Pers	91
4.	Andere documenten	91
VII.	Afkortingen.....	92
VIII.	Bijlage : vragenlijst.....	93
1.	Introductieboodschap	93
2.	Voorstelling van de voorziening.....	94
3.	Praktische aspecten	96
4.	Financiële aspecten.....	97
5.	Een plaats aanvragen in de opvanglocatie	99
6.	Sociale en culturele toegankelijkheid	101
7.	Eindboodschap.....	103

LIJST VAN KAARTEN

Kaart 1 : Geografie van kinderen jonger dan drie jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	25
Kaart 2 : Geografische context en referentiepunten	26
Kaart 3 : Jonge kinderen en alleenstaand ouderschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	28
Kaart 4 : Geografie van werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	29
Kaart 5 : Dekkingsgraad inzake het aanbod aan kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest31	
Kaart 6 : Geografie van de kinderopvang volgens de tarifiering die toegepast wordt	32
Kaart 7 : Gemiddelde afstand die de kinderen van een statistisch sector moeten afleggen om toegang te hebben tot een kinderopvang, volgens het eenvoudige gravitatiemodel	41
Kaart 8 : Gemiddelde afstand die door kinderen wordt afgelegd tot de opvanglocaties in een buurt, volgens het eenvoudige gravitatiemodel	42
Kaart 9: Ongelijke toegang tot opvangvoorzieningen in het Gewest	47
Kaart 10 : Gemiddelde afstand die kinderen uit de statistische sector afleggen om toegang te krijgen tot kinderopvang, volgens het complexe gravitatiemodel	48
Kaart 11 : Gemiddelde afstand afgelegd door kinderen toegewezen aan de opvanglocaties in een buurt, volgens het complexe gravitatiemodel	49
Kaart 12 : Opvang van kinderen uit éénuoudergezinnen volgens het eenvoudige gravitatiemodel	50
Kaart 13: Kinderopvang van werkzoekende volgens het eenvoudige gravitiemodel.....	51
Kaart 14 : Kinderopvangvoorzieningen naar type vraag die mogelijk wordt ontvangen	53
Kaart 15 : Soorten opvang op basis van hun geografische en financiële toegankelijkheid	55

LIJST VAN KADERS

Kader 1 : Bevoegdheden inzake kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.....	9
Kader 2 : Omschrijving van enkele begrippen op vlak van kinderopvang	35
Kader 3 : Operationalisering van een dubbel begrensd gravitatiemodel	37
Kader 4 : De resultaten interpreteren van een dubbel begrensd gravitatiemodel.....	40
Kader 5 : Beheer van aanvragen voor plaatsen in gemeentelijke voorzieningen	44
Kader 6 : Reglementering van opvanginitiatieven die subsidies ontvangen inzake financiële toegankelijkheid	69
Kader 7 : Opvangregelgeving inzake het beheer van de aanvragen voor een plaats	74
Kader 8 : Het <i>Lokaal Loket Kinderopvang</i>	79

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1 : Aanwezigheidspercentages voor 0-3-jarigen en 3-6-jarigen.....	15
Figuur 2 : Evolutie van de gemiddelde ouderbijdragen in de Vlaamse gemeenschap 2014-2021.....	16
Figuur 3 : Samenhang tussen het gemiddeld inkomen per gemeente en de aanwezigheid van nederlandstalige inkomensafhankelijke opvangplaatsen in het BHG	17
Figuur 4 : Samenhang tussen aantal opvangplaatsen en mediaan inkomen in Vlaamse gemeenten.	18
Figuur 5 : Evolutie in de prioriteiten van verantwoordelijken van Nederlanstalige voorzieningen in Brussel.....	19
Figuur 6 : Toegankelijkheid van de kinderopvang in termen van openingsuren (n = 193).....	66
Figuur 7 : Rekrutering in de buurt van de opvanglocatie (n = 179).....	67
Figuur 8: Beleid ten aanzien van het niet betalen van facturen	72
Figuur 9 : Rekening houden met alleenstaand ouderschap bij het toekennen van een plaats	77
Figuur 10 : Rekening houden met de handicap van het kind bij het toekennen van een plaats.....	78
Figuur 11 : Beleid om de vraag naar ruimte te ondersteunen	79
Figuur 12 : Talige inclusiviteit en integratie in de buurt.....	81

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1 : aantal kinderen jonger dan drie jaar per gemeente (2023)	24
Tabel 2 : Plaatsen in kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest volgens hun erkenning, tarifiering, grootte en of ze al dan niet gemeentelijk zijn (november 2023).....	34
Tabel 2 : Verschillen in toegang per bevolkingscategorie	46
Tabel 3 : Kenmerken van vastgestelde types opvanglocaties.....	53
Tabel 4 : Kenmerken van de verschillende groepen in de typologie op basis van geografische en financiële toegankelijkheid.....	54
Tabel 5 : Kenmerken van de opvanglocaties die deelnamen aan de enquête.....	59
Tabel 6 : Responspercentage naar postcode van de opvanglocatie.....	60
Tabel 7 : Resultaat van telefoongesprekken met wie nog niet deelnam	61
Tabel 8 : Verdeling van de opvanglocaties die reageerden op de enquête over de typologie.....	63
Tabel 9 : Bezettingsgraad* van de opvanglocaties die reageerden op de enquête	64
Tabel 10 : Rekrutering door opvanglocaties	68
Tabel 11 : Financiële toegankelijkheid van de deelnemende opvanginitiatieven	70
Tabel 12 : Financieel voorschot bij inschrijving, per groep	71
Tabel 13 : Mogelijkheid om contant te betalen	72

Tabel 14 : Overzicht van de financiële toegankelijkheid van de verschillende subgroepen 73

Tabel 15 : Overzicht van de toegankelijkheid van de verschillende subgroepen..... 82

INLEIDING

Op vraag van de dienst School- en Studentenleven van perspective.brussels, die de nood aan kinderopvangplaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet opvolgen, heeft een consortium van onderzoekers van het BSI, de ULB en de UGent, ondersteund door een technisch begeleidingscomité¹, een studie uitgevoerd over de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit rapport presenteert de eindresultaten.

De studie maakt een analyse van de voorzieningen voor jonge kinderen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in termen van toegankelijkheid, vanuit kwantitatief oogpunt - hoeveel plaatsen zijn er beschikbaar? - kwalitatief - hoe toegankelijk zijn de plaatsen? - en geografisch - waar bevinden deze plaatsen zich? Dit aanbod wordt uiteraard geëvalueerd in het licht van de nood aan opvang voor jonge kinderen bij de gezinnen in het Brussels Gewest, opnieuw kwantitatief - hoeveel plaatsen zijn er nodig? - kwalitatief - welk niveau van toegankelijkheid moeten ze bieden? -en geografisch - waar moeten deze plaatsen komen? Deze resultaten helpen bij het bepalen van de regionale behoeften in termen van het aantal, de locatie en het type kinderopvangplaatsen dat moet worden gecreëerd.

Hiervoor baseert de studie zich op gegevens van de instanties die de opvangvoorzieningen voor jonge kinderen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest erkennen en op een online-enquête bij al deze voorzieningen in de winter van 2023-2024. Deze informatie werd verwerkt met behulp van ruimtelijke analyses en statistische methoden.

De studie combineert drie benaderingen. Ten eerste wordt de toegankelijkheid van voorzieningen voor jonge kinderen multidimensioneel benaderd, waarbij geografische, financiële, culturele en sociale aspecten, praktische aspecten en het omgaan met voorrangregels bij inschrijving worden geïntegreerd. Deze keuze weerspiegelt de diversiteit van situaties in het veld. Ten tweede houdt de studie ook rekening met de diversiteit van de vraag, met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen (eenoudergezinnen, werkzoekenden, ouders in opleiding), wier toegang tot kinderopvang wordt bemoeilijkt door lagere inkomens in het algemeen dan andere types gezinnen en door meer onstabiele en/of atypische werktijden. Tot slot is de studie de eerste die deze kwesties vanuit een globaal perspectief benadert voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, door zowel Franstalige als Nederlandstalige opvangstructuren in de analyse op te nemen (Kader 1, p.9).

Het eerste deel van het rapport betreft de ontwikkeling van een multidimensionale definitie van toegankelijkheid. Er wordt gekeken naar de internationale normen op dit vlak en de verschillende factoren die daartoe bijdragen. De rest van het rapport onderzoekt het aanbod in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in het licht van deze conceptualisering. Het tweede deel geeft een korte context van de vraag naar kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met bijzondere aandacht voor eenoudergezinnen en werkzoekenden. Het derde deel bekijkt de geografische en financiële toegankelijkheid van alle voorzieningen voor kinderopvang aan de hand van een 'dubbel begrensd gravitiemodel' (*double constrained gravity model*), waarbij het toegangsniveau wordt gedifferentieerd volgens inkomen, taalgemeenschap en gemeente. Het resultaat is een classificatie van kinderopvanglocaties volgens hun geografische en financiële toegankelijkheid. Het vierde deel van het rapport vult deze classificatie aan door andere dimensies van toegankelijkheid te documenteren aan de

¹ Bestaat uit vertegenwoordigers van (in alfabetische volgorde) : Iriscare, Kinderopvang in Brussel, Observatoire de l'enfant, ONE, Opgroeien -Kind & Gezin, VGC.

hand van informatie verzameld in een online enquête onder opvangvoorzieningen. Aan het einde van het rapport staan de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

KADER 1 : BEVOEGDHEDEN INZAKE KINDEROPVANG IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST²

Kinderopvang is een dienst die professionele zorg biedt voor kinderen jonger dan drie jaar buiten het gezin. Dit valt onder het gezinsbeleid, dat onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen valt.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt de dienst aangeboden door voorzieningen die erkend zijn door het Office de la Naissance et de l'Enfance (ONE), het referentieorgaan van de Franse Gemeenschap, en door voorzieningen die erkend zijn door opgroeien (het vroegere Kind en Gezin), het agentschap voor kinderen en hun gezin van de Vlaamse Gemeenschap. Deze opvangmilieus zijn onderworpen aan de reglementering van hun respectieve gemeenschappen. De Gemeenschappen geven vergunningen af voor kinderopvangactiviteiten, erkennen de kinderopvanglocaties, verlenen subsidies voor de werking van de centra, leggen de normen vast waaraan moet worden voldaan om de kwaliteit te garanderen en houden toezicht op de locaties.

Iriscare, de instelling van openbaar nut van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC) bevoegd voor welzijn en sociale bescherming, is verantwoordelijk voor de Brusselse bicommunautaire opvangvoorzieningen en voor de opvangvoorzieningen georganiseerd in een vreemde taal. De ordonnantie betreffende de bicommunautaire opvanglocaties trad in werking op 1 juni 2019. Sinds die datum staat Iriscare in voor de controle van de meldingen van niet-toegestane opvangstructuren en het afleveren van de vergunningen.

De Franse Gemeenschapscommissie (Cocof) en de Vlaamse Gemeenschapcommissie (VGC) staan onder andere in voor de financiering van de infrastructuur. Hiervoor stelt de Brusselse Gewestregering jaarlijks een budget ter beschikking aan de gemeenschappen om de opvanginfrastructuur te financieren. Er worden subsidies toegekend om nieuwe opvangplaatsen te creëren, maar ook om de kwaliteit van de bestaande plaatsen op peil te houden. Er is financiële steun beschikbaar voor de aankoop van gebouwen of voor bouwwerken (bouw, uitbreiding, verbouwing, renovatie, grote herstellingen), maar ook voor de aankoop van materiaal en de eerste inrichting.

De VGC prefinanciert ook capaciteit voor de Nederlandstalige kinderopvang en heeft in Brussels een meer algemene lokale regierol op vlak van Nederlandstalige kinderopvang en preventieve gezinsondersteuning. De regie wordt geoperationaliseerd door het bepalen en uitvoeren van beleidsdoelstellingen, informeren van actoren en gebruikers over het aanbod en het ondersteunen en subsidiëren van de sectoren. De VGC organiseert ook het pedagogisch ondersteuningsaanbod Opgroeien in Brussel, dat professionals in de kinderopvang en preventieve gezinsondersteuning advies en begeleiding op maat aanbiedt rond pedagogische kwaliteit. De VGC ontwikkelt verder acties ter bestrijding van het personeelstekort onder de noemer 'Werken voor Ketjes'. Ten slotte wijst de VGC de Nederlandstalige GECO posten (gesubsidieerde contractuele) toe.

Andere regionale programma's, zoals de wijkcontracten en de EFRO-fondsen, bieden ook financiering voor kinderopvangfaciliteiten. Deze fondsen zijn in de eerste plaats bedoeld voor financieel toegankelijke, publieke kinderopvang. Het Brussels Gewest financiert ook GECO-contracten om de kinderopvang te ondersteunen.

2Perspective.brussels. *Institutionele actoren op het gebied van kinderopvang in Brussel*. [online]. URL: <<https://perspective.brussels/nl/be-school/overzicht-van-de-kinderopvang-brussel/institutionele-actoren-op-het-gebied-van-kinderopvang-brussel>> (geraadpleegd op 13/05/24)

I. NAAR EEN DEFINITIE VAN TOEGANKELIJKHEID

Dit eerste deel stelt een definitie van toegankelijkheid voor, rekening houdend met de multidimensionele aard ervan. Daartoe wordt gekeken naar internationale normen en beleid op het gebied van voorzieningen voor jonge kinderen, en vervolgens worden de resultaten van onderzoek op dit gebied gepresenteerd. Na een kritische identificatie van de opeenvolgende benaderingen van toegankelijkheidsonderzoek, geeft het hoofdstuk een overzicht van de belangrijkste factoren die bijdragen aan toegankelijkheid

1. INTERNATIONALE POLITIEKE AANDACHT

Al tientallen jaren tonen longitudinale studies, eerst in de Verenigde Staten en daarna in een toenemend aantal Europese landen, aan dat kwaliteitsvolle kinderopvang gunstige effecten kan hebben op de ontwikkeling van kinderen, en dat deze effecten des te belangrijker zijn voor kinderen uit kansarme gezinnen (voor een samenvatting van dit onderzoek, zie Vandenbroeck, Lenaerts & Beblavy, 2018). Deze bevinding heeft de interesse gewekt van internationale beleidsmakers, die zich ook zorgen maken over ongelijkheden in de toegang tot deze voorzieningen. Al meer dan tien jaar richten internationale beleidsdocumenten zich op deze kwestie (bijv. Europese Commissie, 2011; Naudeau et al., 2011, OESO, 2006, 2012; Unicef Innocenti Research Centre, 2008).

Meer recentelijk werd er in Europese teksten op aangedrongen dat lidstaten de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen voor zogenaamde "risicokinderen" verbeteren (kinderen uit gezinnen die in preciaire omstandigheden leven, kinderen uit eenoudergezinnen, kinderen met een migratiegeschiedenis, kinderen met een beperking). In de rest van deze sectie zullen we drie Europese basisteksten bespreken die in die zin pleiten: het Europese Kwaliteitskader, de herziene Barcelona-normen en de Kindgarantie.

a) European Quality Framework (EQF)

In 2014 keurde de Europese Commissie het kwaliteitskader voor kinderopvang (ECEC³) goed. Dit kwaliteitsconcept, dat sindsdien op brede steun kan rekenen, omvat vijf dimensies, elk georganiseerd rond twee leidende principes. "Toegankelijkheid" is de eerste dimensie van dit kader. De twee bijhorende leidende principes zijn:

- > voorzieningen die toegankelijk⁴ en betaalbaar zijn voor alle gezinnen en hun kinderen;
- > voorzieningen die de deelname van jonge kinderen aan het onderwijsproces aanmoedigen, die sociale integratie en diversiteit versterken (Europese Commissie, 2018a, onze vertaling).

Dit kwaliteitskader werd gevolgd door de invoering van 22 indicatoren waarmee de lidstaten zichzelf kunnen beoordelen op de vijf dimensies. Op het gebied van toegankelijkheid zijn de indicatoren:

3 Op Europees niveau wordt er geen onderscheid gemaakt tussen kinderopvang voor kinderen van nul tot drie jaar en kleuterscholen. Alle voorzieningen voor kinderopvang en -educatie worden samengevoegd onder de term "early childhood education and care" (ECEC).

4 De tekst legt dit concept niet verder uit.

- > het percentage kinderen met een plaats in door de overheid gefinancierde kinderopvangvoorzieningen;
- > het percentage van het gezinsinkomen dat nodig is om kinderopvang voor ten minste 30 uur per week te financieren;
- > het bestaan van een structureel beleid om kansarme gezinnen aan te moedigen om gebruik te maken van kinderopvang;
- > het percentage kinderen dat regelmatig⁵ gebruik maakt van de voorzieningen (Europese Commissie, 2018b).

b) De herziene Barcelona-normen

In 2022 gaf het DG Justitie van de Europese Commissie een groep internationale experts de opdracht om de Barcelona-normen voor de toegankelijkheid van opvangvoorzieningen, die oorspronkelijk in 2002 waren opgesteld, te herzien (Europees Parlement, 2002). De Commissie heeft de referentietekst over de herziene normen in 2022 goedgekeurd (Europese Commissie, 2022). Er zijn drie belangrijke wijzigingen ten opzichte van de vorige normen:

- > het aantal te voorziene kinderopvangplaatsen stijgt van 33% naar 45% van de populatie kinderen jonger dan 3 jaar;
- > voor het eerst wordt in de tekst specifieke aandacht besteed aan kinderen in preciaire situaties, kwetsbare moeders en kinderen met een handicap;
- > Er wordt ook aandacht besteed aan de kwaliteit van de voorzieningen, rekening houdend met de dimensies van het European Quality Framework.

In de tekst staat :

When investing in ECEC services, Member States should take into account a number of dimensions beyond the mere availability of places, such as the time-intensity of participation, the share of children at risk of poverty or social exclusion participating in ECEC, as well as the accessibility, affordability and quality of the services provided. This Recommendation therefore sets out measures to tackle those aspects (...)

Furthermore, women with low professional skills, migrant women, women from low-income households with children, and female single parents face more barriers to training and to finding a job and more disincentives to enter or re-enter employment because of financial and non-financial constraints on their children's participation in ECEC. Encouraging higher participation of children in vulnerable situations and from disadvantaged backgrounds in inclusive ECEC would have a beneficial impact on their mothers' chances of returning to work. It would also help women to better reconcile their work, family and private life. (...)

Parents with disabilities and parents with children with disabilities face particular barriers and challenges in terms of access to the labour market. Facilitating the participation of children with disabilities in mainstream ECEC, where appropriate, can help their parents to better reconcile their work, family and private life. (European Commission, 2022)

⁵ De Commissie weigerde de indicatoren nauwkeuriger te kwantificeren.

c) De kindgarantie

In 2015 riep het Europees Parlement de Europese Commissie en de lidstaten op "om de verzwakking van de openbare diensten aan te pakken, een kindgarantie in te voeren zodat elk kind in armoede toegang heeft tot gratis gezondheidszorg, gratis onderwijs, gratis kinderopvang, fatsoenlijke huisvesting en adequate voeding, als onderdeel van een geïntegreerd Europees plan om kinderarmoede te bestrijden". Naar aanleiding van deze oproep heeft de Commissie een haalbaarheidsstudie laten uitvoeren. Daartoe stelden deskundigen in elke lidstaat een verslag op over de drempels en problemen in verband met de toegankelijkheid van kinderopvang, gezondheidsdiensten, gezonde voeding en degelijke huisvesting voor verschillende doelgroepen, waaronder kinderen die in gezinnen in een precare situatie leven. Deze 28 nationale verslagen⁶ werden vervolgens geanalyseerd door deskundigen op elk gebied, wat onder andere resulteerde in een tussentijds verslag over de problemen met de toegankelijkheid van kinderopvang voor jonge kinderen in alle EU-lidstaten (Vandenbroeck, 2020). Op basis van deze analyse werd een eindrapport over de kindgarantie opgesteld en goedgekeurd door de Commissie, dat naast een diagnose ook casestudies bevat die als voorbeeld kunnen dienen voor het verbeteren van de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen (Europese Commissie, 2020).

De Europese Commissie vraagt de lidstaten expliciet om de toegang tot de kinderopvang te vergemakkelijken voor kinderen in precare situaties, dakloze kinderen, kinderen met een handicap en kinderen met een migratiegeschiedenis. Zij roept elke lidstaat op om een actieplan op te stellen voor de periode 2022-2030, met een analyse en concrete acties. De meeste lidstaten hebben al dergelijke plannen opgesteld. In België heeft de POD Maatschappelijke Integratie (2022) dit actieplan opgesteld met aparte hoofdstukken voor de Vlaamse gemeenschap, de Federatie Wallonië-Brussel en enkele hoofdstukken specifiek voor het Brussels Gewest. Uit een eerste analyse van de eerste vier actieplannen - België, Italië, Finland en Spanje - bleek echter dat het Belgische actieplan grotendeels ontoereikend was, aangezien het weinig analyses en weinig gekwantificeerde ambities bevatte met betrekking tot de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen voor kansarme kinderen (León, Morabito, Pavolini en Vandenbroeck, 2023). Een meer diepgaande analyse van alle actieplannen is gepland voor begin 2024 door Eurofound.

Om de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen op een volledige en relevante manier te definiëren, zal de rest van deze tekst zich baseren op de definities van de Europese Commissie en de aanbevelingen van het EQF, op de herziene Barcelona-normen en de Kindgarantie, en op het uitgebreide onderzoek dat over dit onderwerp al werd uitgevoerd.

2. DE VELE FACTOREN VAN TOEGANKELIJKHEID

a) Verschillende generaties onderzoek

Al tientallen jaren kijken onderzoekers aan beide zijden van de Atlantische Oceaan naar ongelijkheden in de toegang tot voorzieningen voor jonge kinderen. Een eerste generatie studies probeerde ongelijkheden in het gebruik van kinderopvang te verklaren aan de hand van kenmerken van de gezinnen, met de nadruk op hun keuzes (bv. Hofferth & Wissoker, 1992; Peyton et al. 2001; Shlay et al. 2005). Kort samengevat concluderen ze dat sommige ouders (werklozen, immigranten, enz.) hun kind

6 Verenigd Koninkrijk inbegrepen

liever thuis houden of meer belang hechten aan praktische aspecten zoals nabijheid dan aan educatieve kwaliteit. Deze voorkeuren zouden verklaren waarom ze structureel minder aanwezig zijn in kinderopvangvoorzieningen en oververtegenwoordigd zijn in voorzieningen van lagere kwaliteit. Kortom, deze eerste generatie onderzoek richt zich eerder op ouders als oorzaak van ongelijkheid dan op aanbod en structuren.

Dit onderzoek is het onderwerp geweest van veel kritiek. Vandaag volstaan dergelijke argumenten niet langer om ongelijkheden in de toegang tot kinderopvang te verklaren. Een onderzoek bij meer dan 3.000 ouders in 400 kinderopvangvoorzieningen in de Vlaamse gemeenschap toont aan dat de criteria die ouders naar voor schuiven onafhankelijk zijn van hun sociale positie, migratiegeschiedenis, gezinssamenstelling of andere socio-economische of demografische criteria (Janssen, Spruyt & Vandenbroeck, 2021). Ten tweede maakt "keuze" het niet mogelijk om de moeilijkheden te begrijpen waarmee een groot aantal kansarme ouders geconfronteerd worden die zonder succes een plaats in de kinderopvang zoeken, onder meer in Brussel (Devlieghere, et al., 2021). Een internationale studie toont duidelijk aan dat voorkeuren van ouders die verband houden met cultuur (houding ten opzichte van het moederschap in bepaalde culturen of landen) geen bevredigende verklaring bieden voor ongelijkheden in het gebruik van kinderopvang. Structurele aspecten (aantal plaatsen, geografische spreiding, kosten, enz.) zijn daarentegen essentieel om deze ongelijkheden te begrijpen (Van Lancker & Pavolini, 2022; Pietropoli & Triventi, 2023). Bovendien is de 'keuze' van ouders bijzonder moeilijk te objectiveren, omdat wat als een keuze wordt beschouwd maar al te vaak een rechtvaardiging achteraf is van hoe de dingen gelopen zijn, bij gebrek aan mogelijkheden (Henly & Lyons 2000; Himmelweit & Sigala 2004; Vandenbroeck et al. 2008).

Verschillende studies hebben de relaties onderzocht tussen het gedrag van ouders en hun omgeving, d.w.z. de kenmerken van voorzieningen, buurten en beleid (bv. Pungello & Kurtz-Costes 1999, 2000; Sylva et al. 2007; Van Lancker & Ghysseels, 2016; Vandenbroeck, 2020). Ze laten toe om de complexiteit van de toegankelijkheid op een meer systemische manier te bekijken en om de factoren die de toegankelijkheid bepalen op verschillende niveaus te observeren: dat van het structurele beleid (*governance*), dat van de organiserende instanties, dat van de kinderopvangvoorzieningen en dat van de gezinnen (zie ook Vandenbroeck & Lazzari, 2014 over de interferentie tussen deze niveaus). In lijn met de hierboven beschreven resultaten, laten we de voorkeuren van ouders in de rest van de tekst buiten beschouwing en focussen we op het beleid en de organisatie van het aanbod.

Tot slot wordt in sommige onderzoeken onderscheid gemaakt tussen primaire toegankelijkheid of 'voor de deur' en secundaire toegankelijkheid of 'achter de deur'. Het eerste betreft toegankelijkheid zoals we die zien in dit onderzoek en zoals die gedefinieerd wordt door de Europese instellingen (zoals het Europees Kwaliteitskader en de Kindgarantie). Het is toegankelijkheid in de strikte zin van het woord (beschikbaarheid en betaalbaarheid). Secundaire toegankelijkheid ("achter de deur") verwijst daarentegen naar het onthaal dat ouders en kinderen krijgen, een onthaal dat rekening houdt met hun verwachtingen en bekommernissen, en dat aangepast kan worden aan elk kind. Het gaat dus eerder om de emotionele en pedagogische kwaliteit van de kinderopvang, die buiten het bestek van dit onderzoek valt.

Hieronder beschrijven we voor verschillende niveaus de belangrijkste factoren van toegankelijkheid, zoals vastgesteld door bovenvermeld onderzoek, maar ook door het eerder in kaart brengen van Nederlandstalige Brusselse gezinsvoorzieningen (Devlieghere et al., 2021) en door het analyseren van rapporten van EU-lidstaten over de kindgarantie (Vandenbroeck, 2020). We zijn in de eerste plaats geïnteresseerd in het nationale en regionale beleid (macro), het beheer door de organiserende instanties (meso) en de operationalisering door de kinderopvangvoorzieningen (micro), hoewel bepaalde aspecten

onder verschillende niveaus vallen. Er moet worden opgemerkt dat er een onevenwicht bestaat in het onderzoek dat rond het thema wordt uitgevoerd in België, met duidelijk meer onderzoek dat betrekking heeft op de Vlaamse gemeenschap dan op de Franse Gemeenschap. Het rapport wil inzicht verschaffen in de toegankelijkheid van beide groepen opvanglocaties aan de hand van een multidimensionele benadering.

b) Nationaal en regionaal beleid (macro)

Wetgeving over prioriteiten, rechten en plichten

Sommige landen hebben ervoor gekozen om de vraag te financieren in plaats van het aanbod, hetzij direct via kinderopvangcheques, hetzij indirect via belasting- of andere kortingen. België heeft een tussenpositie ingenomen door de meeste kinderopvangcentra te subsidiëren en aanzienlijke belastingverminderingen te voorzien voor kinderopvang. Zweden is een bekend voorbeeld, waar de lokale overheid verplicht is om voor elk kind van 1 jaar en ouder binnen 4 maanden na de aanvraag een plaats beschikbaar te stellen. In landen waar kinderopvang een recht is en effectief beschikbaar is als basisdienst voor elk gezin (bv. Noorwegen, Zweden, Finland en Denemarken), maakt gemiddeld 80% van de kinderen er gebruik van. Dit cijfer kan dus worden beschouwd als een dekkingsgraad die moet worden bereikt om elke kandidaat-ouder een plaats in de kinderopvang te garanderen⁷.

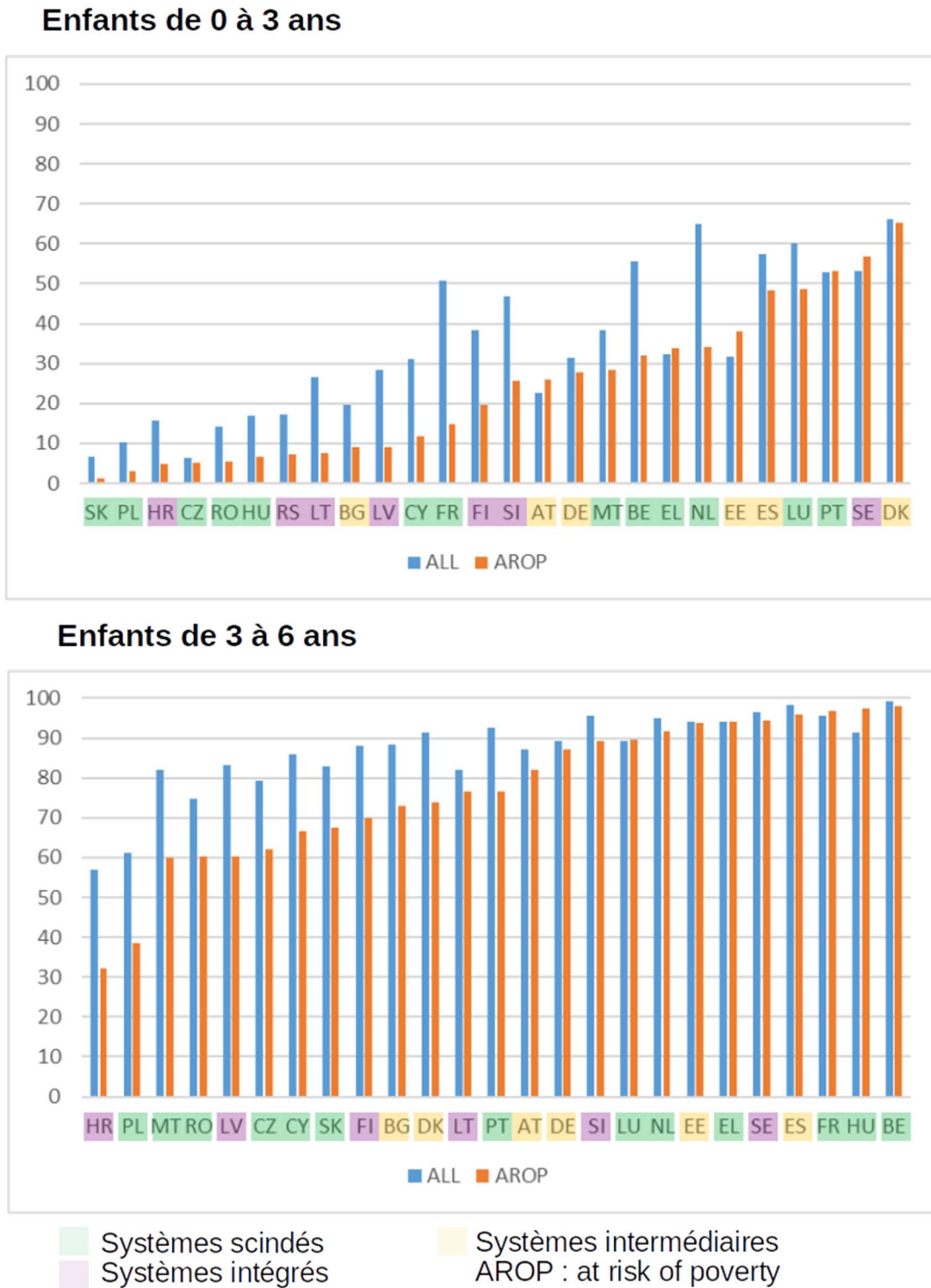
Bepaalde landen (Denemarken, Luxemburg, Finland en Slovenië) kennen het recht op een gratis plaats toe aan bepaalde categorieën gezinnen. Andere landen geven dan weer voorrang aan gezinnen met een laag inkomen of kennen kortingen toe op de ouderbijdragen. In veel landen is er echter weinig of geen wetgeving die bepaalt hoe plaatsen moeten worden toegewezen in geval van een tekort, en als er toch regelgeving rond bestaat is die vaak vaag en wordt ze weinig gecontroleerd (zoals in België). Dit laat de organiserende instanties veel speelruimte (p. 18).

De institutionele breuk

In ongeveer de helft van de Europese landen bestaat er een historische institutionele scheiding tussen kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar en kinderopvang voor kinderen tussen 3 jaar en de leerplichtige leeftijd. In deze landen worden voorzieningen voor de jongste kinderen vaak "opvang" genoemd en vallen ze onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Gezin of Sociale Zaken. Voorzieningen voor oudere kinderen staan bekend als "kleuterscholen" en vallen onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Onderwijs. Deze landen, die gekenmerkt worden door een sterke institutionele kloof, hebben allemaal een tekort aan plaatsen voor de jongste kinderen en de ongelijkheden in toegang zijn er groter dan in landen met een geïntegreerd systeem (zoals Zweden of Denemarken). Dit blijkt uit een vergelijking van de aanwezigheid van alle kinderen samen versus kinderen met een armoederisico (at risk of poverty = AROP) in de leeftijdsgroepen 0-3 en 3-6 (Figuur 1, p. 15).

7 SEEPRO-3 project. URL : <http://www.seeepro.eu/Seiten_Englisch/Country_Reports.htm>

Figuur 1 : Aanwezigheidspercentages voor 0-3-jarigen en 3-6-jarigen



Bron: EU-SILC 2019

Het financieringssysteem en de bijdragen van ouders

Sommige landen hebben ervoor gekozen om de vraag te financieren in plaats van het aanbod, door middel van "vouchers voor kinderopvang", belastingvoordelen of andere middelen. Overal waar dit het geval was en waar de impact op de ongelijkheid in toegang werd gedocumenteerd, heeft deze financieringswijze deze ongelijkheden vergroot. Het idee dat financiering van de vraagzijde de keuze van ouders vergemakkelijkt, blijkt alleen op te gaan voor welgestelde ouders en heeft de neiging om de kloof met minder welgestelde ouders te vergroten (Vandenbroeck, Lehrer & Mitchell, 2023). In alle landen van de Europese Unie worden financiële kosten genoemd als een van de belangrijkste redenen voor niet-gebruik door ongeveer de helft van de ouders die geen gebruik maken van kinderopvang. Het gaat hierbij om directe kosten zoals bijdragen, maar ook om indirecte kosten zoals vervoerskosten (Vandenbroeck, 2020).

In de Franse en Vlaamse gemeenschap in België zijn de bijdragen voor de kinderopvang voor een groot deel gebaseerd op het gezinsinkomen. De bijdragen voor ouders met een laag inkomen - zoals die vastgesteld werden door de verschillende bevoegde overheden - zijn echter hoger in de Vlaamse gemeenschap dan in de Franse Gemeenschap. Sinds een decreet dat in 2014⁸ van kracht werd, zijn alle bijdragen in de Vlaamse gemeenschap verhoogd (Figuur 2, p. 16) en zijn de bijdragen voor de gezinnen met de laagste inkomens bijna verviervoudigd. Ouders hebben de mogelijkheid om bij het OCMW een aangepast individueel tarief aan te vragen, maar het is gebleken dat deze procedures niet alleen weinig worden gebruikt, maar ook zeer ongelijk worden toegekend van gemeente tot gemeente.

Figuur 2 : Evolutie van de gemiddelde ouderbijdragen in de Vlaamse gemeenschap 2014-2021



Bron: Opgroeien

Bovendien omvat betaalbaarheid ook andere aspecten dan de kosten voor kinderopvang, zoals het factureren van afwezigheden.

In de Vlaamse gemeenschap moeten ouders bij de inschrijving van hun kind aangeven welke (halve) dagen ze aanwezig zullen zijn (en dus gebruik zullen maken van de plaats). De kinderopvang wordt gesubsidieerd op basis van het aantal kinderen per dag, dus afwezigheden (of lege plaatsen) kunnen een financieel tekort betekenen voor de opvang. Dit betekent dat ouders verplicht zijn om het gebruikelijke tarief (of zelfs een veel hoger tarief) te betalen wanneer hun kind afwezig is (bestellen = betalen).

⁸ "Decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning"

De opvanglocatie is echter verplicht om ten minste 18 respitdagen toe te kennen. De praktijken die in dit opzicht worden toegepast, verschillen sterk van de ene organiserende instantie tot de andere. Velen hanteren het minimum van 18 dagen, maar sommigen gaan verder en staan veel meer respitdagen toe. Voor sommigen zijn vakantiedagen, sluitingsdagen of ziektedagen inbegrepen in de 18 dagen, voor anderen niet, of alleen onder bepaalde voorwaarden.

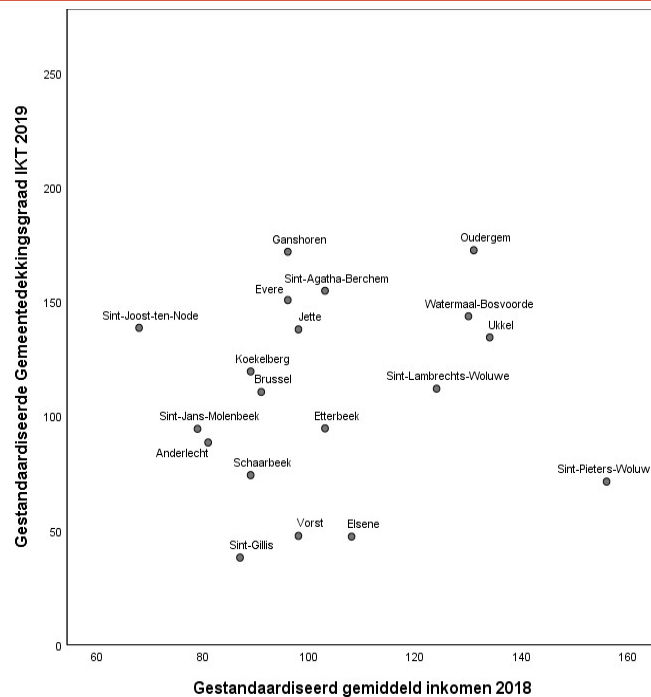
Een onderzoek bij Nederlandstalige kinderdagverblijven in Brussel (Devlieghere et al., 2021) toont aan dat dit niet erg transparant gebeurt en dat ouders niet weten wat ze kunnen verwachten. Een studie van de Artevelde Hogeschool toonde aan dat deze regeling een belangrijke drempel vormt voor gezinnen met onstabiele en/of precare jobs voor wie het dagelijkse leven moeilijk voorspelbaar is (Huylebrouck & Vastmans, 2016).

Geografische spreiding

Een van de belangrijkste oorzaken van de ongelijke toegang tot kinderopvang in de meeste EU-landen is de ongelijke verdeling van gesubsidieerde kinderopvang.

Dat is alvast het geval voor de Nederlandstalige kinderopvang in Brussel, zoals blijkt uit Figuur 3 (p. 17). De X-as vertegenwoordigt het gemiddelde gezinsinkomen in elke gemeente, met het gemiddelde voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gestandaardiseerd op 100. De Y-as vertegenwoordigt de dekkingsgraad (aantal plaatsen per 100 kinderen), eveneens met het gemiddelde voor het Brussels Gewest gestandaardiseerd op 100. Het blijkt dat de meeste gemeenten op een diagonaal liggen, wat aantoont dat gemeenten met bovengemiddelde inkomens ook meer plaatsen in gesubsidieerde crèches hebben.

Figuur 3 : Samenhang tussen het gemiddeld inkomen per gemeente en de aanwezigheid van nederlandstalige inkomensafhankelijke opvangplaatsen in het BHG

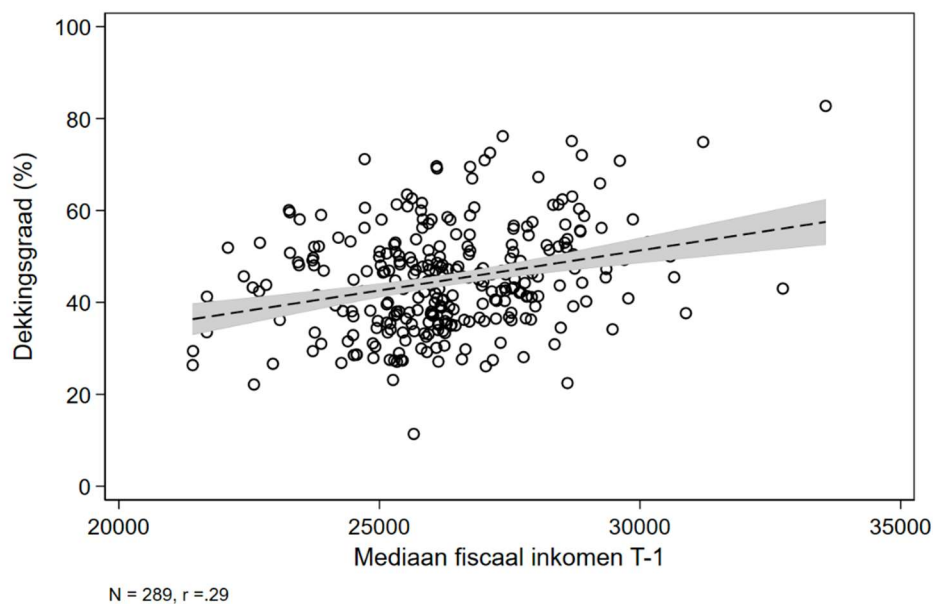


Bron: Devlieghere et al., 2021

Wanneer we kijken naar het geheel van de Nederlandstalige en Franstalige opvanglocaties, tellen we vast dat er geen verband bestaat tussen de socio-economische context van jonge kinderen en de dekkinggraad van de opvang voor jonge kinderen met inkomensgebonden tarief (Demey, 2021).

Meer algemeen bestaat er over alle Vlaamse gemeenten heen een samenhang tussen het mediane inkomen en het aantal, zoals Figuur 4 aantoont (p. 18).

Figuur 4 : Samenhang tussen aantal opvangplaatsen en mediaan inkomen in Vlaamse gemeenten.



Bron: Devlieghere et al., 2021

Kwaliteitsbewaking

De ongelijkheid betreft niet alleen de toegankelijkheid, maar ook de kwaliteit (bijvoorbeeld wat betreft de kwalificaties van het personeel of het aantal kinderen per volwassene). In verschillende landen is aangetoond dat gezinnen in preciaire situaties hun kinderen vaker inschrijven in kinderopvang van lage kwaliteit, in vergelijking met kinderopvang voor kinderen uit rijkere gezinnen. Voor de Vlaamse gemeenschap toont de MeMoQ-studie aan dat groepsopvang waar meer kinderen zijn met een migratieachtergrond en die thuis geen Nederlands spreken, een slechtere educatieve, talige en emotionele ondersteuning krijgen (Vandenbroeck et al., 2016). In landen waar de kwaliteit rigoureus wordt gecontroleerd, zijn de kwaliteitsverschillen minder uitgesproken.

c) Beheer door de organiserende instanties (meso)

De instanties die de opvang inrichten dragen ook bij aan de toegankelijkheid, met name door hun beslissingen over wie prioriteit krijgt bij inschrijving.

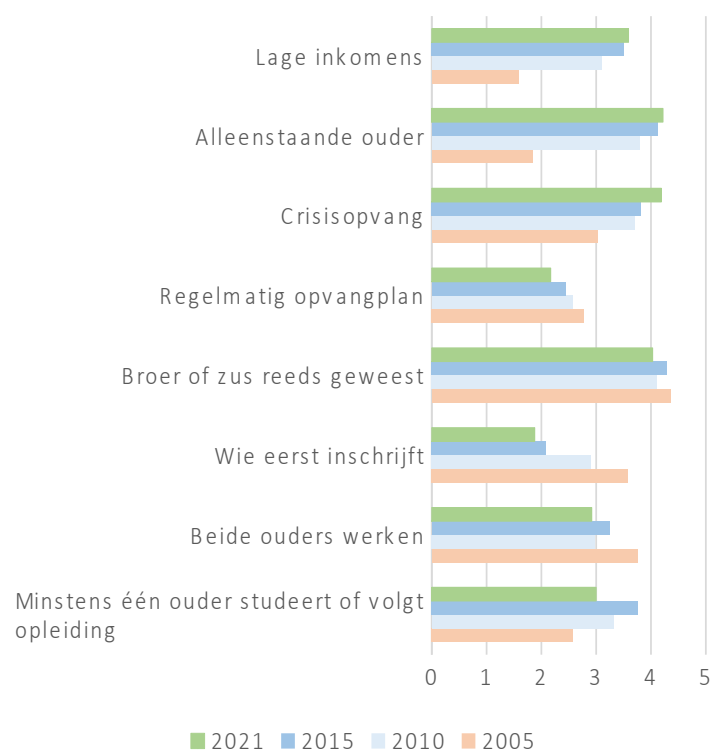
In geval van een tekort aan plaatsen worden beslissingen over prioriteiten vaak op verschillende niveaus genomen. In gemeentelijke kinderdagverblijven worden de prioriteiten vaak op gemeentelijk niveau vastgesteld (Humblet et al., 2020). Maar zelfs in dat geval blijkt, uit een enquête onder verantwoordelijken

van voorzieningen, dat zij een grote vrijheid behouden in het toepassen van de richtlijnen over prioriteiten: in de overgrote meerderheid van de gevallen (of het nu gaat om gemeentelijke kinderdagverblijven of vzw's) zijn het deze lokale verantwoordelijken die beslissen of een ouder een plaats krijgt of niet, zowel aan Nederlandstalige als aan Franstalige kant" (Joly, 2020; Vandenbroeck, Geens & Berten, 2014).

Volgens een enquête van 2018 bij Franstalige kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (152 respondenten), verklaart de meerderheid (63%) de chronologische volgorde van aanmelden te hanteren als enig criterium. Voor voorzieningen die dit principe niet toepassen en niet afhankelijk zijn van een gecentraliseerd beheer, zijn de meest genoemde criteria (in dalende volgorde) de organisatie van het gezin, sociale redenen, woonplaats, organisatorische redenen eigen aan de voorziening, het werk van de ouders en tot slot het in aanmerking nemen van specifieke behoeften (Humblot et al., 2020).

In het geval van de Nederlandstalige kinderdagverblijven in Brussel worden de prioriteiten die door de verantwoordelijken worden gehanteerd sinds 2005 om de 5 jaar geïnventariseerd. Er is een duidelijke evolutie (Figuur 5, p. 19).

Figuur 5 : Evolutie in de prioriteiten van verantwoordelijken van Nederlandstalige voorzieningen in Brussel.



De criteria werden geëvalueerd van 1 tot 5 volgens hun belang. Bron: Devlieghere et al., 2021.

Vooral het verschil tussen 2005 en 2010 is opmerkelijk. In 2005 werd in de eerste plaats prioriteit gegeven aan broers en zussen, wie zich als eerste aanmeldt en werkende ouders en in mindere mate aan aanvragen voor crisisopvang. Deze eerste drie criteria bevoordelen duidelijk de economische functie en 'gemiddelde' gezinnen. De sociale criteria daarentegen, d.w.z. laag inkomen, alleenstaande ouder, ouder in opleiding, wonnen aan belang in 2010 en dat bleef zo tot 2021, behalve voor het laatste criterium.

Deze ontwikkeling is deels te danken aan een proactief beleid van de Vlaamse gemeenschap en aan sensibilisering en opleiding van verantwoordelijken en teams op het terrein (Vandenbroeck, Geens & Berten, 2014). Deze evolutie toont de mogelijkheid om lokaal beleid en lokale praktijken te beïnvloeden.

Deze veranderingen in het discours van de verantwoordelijken betekenen echter niet dat de praktijken volledig veranderen. Enkele voorbeelden: slechts de helft van de leidinggevenden die crisiszorg de hoogste prioriteit geven, houden er plaatsen voor vrij; van de 31 managers (op 58 enquêtes) die een score van 4 of 5 geven voor laag inkomen, heeft er slechts één meer dan 10% gezinnen in een precare situatie; van de 17 verantwoordelijken die een score van 4 of 5 geven voor ouders in opleiding, heeft de meerderheid minder dan 10% ouders die daadwerkelijk een opleiding volgen (Devlieghere et al., 2021), ook al blijkt uit een enquête onder ouders die geen plaats vonden dat het stoppen van een opleidingsproject een van de meest voorkomende gevolgen van deze weigering is (Debruyne, 2023). Dit wil niet zeggen dat verantwoordelijken gewoon proberen te conformeren aan de verwachtingen. Het is net zo goed mogelijk dat men zich wel degelijk bewust is van het belang van sociale toegankelijkheid, maar dat er andere begeleidende maatregelen nodig zijn om dit in de praktijk te brengen.

Een ander aspect waarvoor organiserende instanties bevoegd zijn is de manier waarop de inschrijving verloopt en de administratie die daar bij komt kijken, wat voor sommige ouders een drempel kan zijn. Sommige kinderdagverblijven vragen een voorschot en/of waarborg die kan variëren van €50 tot meer dan €250, wat voor sommige gezinnen een onoverkomelijk hindernis kan betekenen.

Het is ook belangrijk om ouders duidelijk te informeren over de voorrangscriteria bij inschrijving en in te gaan op hun verzoeken om informatie, zelfs als er geen plaatsen beschikbaar zijn (One, 2023).

d) Implementatie door de opvangvoorzieningen voor jonge kinderen (micro)

Tot slot dragen ook de opvanglocaties in belangrijke mate bij aan hun toegankelijkheid door de banden die ze onderhouden met de lokale bevolking en organisaties, hun praktische organisatie, het profiel van hun werknemers en hun communicatiemethoden.

Openingstijden en flexibiliteit

Het is bekend en gedocumenteerd dat leden van gezinnen in precare situaties vaker buiten de normale kantooruren werken. Bovendien hebben ze vaak onzekere banen en wisselende werktijden. Of een kinderopvangvoorziening praktisch bruikbaar is, hangt daarom ook af van de flexibiliteit en openingstijden (Wagener, 2013).

Outreach en lokale samenwerking

Het niet-gebruiken van opvang wordt grotendeels verklaard door wantrouwen tegenover datgene wat buiten de familiesfeer valt. Voor deze gezinnen is outreach essentieel (Wagener et al., 2022). Sommige kinderdagverblijven hebben een goede band met de verschillende lokale gemeenschappen. Ze wachten niet noodzakelijk tot gezinnen zich komen voorstellen, maar gaan erop uit en ontmoeten kwetsbare gezinnen, vaak via buurtorganisaties of sociale en culturele organisaties. Ze maken zichzelf bekend via praatgroepen, het OCMW, consultatiebureaus van K&G enz. Dit is niet altijd eenvoudig, gezien bijna alle crèches in Brussel mensen moeten weigeren. Maar als er geen initiatieven zijn om kansarme groepen te bereiken, bestaat het risico dat er altijd hetzelfde soort gezinnen wordt opgevangen. Uit het NOUR-onderzoek dat voor ONE werd uitgevoerd, bleek bijvoorbeeld dat de dichtheid van het institutionele,

sociale en verenigingsnetwerk in een bepaald gebied helpt om niet-gebruik te beperken, met name voor kwetsbare groepen (Wagener et al., 2022).

Betrokkenheid bij de gemeenschap

Crèches die goed geïntegreerd zijn in de lokale gemeenschap zijn gemakkelijker toegankelijk voor een verscheidenheid aan ouders. Dit is bijvoorbeeld het geval bij bepaalde buurtcrèches in Gent, waar de lokalen (buiten de openingsuren) ook worden gebruikt voor andere buurtactiviteiten, waar de buitenruimtes open zijn en waar banden worden gesmeed met buurtbewoners (De Kimpe et al., 2004).

Diversiteit onder het personeel en hun vaardigheden

Een van de goed gedocumenteerde problemen in verschillende landen is het gebrek aan kennis bij het personeel van de voorziening over hoe een diversiteit aan gezinnen onthaald moet worden. Dit impliceert ervaring en kennis van wat het betekent om in preciaire omstandigheden te leven, maar ook kennis en vaardigheden op het gebied van interculturele dialoog. De aanwezigheid van personeel met diverse culturele en sociaaleconomische achtergronden, in combinatie met een beleid dat diversiteit verwelkomt, kan een boodschap geven aan een breder scala van ouders dat ze welkom zijn.

Informatie die zinvol is

Wanneer er een tekort aan plaatsen is, zijn kinderopvangvoorzieningen terughoudend om informatie te verspreiden die nog meer aanvragen zou kunnen aantrekken. Bij gebrek aan informatie vertrouwen ouders op hun sociale netwerk, terwijl het sociaal kapitaal zeer ongelijk verdeeld is. Dit betekent dat 'gemiddelde' ouders waarschijnlijk voldoende geïnformeerd zijn, maar dat andere, meer preciaire bevolkingsgroepen niet weten dat ze kinderopvang kunnen aanvragen of hoe ze dat moeten doen. Bovendien moet de verstrekte informatie zinvol zijn voor een divers publiek, niet alleen voor gezinnen met twee inkomens.

Het niet-gebruik beperken impliceert ook het zichtbaarder maken van de functies van opvang, naast de economische functie (Wagener et al.).

Luisteren langs beide kanten

Tot slot hangt toegankelijkheid natuurlijk ook af van de manier waarop ouders worden verwelkomd, de manier waarop er naar hun zorgen, verzoeken en bezorgdheden wordt geluisterd. Het is niet per se een kwestie van op elk verzoek in te gaan, maar er moet wel naar elke vraag worden geluisterd. Als het gaat om ouders met verschillende achtergronden, is het soms moeilijk om naar hun zorgen te luisteren en vereist dit speciale vaardigheden van het team (voor enkele voorbeelden met betrekking tot nieuwkomers, zie Vandenbroeck en al., 2009).

3. EEN MULTIDIMENSIONELE SYNTHESE VAN TOEGANKELIJKHEID

De toegankelijkheid van kinderopvang voor een divers en precair publiek (alleenstaande ouders, ouders met een laag inkomen, ouders in opleiding, ouders met een migratieverleden, enz.) hangt dus af van de complexe interactie tussen deze drie niveaus: het beleid op nationaal of gemeenschapsniveau, de organiserende instanties en de opvanglocaties.

De verschillende aspecten van toegankelijkheid die hierboven zijn beschreven, kunnen ook thematisch worden ingedeeld, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen geografische, financiële, sociale en culturele en praktische toegankelijkheid, en tot slot de prioriteiten bij inschrijving.

De beleidskant heeft vooral effect op de geografische en financiële toegankelijkheid. De sociale en culturele toegankelijkheid, en de praktische toegankelijkheid, worden vooral bepaald door de organiserende instanties en de opvangvoorzieningen. De kwestie van de prioriteiten bij inschrijving impliceren alle niveaus, van de regelgeving tot het in de praktijk brengen.

a) Geografische toegankelijkheid

Zoals hierboven (p. 17) beschreven is de geografische spreiding (die meer of minder ongelijk kan zijn) een belangrijke maatstaf voor toegankelijkheid. Dit geldt des te meer omdat mensen in een precaire situatie minder vaak over een eigen wagen beschikken en dus diensten in de buurt nodig hebben. Bovendien is het openbaar vervoer in Brussel niet altijd gemakkelijk te gebruiken met jonge kinderen (Montulet, Hubert, 2008).

b) Betaalbaarheid

De financiële bijdrage van de ouders kan sterk variëren naargelang de kinderdagverblijven erkend zijn door ONE of door opgroeien, die op dit vlak verschillende normen hanteren. Voor niet-gesubsidieerde kinderdagverblijven en door Kind & Gezin erkende kinderdagverblijven 'Trap 0' en 'Trap 1' variëren de kosten van € 300 tot meer dan € 1.000 per maand (Devlieghere et al., 2021). Voor zover wij weten, bestaan dergelijke gegevens niet specifiek voor ONE kinderopvanglocaties met vrij tarief. Er moet ook rekening worden gehouden met andere kosten, zoals inschrijvingskosten (waarborg, reserveringskosten) en soms aanzienlijke supplementen in bepaalde kinderdagverblijven (luiers, voeding, administratiekosten, enz.).

c) Sociale en culturele toegankelijkheid

Het gaat hier bijvoorbeeld om de talen die de personeelsleden kunnen spreken, maar ook meer in het algemeen om de vaardigheden van het personeel om de dialoog aan te gaan met een divers publiek (interculturele vaardigheden, kennis van kansarmoede, enz.). Het gaat ook over de administratie die komt kijken bij het inschrijven en de relaties die de structuren aangaan met andere sociale en culturele diensten (*outreaching*).

In aanvulling op de sociale en culturele toegankelijkheid kunnen we ook kijken naar de begrijpbaarheid, d.w.z. de mate waarin de inhoud van het aanbod overeenkomt met de betekenis die ouders eraan geven.

Dit hangt opnieuw af van de interculturele vaardigheden van het team, maar ook van de samenwerking en de banden die de voorziening aanknoopt met andere sociale en culturele diensten in de buurt.

d) Praktische toegankelijkheid

Het gaat hierbij om de mate waarin het aanbod van de opvangvoorzieningen aangepast is aan de concrete behoeften van de ouders. Dit heeft betrekking op openingstijden, flexibiliteit bij het gebruik van de opvang en de manier waarop voorzieningen rekening houden met de meer onregelmatige en moeilijk te voorspellen tewerkstelling van bepaalde gezinnen.

e) Voorrangsregels

Tegen een achtergrond van een tekort aan plaatsen moeten de organiserende instanties en de opvangmilieus beslissen aan welke gezinnen ze voorrang geven. Vaak bestaat er een regelgevend kader dat de te maken afwegingen bepaalt, maar in de praktijk worden die niet altijd toegepast. Deze prioriteiten kunnen het makkelijker of net moeilijker maken om een plaats toe te kennen aan een kind dat leeft in een precair gezin.

II. DE POTENTIËLE VRAAG NAAR OPVANG VOOR JONGE KINDEREN

Vooraleer te gaan kijken naar de toegankelijkheid van het aanbod aan kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is het zinvol om enkele vaststellingen te doen over de potentiële vraag.

Op 1 januari 2023 woonden er 44 819 kinderen jonger dan drie jaar (van 0 tot en met 2 jaar) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Globaal gezien zijn ze vooral talrijk in het westen en het noorden van het Gewest, net als de personen jonger dan 18 jaar in het algemeen (Tabel 1, p. 24 en Kaart 1, p. 25).

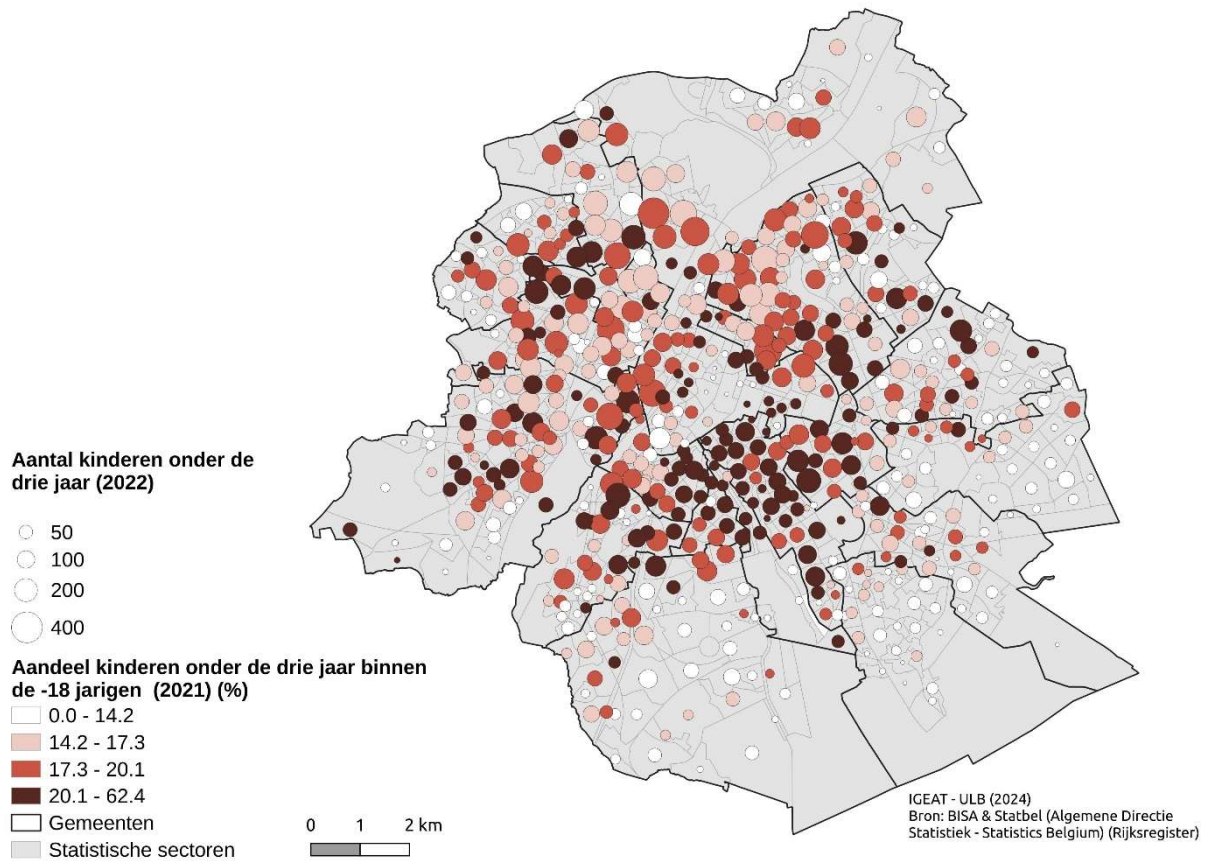
Tabel 1 : aantal kinderen jonger dan drie jaar per gemeente (2023)

	Kinderen jonger dan drie jaar	Aandeel in de totale bevolking
Anderlecht	5 210	4.2%
Oudergem	1 147	3.2%
Sint-Agatha-Berchem	958	3.8%
Brussel	6 976	3.6%
Etterbeek	1 667	3.4%
Evere	1 716	3.9%
Vorst	2 189	3.8%
Ganshoren	981	3.8%
Elsene	2 551	2.9%
Jette	2 162	4.0%
Koekelberg	994	4.4%
Sint-Jans-Molenbeek	4 324	4.4%
Sint-Gillis	1 530	3.1%
Sint-Joost-ten-Node	1 062	3.9%
Schaarbeek	5 244	4.0%
Ukkel	2 450	2.8%
Watermaal-Bosvoorde	628	2.5%
Sint-Lambrechts-Woluwe	1 897	3.2%
Sint-Pieters-Woluwe	1 133	2.7%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	44 819	3.6%
Vlaams-Brabant	35 585	3.0%
Waals-Brabant	11 488	2.8%
Vlaams Gewest	197 068	2.9%
Waals Gewest	109 207	3.0%
België	351 094	3.0%

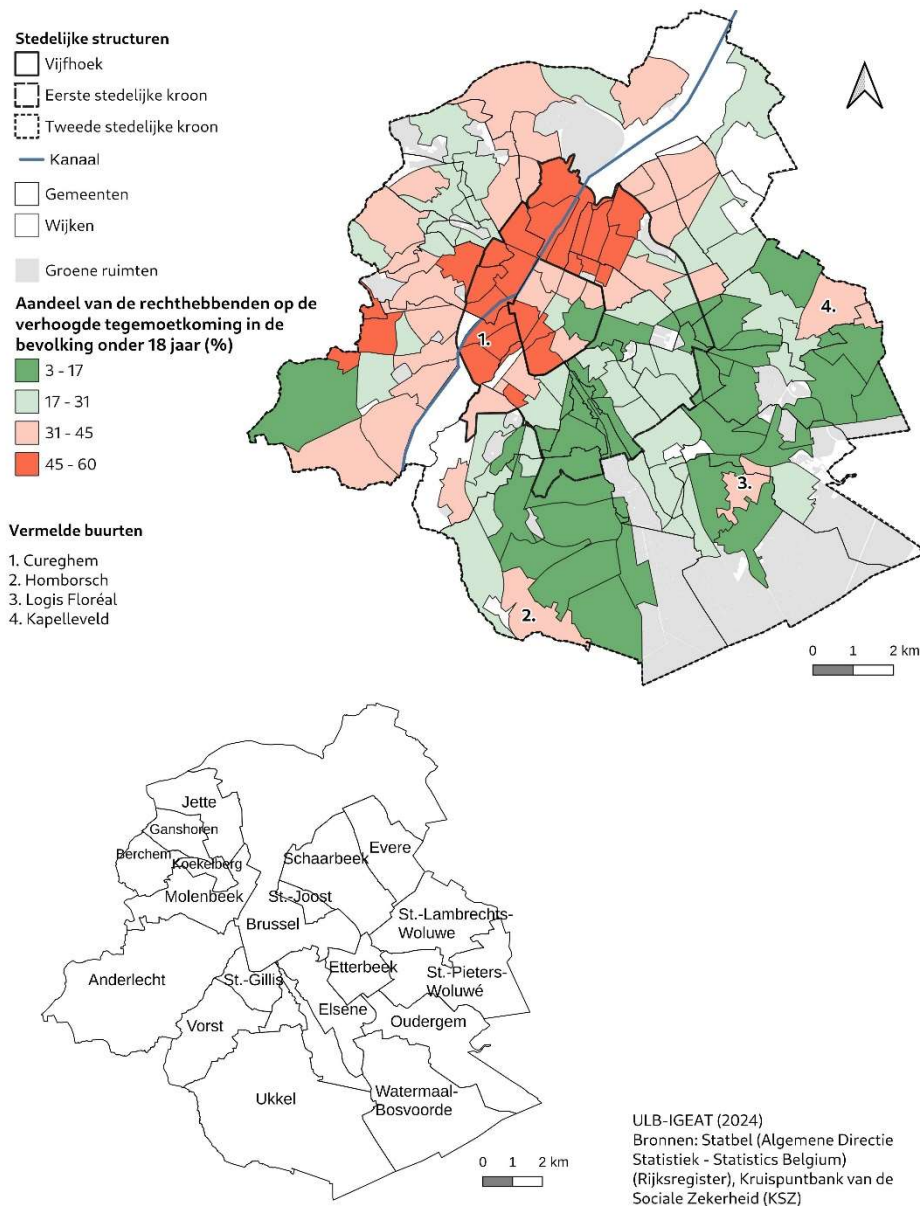
Bron: BISA & Statbel (Algemene Directie Statistiek - Statistiek België) (Rijksregister)

Dit zijn ook gebieden waar kinderen vaker in huishoudens met een laag inkomen wonen (Kaart 2, p. 26). In het oosten en het zuiden van het Gewest is het aantal kinderen onder de drie jaar kleiner. Binnen de eerste kroon (in de gemeenten Elsene, Etterbeek en het hoger gelegen deel van Sint-Gillis), maken ze echter een groot deel uit van de jongeren onder de 18. Dit aandeel is daarentegen laag in de tweede kroon (Kaart 1, p. 25).

Kaart 1 : Geografie van kinderen jonger dan drie jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest



Kaart 2 : Geografische context en referentiepunten



De kaart belicht de sociaal-ruimtelijke structuren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door te kijken naar het aandeel personen jonger dan 18 jaar die genieten van een verhoogde tegemoetkoming (zie hieronder). Deze groep begunstigen is het grootst in het westen en het noorden van het Gewest, in het bijzonder in de eerste kroon. Dit zijn gebieden die gemiddeld worden gekenmerkt door lage inkomens, hoge werkloosheidscijfers en een laag opleidingsniveau. In het westen zijn er ook een aantal wijken met een hoog aandeel sociale woningen, zoals Homborsch, Logis Floréal en Kapelleveld.

De verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte ziekteverzekering wordt automatisch toegekend aan mensen die bepaalde sociale uitkeringen ontvangen of bepaalde statuten hebben, zoals: het (equivalent) leefloon, de inkomensgarantie voor ouderen, een tegemoetkoming voor mensen met een beperking, kinderen met een lichamelijke of geestelijke beperking van minstens 66%, niet-begeleide minderjarige vreemdelingen, kinderen jonger dan 25 jaar die geregistreerd staan als weeskind. Deze verhoogde tegemoetkoming kan op verzoek ook worden toegekend aan huishoudens met een laag inkomen (BISA, 2023).

Het aantal kinderen jonger dan drie jaar dat woont in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, kan niet beschouwd worden als een precieze weergave van de vraag naar kinderopvang. Het is nl. geen verplichting om naar de kinderopvang te gaan. Bovendien is het best mogelijk, hoewel moeilijk in te schatten in welke mate, dat sommige ouders hun kind niet of niet voltijds willen toevertrouwen aan een kinderopvangvoorziening. Bovendien komen kinderen pas enkele weken na de geboorte in deze voorzieningen terecht en verlaten ze deze vaak al voor hun derde verjaardag, aangezien ze vanaf de leeftijd van 2,5 jaar naar het kleuteronderwijs kunnen gaan. Het aantal kinderen met een leeftijd om naar de kinderopvang te gaan, d.w.z. tussen 3 maanden en 2,5 jaar, wordt zo gereduceerd van 44 819 in 2023 (Tabel 1, p. 24) naar ongeveer 33 614⁹.

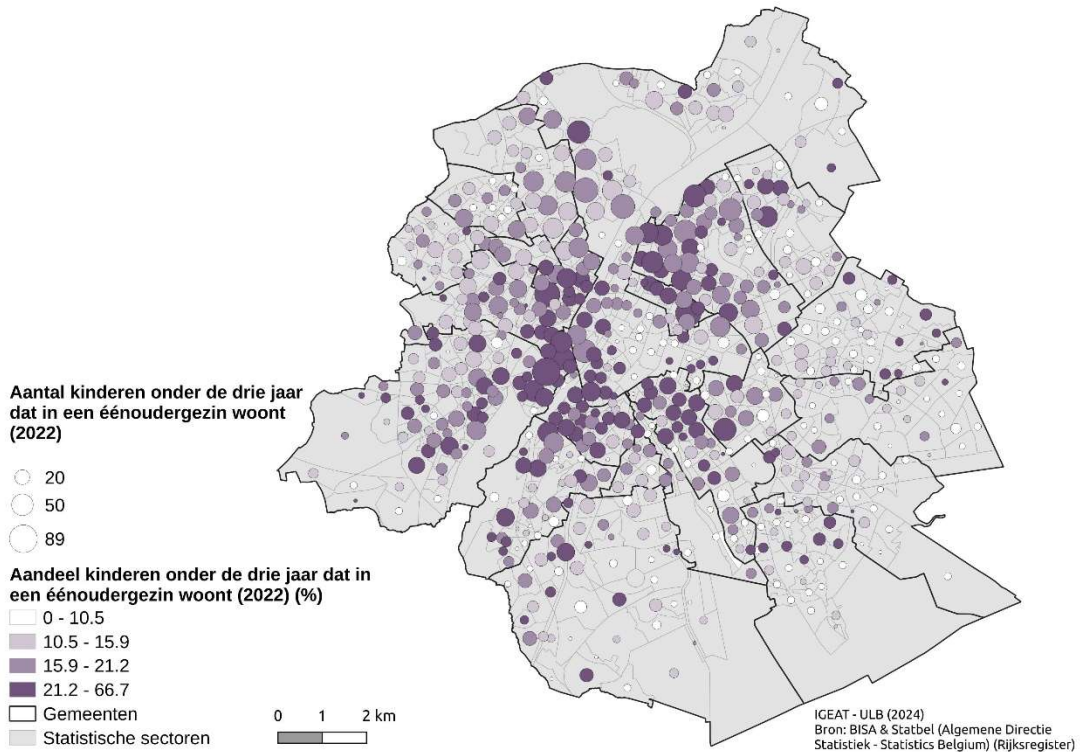
Van de kinderen jonger dan drie jaar die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, leefden er in 2022 iets meer dan 8.000, of 17%, in een eenoudergezin (BISA, 2023). Globaal volgt de ruimtelijke spreiding van deze kinderen een concentrische logica: hoe dichterbij het centrum, hoe groter hun aandeel (zie Kaart 3, p. 28). Ze zijn dus oververtegenwoordigd binnen de eerste kroon, zowel in het oosten als in het westen. In Kuregem woont een opvallend groot deel van de kinderen jonger dan drie, in eenoudergezin. In de tweede kroon zien we ook een oververtegenwoordiging in bepaalde sectoren¹⁰ van Sint-Lambrechts-Woluwe (in het oosten), Watermaal-Bosvoorde en Ukkel. Het betreft in dat geval sectoren die worden gekenmerkt door een hoge aanwezigheid van sociale woningen (zoals de Tuinwijk Homborch in Ukkel, Logis Floréal in Watermaal-Bosvoorde of Kapelleveld in Sint-Lambrechts-Woluwe) (Kaart 2, p. 26). Het gaat in dit geval echter om slechts relatief kleine aantallen. Tot slot zien we in het noordwesten van de tweede kroon van het Gewest, waar het aantal kinderen jonger dan drie jaar bijzonder hoog is, dat het aandeel van deze kinderen dat in een eenoudergezin leeft doorgaans eerder gemiddeld is.

9 Het aandeel kinderen jonger dan 3 maanden en ouder dan tweeënhalve jaar onder alle kinderen jonger dan drie jaar wordt gesteld op 25%, ervan uitgaande dat kinderen jonger dan drie jaar gelijk verdeeld zijn naar geboortemaand in deze periode. Dit aandeel wordt vervolgens afgetrokken van het totale aantal kinderen jonger dan drie jaar om een schatting te krijgen van het aantal kinderen ouder dan 3 maanden en jonger dan 2,5 jaar.

10 De statistische sector is de territoriale basiseenheid die het resultaat is van de onderverdeling van het grondgebied van de (voormalige) gemeenten door Statbel (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium) met het oog op de verspreiding van haar statistieken op een meer gedetailleerd niveau dan dat van de gemeenten.

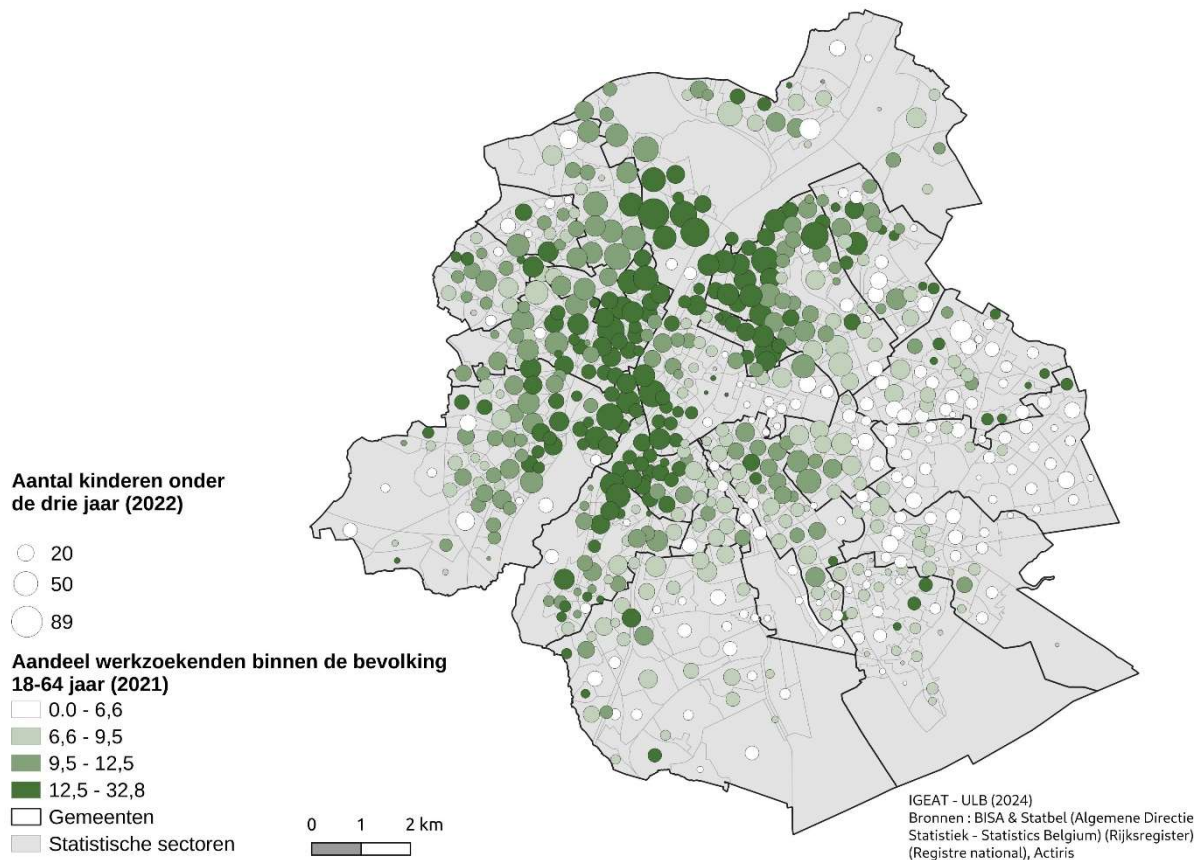
Statbel, statistische sectoren [online] <<https://statbel.fgov.be/nl/over-statbel/methodologie/classificaties/statistische-sectoren>>

Kaart 3 : Jonge kinderen en alleenstaand ouderschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest



Er zijn geen gegevens beschikbaar om de precieze geografie vast te stellen van kinderen jonger dan drie jaar die in een huishouden wonen met ten minste één werkzoekende. We kunnen echter wel in kaart brengen waar de werkzoekenden wonen, ongeacht of er een jong kind deel uitmaakt van hun gezin (Kaart 4, p. 29). In dit opzicht is er een scherpe scheiding tussen het (zuid-)oosten en het (noord-)westen: huishoudens met een werkzoekende vertegenwoordigen een relatief hoog aandeel in het westen en het noorden en een relatief laag aandeel in het oosten. Daarnaast is er een concentrisch patroon: over het algemeen neemt hun aandeel af naarmate je je verder van het centrum verwijderd.

Kaart 4 : Geografie van werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest



Kortom, de potentiële vraag naar kinderopvang, gedefinieerd als die kinderen die op basis van hun leeftijd in aanmerking komen om naar de opvang te gaan, is niet gelijkmatig gespreid over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: ze is vooral geconcentreerd in het noorden en het westen van het gewest, en - in mindere mate - in het oosten van de eerste kroon. Deze gebieden worden ook gekenmerkt door een hoger aandeel eenoudergezinnen en huishoudens met een werkzoekende. Deze groepen, met over het algemeen lagere inkomens, dragen wellicht bij aan de vraag naar betaalbare kinderopvang. Daarnaast hebben alleenstaande ouders met een kind onder de drie jaar vaak opvang nodig met verlengde en flexibele uren om hun beroep te kunnen blijven uitoefenen of om een job te zoeken (Wagener, 2013).

De rest van het rapport probeert na te gaan of het bestaande aanbod aan kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beantwoordt aan deze behoeften.

III. ONGELIJKHEID INZAKE GEOGRAFISCHE EN FINANCIËLE TOEGANG

Na een algemene beschrijving van de potentiële vraag naar kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, biedt dit deel een analyse van het bestaande aanbod, in termen van geografische en financiële toegankelijkheid. De volgende paragrafen beschrijven de doelstellingen, de gegevens, de gebruikte analysemethode om vraag en aanbod te vergelijken - het dubbel begrensd gravitatiemodel - en de resultaten.

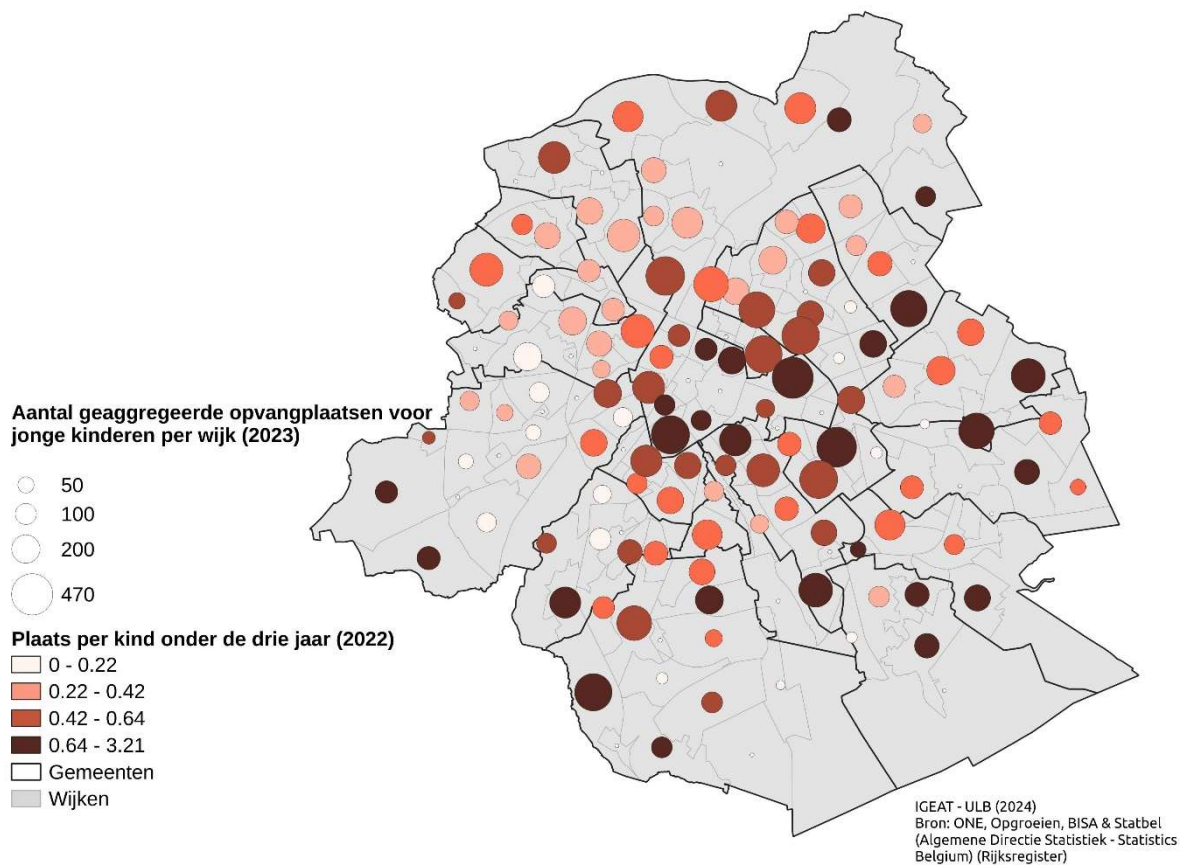
1. CONTEXT EN DOELSTELLINGEN

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het totale aantal plaatsen in de kinderopvang, lager dan het aantal kinderen jonger dan 3 jaar. Volgens de gegevens van ONE en Opgroeien waren er in 2023 ongeveer 20.500 erkende plaatsen, terwijl het aantal kinderen jonger dan 3 jaar op 1 januari 2023 44 819 bedroeg. De regionale dekkingsgraad is dus 45,8 %, wat in de buurt ligt van de Barcelona-norm (45%) (p. 11). Als we kijken naar het aantal kinderen tussen 3 maanden en 2,5 jaar, geschat op 33 614, dan wordt dat 61 %. In beide gevallen liggen deze waarden wel lager dan in landen waar kinderopvang een effectief recht is en die een dekkingsgraad van 80 % halen, wat zou kunnen overeenkomen met een aanbod dat aan alle behoeften voldoet (p.14).

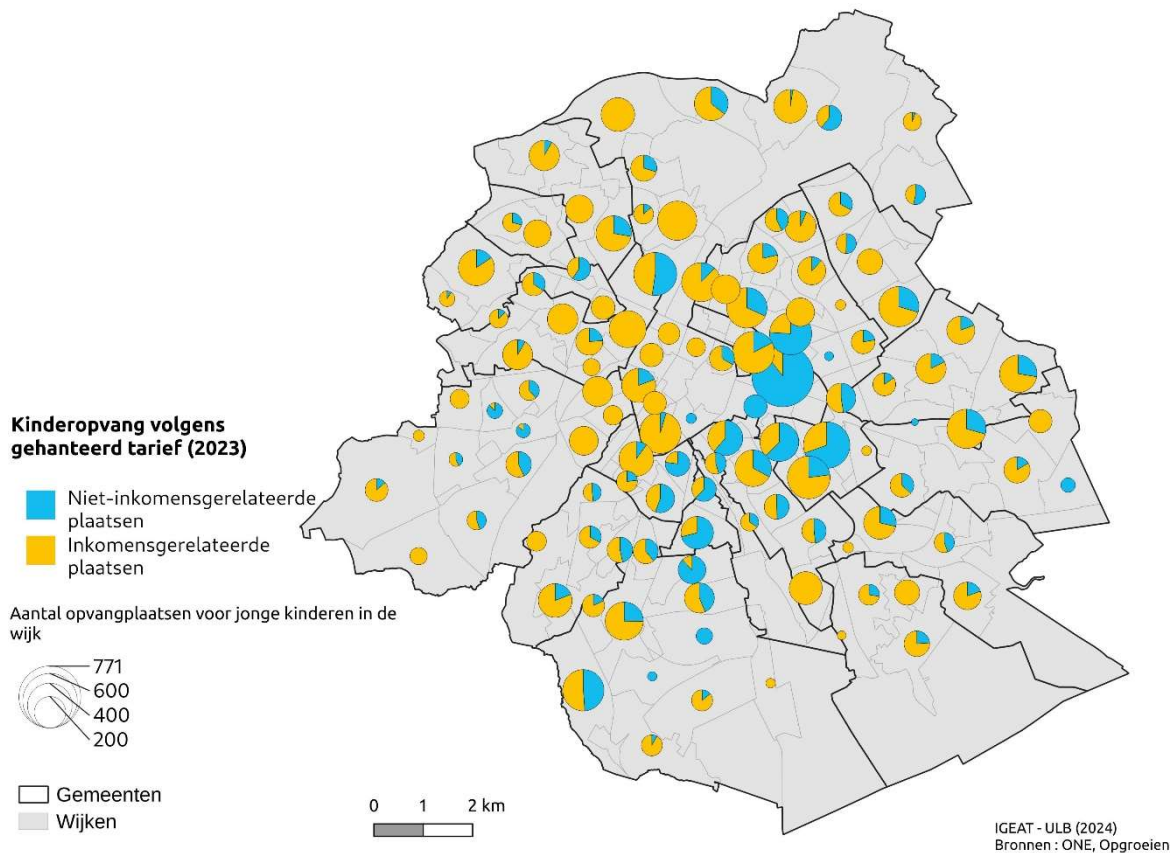
Afgezien van het feit dat het aanbod zeer waarschijnlijk lager ligt dan de vraag - een vaststelling die al uitgebreid werd belicht door onderzoek en actoren uit de sector¹¹ – kunnen we ons ook vragen stellen over de verschillen binnen het Brusselse Gewest en onder zijn bevolking. Een snelle blik op de geografische variatie binnen dit spanningsveld tussen vraag en aanbod, toont aan dat de dekkingsgraad globaal genomen hoger ligt in de Vijfhoek en het oosten van het Gewest (Carte 5, p. 31). Als we het aanbod bekijken in termen van betaalbaarheid, zien we dat de kinderopvanglocaties met vrij tarief, die dus duurder zijn, een groter aandeel van het aanbod vertegenwoordigen in het merendeel van de wijken in het oostelijke deel van de eerste kroon, en in mindere mate in het zuidelijke deel van de tweede kroon (Carte 6, p. 32).

11 Bijvoorbeeld : Mormont, M. (2024) *Monoparentalité et petite enfance*. Les cahiers de la transformation sociale ; La Ligue des Familles. (2023). *Lever les obstacles de la création de places en crèches*. URL : <https://liguedesfamilles.be/storage/28996/20231025-%C3%89tude-places-en-cr%C3%A8che-def.pdf> ; Toekomstgroep. (2024) *Een toekomstplan voor de Vlaamse kinderopvang*. URL : <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/een-toekomstplan-voor-de-vlaamse-kinderopvang.pdf>

Kaart 5 : Dekkingsgraad inzake het aanbod aan kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest



Kaart 6 : Geografie van de kinderopvang volgens de tarifiering die toegepast wordt



Deze indicatoren zijn echter nog onvoldoende om de verschillen in geografische en financiële toegankelijkheid van de opvanglocaties in het Brussels Gewest vast te stellen. Om de situatie correct in te schatten moeten we, zowel in termen van aantallen als van kenmerken, enerzijds rekening houden met het volledige aanbod dat lokaal en in de buurt beschikbaar is en anderzijds met de volledige vraag (ook vanuit andere wijken) die zich tot dit aanbod zou kunnen richten en het komen verzadigen. De aanwezigheid in een wijk van kinderopvangplaatsen die de lokale vraag vanuit de wijk zelf overstijgt, kan dus toch gepaard gaan met een tekort als een deel van de lokale plaatsen bezet wordt door de vraag uit andere wijken die zelf onvoldoende uitgerust zijn, of zelfs van buiten de regio (Humblet et al., 2020). Om de toegankelijkheid te beoordelen is het dus nodig om een relatie te leggen tussen alle beschikbare plaatsen en de volledige potentiële vraag, d.w.z. om een model te hebben dat zo goed mogelijk de volledige potentiële vraag toewijst aan de totaliteit van beschikbare plaatsen. Een dubbel begrensd gravitatiemodel voldoet aan deze vereiste en stelt ons zo in staat om af te stappen van een vorm van geografische compartimentering die elke buurt als een autonoom geheel bekijkt, geïsoleerd van de andere in termen van vraag en aanbod.

Het algemene principe van een dergelijke methode bestaat erin om enerzijds die gebieden te identificeren waar kinderen verblijven die, door een gebrek aan lokaal aanbod of de verzadiging ervan, lange afstanden moeten afleggen om een plaats te bemachtigen en anderzijds de gebieden met opvangvoorzieningen die geconfronteerd worden met een grote vraag vanuit de buurt en die dus mogelijk sneller verzadigd zijn. Op die manier kunnen we de gebieden in kaart brengen die onder druk staan,

zowel op het niveau van de woonplaats van de kinderen als wat betreft de locatie van de kinderopvang, om zo te bepalen waar een extra aanbod de vraag het meeste zou verlichten.

2. BESCHRIJVING GEGEVENS

Uitgebreide gegevens over het aanbod, d.w.z. de plaatsen in de kinderopvang, werden verstrekt door ONE en Opgroeien¹². In theorie hebben ze betrekking op alle kinderopvangvoorzieningen die door deze organisaties erkend waren in november 2023. De door ONE verstrekte gegevens hebben echter betrekking op in totaal 13 811 plaatsen, terwijl de geconsolideerde BISA-resultaten op 14 247 plaatsen uitkomen voor 2021. Dit verschil is moeilijk precies te interpreteren, maar het kan mogelijk verklaard worden door het tijdsverloop tussen 2021 en 2023. Openingen, uitbreidingen en sluitingen kunnen namelijk tussen twee data plaatsvinden. Er moet ook worden opgemerkt dat de gegevens over de gezinsopvang van slechtere kwaliteit zijn, omdat het adres niet altijd wordt vermeld of er verwezen wordt naar het adres van de dienst, en omdat er soms onduidelijkheid bestaat over het aantal plaatsen bij de gezinsopvang versus bij de dienst.

Voor elke opvanglocatie werden de volgende gegevens verstrekt: naam, naam van de organiserende instantie, fysiek adres¹³, aantal erkende plaatsen, type opvang, subsidieniveau (Kader 2, p. 35). Deze gegevens worden in geaggregeerde vorm gepresenteerd in Tabel 2, P.34. Voor elke voorziening werden ook contactgegevens verstrekt, die werden gebruikt om de enquête te verspreiden (p.56).

Op basis van de naam van de organiserende instantie, aangevuld met online opzoekwerk, identificeerden we ook de opvanglocaties die door een gemeente worden georganiseerd of door een bedrijf voor zijn werknemers. Dit laatste type is eerder zeldzaam: enkel de RTBF, VRT, ULB, VUB, het Erasmus Ziekenhuis, UVC Brugmann, de Europese instellingen en F.O.D. Buitenlandse Zaken (kinderopvang van Defensie) organiseren hun eigen groepsopvang¹⁴.

Om de vraagzijde in te schatten, worden de gegevens gebruikt over de bevolking jonger dan drie jaar op 1 januari 2022.

12 Hoewel Iriscare sinds juni 2019 ook (bi-communautaire) kinderopvang kan organiseren, bestaat er tot op vandaag geen kinderopvanginitiatief.

13 Voor de geconventioneerde kinderbegeleiders, gaat het om het adres van de dienst voor kinderopvang (SAE) (zie

Kader 2, p. 35)

14 Slits V. Une crèche d'entreprise ? Les exemples restent rares à ce stade [Een bedrijfscreche? De voorbeelden blijven nog zeldzaam] *La Libre Eco weekend*. 3 december 2022, p. 4.

Tabel 2 : Plaatsen in kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest volgens hun erkenning, tarifiering, grootte en of ze al dan niet gemeentelijk zijn (november 2023)

Erkenning	ONE		Opgroeien		Totaal		Totaal aandeel (%)	
	OL	Plaatsen	OL	Plaatsen	OL	Plaatsen	Plaatsen	OL
Totaal	448	13811	193	6711	641	20522		
Vrij tarief	184	4724	62	1650	246	6374	38,4%	31,1%
Gezinsopvang	24	81	5	35	29	116	4,5%	0,6%
Groepsopvang	160	4643	57	1615	217	6258	33,9%	30,5%
> 30 plaatsen	33	2380	14	841	47	3221	7,3%	15,7%
<= 30 plaatsen	127	2263	43	774	170	3037	26,5%	14,8%
Inkomensgebonden tarief	264	9087	131	5061	395	14148	61,6%	68,9%
Gezinsopvang	50	200	15	98	65	298	10,1%	1,5%
Groepsopvang totaal	214	8887	116	4963	330	13850	51,5%	67,5%
> 30 plaatsen	134	7134	79	4031	213	11165	33,2%	54,4%
<= 30 plaatsen	80	1753	37	932	117	2685	18,3%	13,1%
Gemeentevoorzieningen	160	6458	16	530	176	6988	27,5%	34,1%
> 30 plaatsen	102	5192	7	293	109	5485	17,0%	26,7%
<= 30 plaatsen	58	1266	9	237	67	1503	10,5%	7,3%
Niet-gemeente	54	2429	100	4433	154	6862	24,0%	33,4%
> 30 plaatsen	32	1942	72	3738	104	5680	16,2%	27,7%
<= 30 plaatsen	22	487	28	695	50	1182	7,8%	5,8%

OL = opvanglocaties

Bronnen: ONE, Opgroeien

KADER 2 : OMSCHRIJVING VAN ENKELE BEGRIPPEN OP VLAK VAN KINDEROPVANG¹⁵

Erkenningsinstantie

Elke kinderopvangvoorziening die regelmatig opvang organiseert voor kinderen van 0 tot 6 jaar, moet erkend zijn door een bevoegde instantie; dat kan ONE zijn, dat afhangt van de Franse Gemeenschap en Franstalige kinderopvanginitiatieven erkent, Opgroeien, dat afhangt van de Vlaamse Gemeenschap en Nederlandstalige kinderopvanginitiatieven erkent, of Iriscare, dat afhangt van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en tweetalige opvanginitiatieven erkent (Kader 1, p. 9).

Type opvang: groeps- en gezinsopvang

Kinderopvanglocaties die erkend zijn door ONE of Opgroeien kunnen onderscheiden worden naargelang ze groeps- of gezinsopvang aanbieden. Deze twee vormen verschillen wat betreft de grootte van de groep kinderen en de personeelsnormen. ONE en Opgroeien leggen verschillende normen op.

Opgroeien maakt onderscheid tussen gezinsopvang en groepsopvang. In een gezinsopvang kunnen maximaal acht kinderen tegelijk worden opgevangen. In een groepsopvang worden minimaal negen kinderen opgevangen, in leefgroepen van maximaal 18 kinderen.

ONE maakt een onderscheid tussen drie soorten kinderopvanglocaties: crèches, diensten voor kinderopvang (SAE) en zelfstandige (co-)kinderbegeleiders (AEI of CAEI). De crèche is een groepsopvang en de SAE's en zelfstandige (co) kinderbegeleiders zijn vormen van gezinsopvang. Deze initiatieven worden als volgt gedefinieerd¹⁶:

- Crèche: een groepsopvang waar minimaal 14 kinderen tegelijk worden opgevangen, onder begeleiding van een team.
- Dienst voor kinderopvang (SAE): een opvangvoorziening die georganiseerd wordt op verschillende locaties, waarbij per locatie maximaal 5 tot 10 kinderen tegelijk worden opgevangen, begeleidt door - naargelang - één persoon of een team.
- Zelfstandige (co-)kinderbegeleiders (AEI of CAEI): kinderopvang waarbij per opvanglocatie maximaal 5 of 10 kinderen tegelijk aanwezig, onder begeleiding van een of twee zelfstandige begeleiders.

15 Arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 2 mai 2019 fixant le régime d'autorisation et de subvention des crèches, des services d'accueil d'enfants et des (co)accueillant(e)s d'enfants indépendant(e)s. URL : <https://www.galilex.cfwb.be/document/pdf/47238_016.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24) ; Arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 24 novembre 2022 organisant l'accessibilité des milieux d'accueil de la petite enfance aux bénéficiaires d'intervention majorée et aux familles monoparentales. URL : <https://galilex.cfwb.be/document/pdf/51245_000.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24) ; Decreet van 20 april 2012 houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters. URL : <https://etaamb.openjustice.be/nl/decreet-van-20-april-2012_n2012035637.html> (geraadpleegd op 13/05/24) ; Besluit van de Vlaamse Regering van 22 november 2013 houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters. URL : <<https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1023549&geannoteerd=false>> (geraadpleegd op 13/05/24).

16 ONE. 2023. Circulaire explicative de l'arrêté du 02 mai 2019. p. 4

Subsidieniveaus en tarifiering

De kinderopvanglocaties die door ONE en Opgroeien erkend zijn, kunnen op verschillende niveaus gesubsidieerd worden, wat gevolgen heeft voor de financiële bijdrage van de ouders en de manier waarop de plaatsen toegekend worden. De manier waarop dit verloopt is relatief vergelijkbaar voor de twee erkennende instanties.

ONE biedt drie subsidieniveaus voor de crèches en diensten voor kinderopvang (SAE) die het erkent: de basissubsidie, de subsidie voor toegankelijkheid en de subsidie voor verbeterde toegankelijkheid. Wie een subsidie voor toegankelijkheid of verbeterde toegankelijkheid krijgt, moet de financiële bijdrage van de ouders berekenen op basis van hun inkomen volgens een door de Franse Gemeenschap vastgestelde schaal en moet bij inschrijving voorrang geven aan groepen met specifieke behoeften. Anderzijds wordt er slechts één enkel subsidieniveau voorzien voor de zelfstandige kinderbegeleiders die erkend zijn door ONE, zonder gevolgen voor de financiële bijdrage van de ouders of de manier waarop plaatsen toegekend worden.

Opgroeien voorziet ook in verschillende subsidieniveaus ("trappen") voor de kinderopvang die ze erkent: de basissubsidie ("trap 1"), de subsidie inkomenstarief (IKT, "trap 2") en de plussubsidie ("trap 3"). Om trap 2 of 3 subsidies te krijgen, moet de financiële bijdrage van de ouders berekend worden op basis van hun inkomen, volgens de regels van de Vlaamse Overheid en moet men bij inschrijving voorrang geven aan bepaalde specifieke behoeften. Trap 3 locaties zijn bovendien verplicht om in te zetten op lokale samenwerking en buurtgerichte werking, met het oog op het verhogen van de toegankelijkheid. De gezinsopvang kan ook een "subsidie flexibele gezinsopvang" krijgen en de groepsoopvang een "subsidie voor ruimere openingsmomenten" (ROM), een subsidie voor "dringende kinderopvang" (DOP) en een subsidie voor "inclusieve kinderopvang".

In het vervolg van dit rapport zullen kinderopvanglocaties met een tarief dat niet inkomensafhankelijk is en die geen toegankelijkheidssubsidie (ONE) of trap 2 of 3 subsidie (Opgroeien) ontvangen, "kinderopvang met vrij tarief" worden genoemd. De andere opvangvoorzieningen worden "opvang met inkomensgebonden" tarief genoemd.

3. DE ZONES MET STERKE NODEN IDENTIFICEREN DOOR VRAAG EN AANBOD TE VERGELIJKEN

a) De af te leggen afstanden modelleren met behulp van een eenvoudig gravitiemodèle

Kalibratie en toepassing

Een dubbel begrensde gravitiemodèle, verder kortweg benoemd als 'gravitiemodèle', modèlleert de gemiddelde afstand die kinderen vanuit elke statistische sector moeten afleggen om toegang te krijgen tot een opvangplaats, rekening houdend met de aanwezige concurrentie en ervan uitgaande dat alle kinderen dezelfde toegang hebben, d.w.z. dat elk kind een plaats of eenzelfde deel van een plaats krijgt als het aanbod kleiner is dan de vraag (Kader 3, p.37).

KADER 3 : OPERATIONALISERING VAN EEN DUBBEL BEGRENSD GRAVITATIEMODEL

Concreet zijn de stromen van kinderen jonger dan drie jaar F_{ij} vanuit statistische (thuis)sector i [dat in totaal Eff_SS_i kinderen telt] naar kinderopvanglocatie j [met een totale capaciteit van Cap_MA_j] volgens dit model evenredig met het aantal kinderen in de thuissector en de capaciteit van de kinderopvanglocatie, en omgekeerd evenredig met het kwadraat van de afstand.

Hierbij wordt ervan uitgegaan dat het aantal kinderen dat van een thuissector naar een opvang gaat:

- des te groter is naarmate er kinderen in de sector wonen, en naarmate er plaatsen zijn in de opvang. Met andere woorden, in dezelfde situatie zal een thuissector met twee keer zoveel kinderen een dubbel zo grote stroom genereren en een kinderopvang met twee keer zoveel capaciteit zal twee keer zoveel kinderen aantrekken;
- des te kleiner is naarmate de thuissector verwijderd is van de opvang.

Het aantal kinderen F_{ij} dat van de thuissector SS_i naar de opvang MA_j gaat, wordt daarom berekend door het totale aantal inwonende kinderen in de sector (Eff_SS_i) te vermenigvuldigen met het totale aantal plaatsen in de opvang Cap_MA_j en dit te delen door de afstand (in het kwadraat):

I

$$F_{ij} \propto [Eff_SS_i \cdot Cap_MA_j] \cdot [1/d_{ij}]^2$$

Waarbij

- het teken \propto betekent 'evenredig aan',
- d_{ij} de Euclidische afstand is (in vogelvlucht) tussen de thuissector i en de opvangsector j . Opmerking: de afstand is vastgesteld op een minimumwaarde van 250 meter, wat betekent dat onder deze drempel (die in de praktijk min of meer overeenkomt met de afstand tussen twee haltes van het openbaar vervoer), het verkleinen van de afstand geen effect heeft op de toename van de stromen.

Deze berekening moet echter enigszins worden aangepast. Laten we ons, bij wijze van voorbeeld, een opvang voorstellen die ver verwijderd is van alle woonwijken. Aangezien het aantal kinderen dat er naartoe gaat, zoals hierboven berekend (I), afneemt met het kwadraat van de afstand, zal dit aantal kinderen erg klein zijn en niet volstaan om de capaciteit te vullen. Om het aantal kinderen tot deze capaciteit te verhogen, moeten we de locatie aantrekkelijker maken. Over het algemeen wordt aan elke locatie een aantrekkingscoëfficiënt toegekend om ervoor te zorgen dat het aantal kinderen dat door het model wordt toegewezen overeenkomt met de capaciteit (zelfs als de locatie erg ver weg is).

Hetzelfde probleem doet zich natuurlijk ook voor bij thuissectoren. Dus, om ervoor te zorgen dat, berekend zoals in I, het aantal kinderen dat vertrekt uit een statistische sector die ver verwijderd is van de kinderopvanglocaties, daadwerkelijk overeenkomt met het totale aantal verblijvende kinderen, moet aan de thuissector een hogere 'uitzendcapaciteit' worden toegekend (een vermenigvuldigingscoëfficiënt die alle stromen uit deze sector verhoogt).

De methode voor het berekenen van stromen (I) wordt daarom aangevuld met de toevoeging van twee vermenigvuldigingscoëfficiënten: een aantrekkingscoëfficiënt voor de opvanglocatie ($Coef_MA_j$) en een uitzendcoëfficiënt voor de woonlocatie ($Coef_SS_i$).

II.

$$F_{ij} = [\text{Coef_SS}_i \cdot \text{Eff_SS}_i \cdot \text{Coef_MA}_j \cdot \text{Cap_MA}_j] \cdot [1/d_{ij}^2]$$

Technisch gezien bestaat het modelleringswerk uit het vinden van de aantrekkingscoëfficiënt voor elk van de opvanglocaties en de uitzendcoëfficiënt voor elke thuissector. Deze coëfficiënten moeten voldoen aan een dubbele begrenzing (wat verklaart waarom we het hier hebben over een dubbele begrensde gravitatie-model):

- voor elke thuissector moet de som van de stromen naar de verschillende kinderopvangvoorzieningen gelijk zijn aan het aantal kinderen in de sector (beperking 1);
- voor elke kinderopvangvoorziening moet de som van de stromen vanuit de verschillende thuissectoren gelijk zijn aan de opvangcapaciteit (beperking 2).

Er kan aangetoond worden dat de stromen die berekend worden (met II) op basis van de coëfficiënten die op deze manier bepaald worden, ervoor zorgen dat de totale afstanden die kinderen afleggen om de kinderopvangcentra te bereiken zo kort mogelijk zijn.

De vraag werd gekwantificeerd op basis van het aantal kinderen van minder dan drie jaar dat op 1 januari 2022 verbleef in elk van de statistische sectoren van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De berekening van de "uitzend" coëfficiënten voor de statistische thuissectoren en de "aantrekkings" coëfficiënten voor de onthaalmilieus gebeurt echter, via convergente iteratie, op voorwaarde dat het totale aantal kinderen over alle woonplaatsen heen gelijk is aan de totale opvangcapaciteit. In werkelijkheid is deze voorwaarde niet vervuld, aangezien de totale capaciteit van de kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onvoldoende is in verhouding tot de vraag. Daarom hebben we voor elke statistische thuissector het aantal kinderen jonger dan drie jaar verminderd met de verhouding [totaal aantal kinderen jonger dan drie jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (min de kinderen die naar de kleuterschool gaan) / totaal aantal kinderopvangplaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (min de plaatsen gereserveerd door bedrijven en het geraamde aantal plaatsen bezet door niet-Brusselaars, zie verder)]. Deze methode komt erop neer dat het tekort aan aanbod billijk verdeeld wordt over de volledige vraag. Er wordt bijvoorbeeld slechts een halve plaats per kind toegewezen als de totale capaciteit slechts de helft van de vraag bedraagt.

Het aanbod werd gekwantificeerd op basis van het aantal plaatsen in de kinderopvanglocaties, verminderd met een aantal plaatsen om rekening te houden met het feit dat sommige ervan bezet worden door kinderen die buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen:

- > Voor de bedrijfscreches¹⁷ werd 48% van de plaatsen afgetrokken, d.w.z. het aandeel van de banen in de tertiaire sector dat opgenomen wordt door mensen die buiten Brussel wonen (Enquête naar de Arbeidskrachten 2022¹⁸).
- > Het aantal beschikbare plaatsen in elke opvang werd verminderd met respectievelijk 14%, 6% en 9% voor de voorzieningen in de Vijfhoek, de eerste kroon en de tweede kroon. Deze percentages komen voor elk van de drie zones overeen met het aandeel kinderen dat in die zone naar de opvang gaat, maar dat buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest woont, volgens de resultaten van een studie die in 2018 werd uitgevoerd bij de opvangmilieus erkend door ONE (Humblet et al., 2020). We veronderstellen dat deze percentages identiek zijn voor de door Opgroeien erkende voorzieningen. Deze keuze overschat echter lichtjes het aanbod dat beschikbaar is voor Brusselse kinderen in Nederlandstalige opvanglocaties, aangezien 19,8% van de kinderen in de door Opgroeien erkende locaties buiten het Gewest wonen (2022), en dit cijfer nog stijgt (Kinderopvang in Brussel, 2022: 21).
- > We hebben bij het inschatten van de vraag geen rekening gehouden met de potentiële uitstroom van kinderen, d.w.z. kinderen die buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden opgevangen. Het gaat waarschijnlijk om verwaarloosbare aantallen, die echter onmogelijk te kwantificeren zijn in het kader van deze studie. De zeer lage uitstroom in het kleuteronderwijs in de Franse Gemeenschap (minder dan 200 leerlingen in 2014-2015, tegenover 46.200 leerlingen die in Brussel op dit niveau onderwijs volgen, waarvan 3.900 die er niet wonen) doet vermoeden dat het in rekening brengen van de kinderen die buiten het Gewest worden opgevangen, een zeer kleine impact zou hebben.

Het gravitiemodel wordt berekend op basis van de woonplaats van het kind en niet op basis van de werkplek van de ouder(s). Deze keuze is het gevolg van beperkingen inzake beschikbare gegevens. Ondanks dit gebrek aan betere gegevens willen we er op wijzen dat de zeer korte afstanden die we in het kleuteronderwijs zien tussen woonplaats en school (met mediane afstanden van minder dan 500 meter voor de Franse Gemeenschap en 1 km voor de Vlaamse Gemeenschap, waar het schoolaanbod minder dicht is) pleiten voor een dergelijke aanpak¹⁹. Bovendien laat het toe om de opvang van jonge kinderen te beschouwen als een nabijheidsdienst voor alle ouders, ongeacht hun beroep.

¹⁷ De hier weerhouden hypothese is dat, van zodra de opvanglocatie verbonden is aan de werkplek, de neiging om er zijn kind heen te brengen niet afhangt van de afstand woonplaats-werkplaats en niet significant varieert naargelang de woonplaats nu in het BHG ligt of niet. Het aandeel kinderen buiten het BHG woont kan dus worden geschat op basis van het overeenkomstige aandeel werknemers in het bedrijf.

De bedrijfscreches vertegenwoordigen 892 plaatsen, d.w.z. 4.5% van het aanbod in het BHG.

Les crèches d'entreprise représentent 892 places, c'est-à-dire 4,5 % de l'offre en Région de Bruxelles-Capitale.

¹⁸ StatBel (2024). Werkgelegenheid en werkloosheid [Online]. URL: <<https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/werkgelegenheid-en-werkloosheid#documents>> (geraadpleegd op 01/02/2024)

¹⁹ Katern 6 van het kenniscentrum voor mobiliteit, p. 158 [online]. URL: <http://data-mobility.irisnet.be/home/media/filer_public/a5/2f/a52fd6ed-73d2-4369-b144-d1867ac87d0c/kk6nl.pdf>

KADER 4 : DE RESULTATEN INTERPRETEREN VAN EEN DUBBEL BEGRENSD GRAVITATIEMODEL

Het model wijst de volledige (potentiële) vraag toe aan het volledige beschikbare aanbod op zo'n manier dat de afstand die door alle kinderen samen worden afgelegd zo klein mogelijk is. In termen van resultaten kunnen dan de volgende indicatoren worden berekend en in kaart gebracht:

- de gemiddelde afstand die kinderen (volgens het model) afleggen voor elke statistische woonsector;
- de gemiddelde afstand die de kinderen in een opvanglocatie (volgens het model) afleggen vanuit hun woonsector.

De ontoereikendheid van het lokale aanbod vertaalt zich dan uitsluitend in de noodzaak om een grotere (theoretische) afstand af te leggen om een gemiddeld niveau van toegang te bereiken. Kritieke zones kunnen dan parallel volgens twee invalshoeken worden gediagnosticeerd:

- aanwezigheid van grote (gemodelleerde) afstanden die door kinderen moeten worden afgelegd, wijzen op een gebrek aan lokaal aanbod;
- qua opvanglocaties wijzen korte (gemodelleerde) rekruteringsafstanden op verzadiging door een grote lokale vraag, d.w.z. er is een grotere druk.

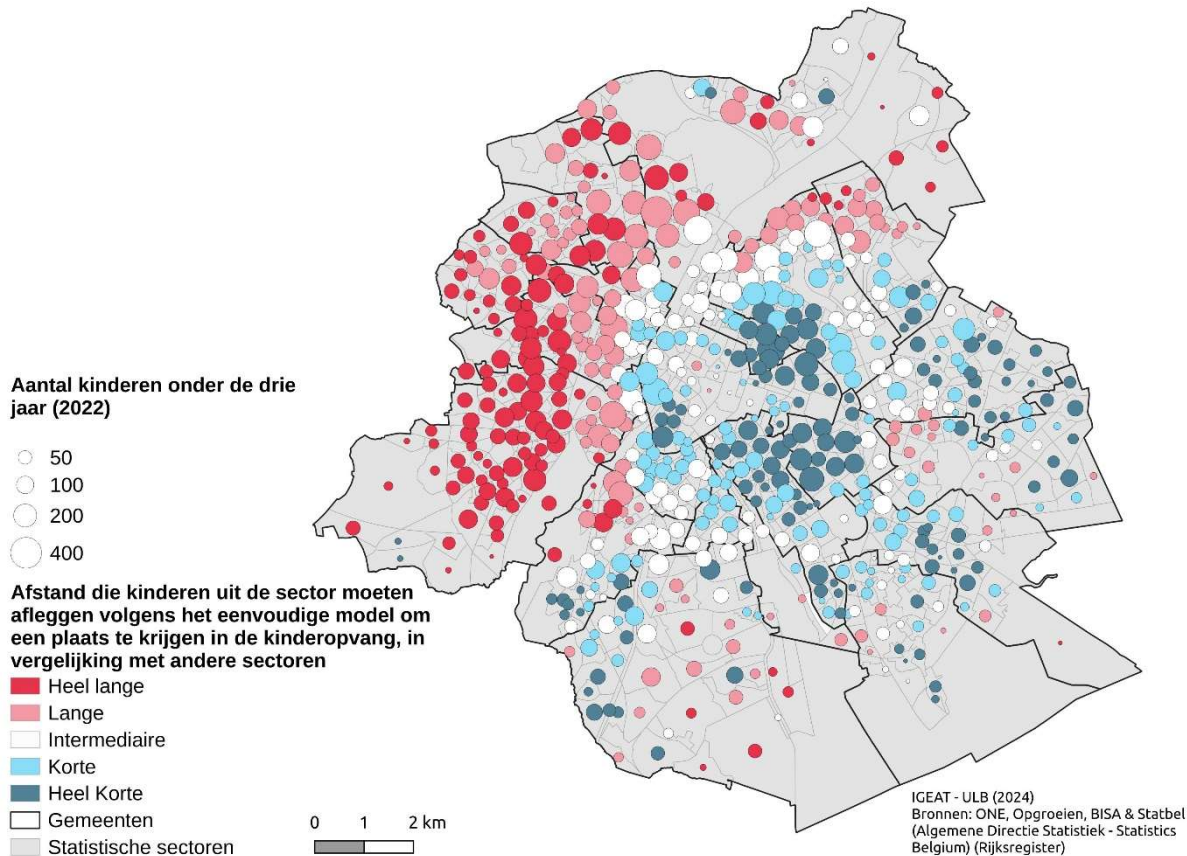
Hoewel deze indicatoren de neiging hebben om sterk "afgevlakt²⁰" te worden door het model, tonen ze op efficiënte wijze welke woongebieden te kampen hebben met hoge verzadigingsniveaus en/of lange afstanden. Nieuwe projecten om plaatsen te creëren moeten a priori gericht zijn op locaties die toegankelijk zijn vanuit/naar woongebieden waar veel gezinnen getroffen worden door hoge verzadigingsniveaus en/of lange afstanden.

De spanning tussen vraag en aanbod is geografisch erg ongelijk verdeeld binnen de Regio

De toepassing van een dubbel begrensd gravitatiemodel toont aan dat het spanningsveld tussen vraag en aanbod qua kinderopvang, geografisch zeer ongelijk verdeeld is over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Kaart 7, p. 41). De kinderen die de grootste afstanden moeten afleggen om een plaats in de kinderopvang te bemachtigen, bevinden zich in het westen en in het noord-westen van het Gewest, waar de vraag zeer groot is in verhouding tot het aanbod. Hoe verder ze van het centrum verwijderd zijn, hoe groter de afstand die ze moeten afleggen. Dit zijn ook gebieden met een gemiddeld of laag socio-economisch niveau (Kaart 2, p. 26), wat de mobiliteit kan beperken. We merken op dat ook de gemeente Ukkel wordt gekenmerkt door aanzienlijke afstanden, maar dat heeft betrekking op een kleiner aantal kinderen. Anderzijds wonen de kinderen die de kortste afstanden moeten afleggen om toegang te krijgen tot kinderopvang in het oosten van het Gewest, met name in Etterbeek, Sint-Joost, de Squareswijk en bepaalde wijken van de tweede kroon.

20 Hoewel er bijvoorbeeld zeker opvanglocaties bestaan waar geen enkel kind van ver komt (op regionale schaal), zal het model altijd een niet-nul (maar mogelijk zeer laag) aandeel van zulke rekruteringen toewijzen. Of nog: terwijl het model altijd identieke rekruteringen zal toeschrijven aan twee zeer nabije opvanglocaties met dezelfde kenmerken, zal zo'n configuratie in werkelijkheid leiden tot (niet noodzakelijk verwaarloosbare) verschillen.

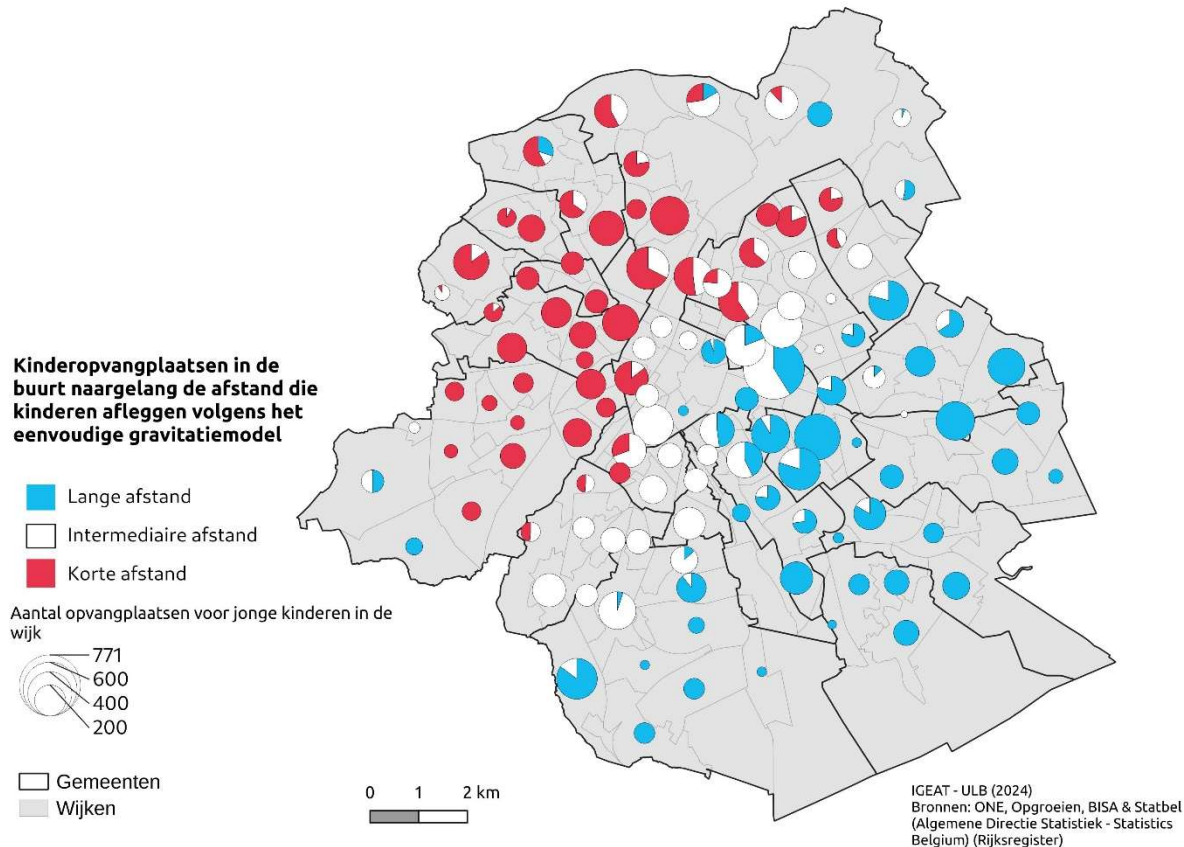
Kaart 7 : Gemiddelde afstand die de kinderen van een statistisch sector moeten afleggen om toegang te hebben tot een kinderopvang, volgens het eenvoudige gravitiemodel



De hoge (gemodelleerde) afstanden die kinderen moeten afleggen wijzen op een gebrek aan lokaal aanbod. Kinderen die lange en zeer lange afstanden moeten afleggen en voornamelijk in het westen en noordwesten van de regio wonen, hebben geografisch gezien minder toegang tot opvang voor jonge kinderen dan kinderen die slechts korte of zeer korte afstanden moeten afleggen en voornamelijk in het centrum en oosten van de regio wonen.

In overeenstemming met deze geografie bevinden de opvanglocaties die het verst van de vraag verwijderd zijn (de locaties waarvoor de toegewezen kinderen van het verst weg komen) zich in het oosten van de stad. Kaart 8 (p. 42) toont dat de "aantrekkingscoëfficiënten" van de opvanglocaties, d.w.z. de afstanden die de opgevangen kinderen afleggen, over het algemeen hoger zijn in het oosten van de regio, vooral in de tweede kroon. Dit zijn de locaties die het verst werven om hun capaciteit te bereiken, wat er op wijst dat ze minder onder druk staan en verder verwijderd zijn van de vraag (Kader 4, p. 40). De opvanglocaties in het westen en noorden hebben daarentegen lage coëfficiënten, wat erop wijst dat ze lokaal werven en zich dus dicht bij de vraag bevinden.

Kaart 8 : Gemiddelde afstand die door kinderen wordt afgelegd tot de opvanglocaties in een buurt, volgens het eenvoudige gravitatiemodel



Hoge (gemodelleerde) wervingsafstanden wijzen op locaties die ver verwijderd zijn van de vraag.

Samengevat toont het eenvoudige gravitatiemodel een sterke druk op het aanbod in het westen en het noorden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar het aanbod lager is dan de vraag. De gebieden waar het aanbod het best beantwoordt aan de vraag bevinden zich ten oosten van de eerste kroon. Deze resultaten in termen van geografische bereikbaarheid houden echter geen rekening met geldende voorrangregels bij inschrijving of met financiële toegankelijkheid. Om hiermee rekening te houden moet een complex gravitatiemodel worden toegepast, dat in de volgende paragraaf wordt gepresenteerd.

b) Gedifferentieerde toegang gebaseerd op een complex gravitatiemodel

Motivatie en kalibratie

Het hierboven beschreven eenvoudige gravitatiemodel vergelijkt de volledige vraag en het volledige aanbod zonder onderscheid te maken. De vraag deelt het aanbod in gelijke mate, en de toegang tot kinderopvangfaciliteiten is in dat geval gelijk voor alle bevolkingsgroepen, ongeacht taalgemeenschap, gemeente, inkomen of geografische afstand.

Het eenvoudige model houdt dus geen rekening met het feit dat verschillende bevolkingsgroepen niet in dezelfde mate toegang hebben tot opvang voor jonge kinderen. In het bijzonder geldt dat:

- > kinderen uit de gemeente (eventueel voor een deel van het aanbod) voorrang kunnen krijgen bij toekenning van het gemeentelijke aanbod (Kader 5, p.44) ;
- > voor een deel van de plaatsen in door Opgroeien erkende locaties er voorrang wordt gegeven aan ouders met kennis van het Nederlands (zie het reglement van Opgroeien, op p. 74);
- > opvanglocaties met vrij tarief door hun hoge prijzen slechts toegankelijk zijn voor een deel van de vraag (p. 68)

Met deze verschillen in toegang kan wel rekening worden gehouden in een complex gravitatie-model. Het volgt in principe dezelfde principes als het eenvoudige model, maar met twee onderling verbonden verschillen. Ten eerste hebben niet alle kinderen in dit geval nog langer toegang tot het volledige regionale aanbod. In het bijzonder geldt dat:

- > het aanbod georganiseerd door de gemeenten ("gemeentelijke plaatsen" in de rest van de tekst) alleen nog toegankelijk is voor kinderen van inwoners van die gemeente;
- > 42,5% van de plaatsen in de door Opgroeien erkende opvanglocaties enkel toegankelijk zijn voor kinderen uit deze gemeenschap. Dit betreft het – volgens de enquête - gemiddelde aandeel plaatsen dat gereserveerd is voor Nederlandstalige kinderen in de door Opgroeien erkende opvanglocaties (p. 74)
- > de opvangplaatsen die worden aangeboden door voorzieningen die een vrij tarief toepassen, alleen toegankelijk zijn voor kinderen uit gezinnen met voldoende inkomen.

KADER 5 : BEHEER VAN AANVRAGEN VOOR PLAATSEN IN GEMEENTELIJKE VOORZIENINGEN

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er 176 voorzieningen voor groepsopvang georganiseerd door gemeenten, waarvan de meeste erkend zijn door ONE (160 centra en 16 door Opgroeien). Slechts zeven gemeenten organiseren Nederlandstalige opvangcentra: Anderlecht, Sint-Pieters-Woluwe, Brussel-Stad, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Joost, Sint-Gillis (via een vzw die partner is van de gemeente) en Evere.

Met uitzondering van Etterbeek²¹ worden de aanvragen voor plaatsen centraal beheerd op gemeentelijk niveau voor de Franstalige gemeentelijke opvangmilieus.

Met uitzondering van Etterbeek, Ganshoren en Koekelberg, waarover geen informatie werd gevonden, verklaren de gemeenten dat ze systematisch voorrang geven aan kinderen uit de gemeente boven andere kinderen uit het Gewest. In het huishoudelijk reglement van de gemeentelijke kinderdagverblijven van Elsene staat bijvoorbeeld: "Voorrang wordt verleend aan (een) ouder(s) gedomicilieerd of wonende in Elsene²²"; in het huishoudelijk reglement van de kinderdagverblijven van Sint-Pieters-Woluwe staat: "Het kinderdagverblijf werd in hoofdzaak opgericht om de kinderen van de gezinnen die in Sint-Pieters-Woluwe gedomicilieerd zijn, op te vangen. Voorrang wordt gegeven aan gezinnen met een bescheiden inkomen. Voor gezinnen die niet in de gemeente wonen, kan hun inschrijvingsaanvraag in wacht worden gezet²³."

Deze prioriteit verhindert formeel niet de inschrijving van kinderen die buiten de gemeente wonen. De Stad Brussel verklaart dat "Wij verlenen voorrang aan personen die gedomicilieerd zijn op het grondgebied van de Stad Brussel, al zijn de personen die buiten de Stad Brussel gedomicilieerd zijn, niet uitgesloten"²⁴. Gezien het tekort kan echter worden aangenomen dat deze situaties zeldzaam zijn. In Sint-Lambrechts-Woluwe wijst de website van de gemeente erop dat ouders die buiten de gemeente wonen weinig kans maken op een plaats: "Kinderen waarvan de ouders in de gemeente wonen, krijgen voorrang bij de toegang tot onze kinderdagverblijven. Gezien de lengte van de wachtlijst is de kans klein dat ouders van buiten de gemeente een plaats voor hun kind toegewezen krijgen."²⁵. Volgens een enquête van 2019 bij de Franstalige opvangstructuren van het Gewest woonde 86% van de kinderen die opgevangen worden in een structuur ingericht door de overheid, in de gemeente waar de opvangfaciliteit zich bevindt (Humblet et al., 2020).

Voor het veel kleinere aantal gemeentecrèches dat door Opgroeien wordt erkend, worden de aanvragen ingediend via het loket kinderopvang. Het is vervolgens aan de gemeente om de plaatsen toe te wijzen, waarbij voorrang wordt gegeven aan kinderen die in de gemeente wonen en aan kinderen van gemeentepersoneel. Er zijn echter kleine verschillen tussen de gemeenten.

21 De referenties van de informatie voor elke gemeente zijn beschikbaar in de bibliografie. Voor de gemeenten Ganshoren en Koekelberg kon de informatie niet worden achterhaald.

22 Reglement van inwendige orde van de crèches (gemeente Elsene) [online]. URL: <<https://www.elsene.be/uploads/conseil/reglements-nl/103.pdf>>

23 Reglement van inwendige orde – gemeentelijke kinderdagverblijven van Sint-Pieters-Woluwe [online]. URL : <https://www.woluwe1150.be/app/uploads/2012/06/roi_creches.pdf>

24 FAQ. Jonge kind van de stad Brussel [online]. URL: <<https://creches.brussels.be/nl/faq>>

25 Kinderdagverblijven – Sint-Lambrechts-Woluwe [online]. URL: <<https://www.woluwe1200.be/nl/services/kinderdagverblijven-2/>>

Benadrukt moet worden dat het doel hier niet is om een waarheidsgetrouw beeld te geven van de werkelijke toewijzing van de vraag aan het aanbod, maar om een diagnostisch hulpmiddel te bieden dat helpt in kaart te brengen welke gebieden te weinig aanbod hebben. Elk van de vermelde beperkingen werd doorgevoerd aan de hand van een benaderende indicator, d.w.z. een alternatieve variabele in geval de theoretisch meest relevante variabele niet beschikbaar is. Zo werd:

- > het aandeel kinderen behorend tot de Vlaamse Gemeenschap geschat op basis van hun aandeel in het kleuteronderwijs in de statistische sector van de woonplaats. Deze werkhypothese werd aangenomen bij gebrek aan meer rechtstreekse gegevens, die uiteraard de voorkeur zouden verdienen. Vanuit het oogpunt van de gemodelleerde rekruteringsafstanden wordt er enkel van uit gegaan dat de statistische sectoren waar het aandeel kleuters dat naar een Nederlandstalige school gaat groter is, ook de statistische sectoren zijn waar een groter aandeel kinderen naar een opvanglocatie gaat die door Opgroeien erkend is, wat redelijk lijkt.
- > het aandeel kinderen dat terecht kan in een voorziening met vrij tarief, benaderd via het lokale aandeel van huishoudens die behoren tot inkomensdecieel 7 tot 10²⁶.

Ten tweede, en als gevolg daarvan, is het toegangsniveau niet meer hetzelfde voor alle kinderen. Zo hebben niet-Nederlandstalige en niet-vermogende kinderen (die behoren tot de inkomensdecieën 1 tot 6) die in de gemeente Brussel-Stad wonen enkel toegang tot: gemeentelijke plaatsen die niet voorbehouden zijn voor kinderen waarvan de ouders voldoende het Nederlands beheersen en niet-gemeentelijke plaatsen waarvan het tarief gekoppeld is aan het inkomen, plaatsen die hetzij erkend zijn door ONE, hetzij door Opgroeien voor zover het aanbod niet is voorbehouden aan Nederlandstalige kinderen. Dat levert in verhouding tot het totale gewestelijke aanbod een toegangspercentage van 32% op. Het andere uiterste voor dezelfde gemeente is dat welgestelde Nederlandstalige kinderen (die behoren tot de inkomensdecieën 7 tot 10) die er wonen, toegang hebben²⁷ tot het volledige regionale aanbod, met als enige uitzondering de plaatsen die door de andere gemeenten zijn voorbehouden, wat een toegangspercentage van 71% oplevert.

Ongelijke afstanden en toegang binnen het Gewest

Net als in het eenvoudige model worden aan elk opvangmilieu kinderen toegewezen die er toegang toe hebben, door het miniseren van de afstanden.

In dit geval vallen er op twee vlakken resultaten te interpreteren: de afstanden (zoals in het geval van het eenvoudige model, zie Kader 4, p. 40) en de toegangsniveaus. Die laatste zijn niet het resultaat van het model zelf, maar van de gegevens die werden gebruikt om het model te implementeren. Korte afstanden

26 De indicator is gebaseerd op een gewogen principale componentenanalyse (PCA) uitgevoerd op volgende variabelen: hoogste diploma in het huishouden [0,852], relatieve hoogste diploma in het huishouden (d.w.z. rekening houdend met de leeftijd, aangezien de frequentie van kwalificatieniveaus verschilt volgens leeftijdscategorie) [0,822], hoogste deciel van individueel inkomen in het huishouden [0,849], huishoudinkomen per consumptie-eenheid [0,837], aantal kamers per bewoner [0,142].

De groep van decieën 7-10 werd gekozen omdat dit aandeel van de bevolking dicht ligt bij het aandeel opvangplaatsen met vrij tarief. Deze keuze heeft echter weinig invloed op de resultaten. Qua statistische sectoren zijn de ruimer afgebakende groepen (decieën 5-10 of 6-10) of de beperkter afgebakende groepen (decieën 8-10 of 9-10) zeer sterk gecorreleerd met de groep 7-10 (met een R^2 van respectievelijk 0,97, 0,99, 0,99 en 0,96).

27 We bedoelen hiermee letterlijk 'toegang hebben', d.w.z. waar deze kinderen kunnen worden opgevangen. Dit aanbod voldoet niet noodzakelijk aan de verwachtingen van de ouders. Nederlandstalige ouders kunnen hun kind bijvoorbeeld perfect inschrijven in een Franstalige kinderopvang, maar willen hun kind misschien enkel inschrijven in een Nederlandstalige opvang.

kunnen bijvoorbeeld samengaan met een laag toegangsniveau, lange afstanden met een hoog toegangsniveau, enz.

Tabel 3 : Verschillen in toegang per bevolkingscategorie

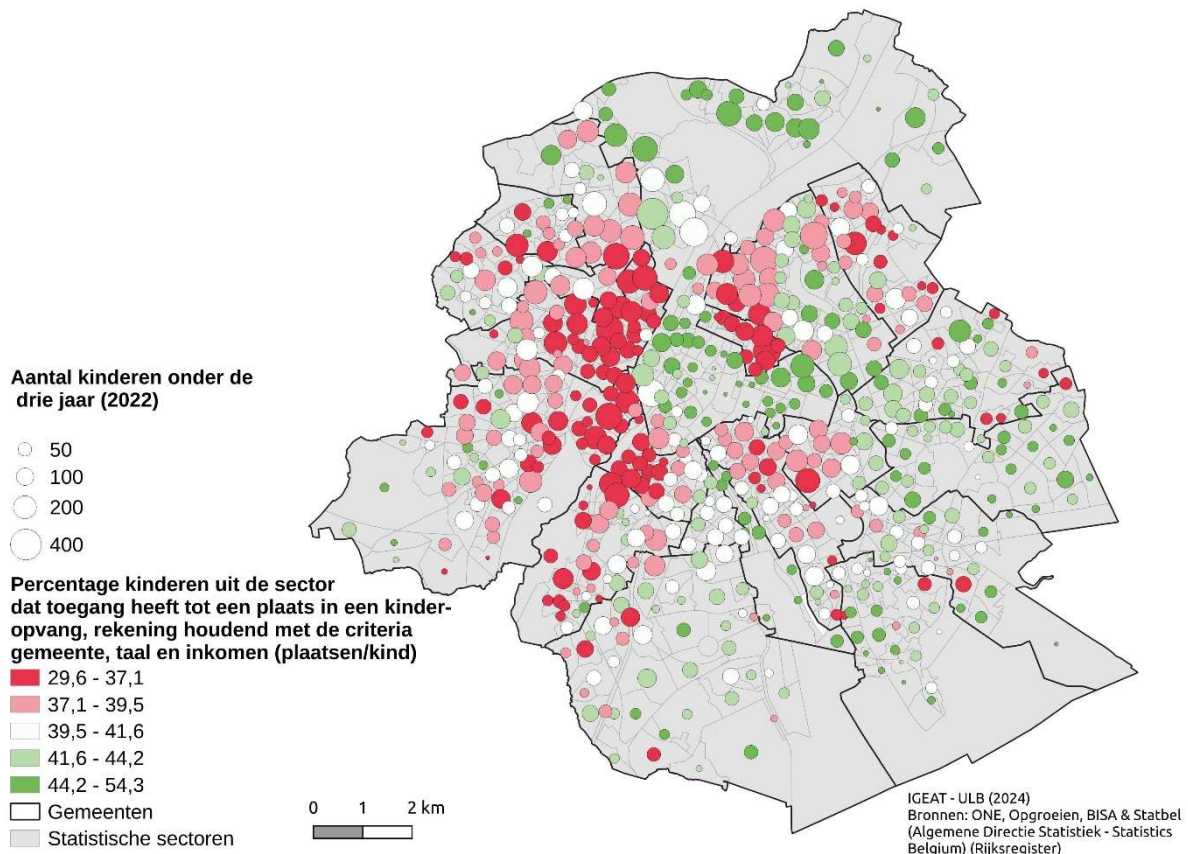
Gemeente	Aantal plaatsen in gemeentelijke opvang	NL D7-D10	NL D1-D6	Andere D7-D10	Andere D1-D6
Anderlecht	613	66.0	38.2	52.4	27.2
Oudergem	196	63.8	36.0	50.5	25.3
Sint-Agatha-Berchem	148	63.5	35.7	50.3	25.1
Brussel-Stad	1651	71.2	43.4	57.6	32.4
Etterbeek	243	64.1	36.3	50.8	25.6
Evere	259	64.1	36.3	50.8	25.5
Vorst	350	64.6	36.8	51.3	26.1
Ganshoren	132	63.4	35.6	50.2	25.0
Elsene	314	64.4	36.6	51.2	26.0
Jette	248	63.9	36.1	50.7	25.5
Koekelberg	122	63.4	35.6	50.2	25.0
Sint-Jans-Molenbeek	132	63.5	35.7	50.2	25.0
Sint-Gillis	391	64.8	37.1	51.5	26.3
Sint-Joost-ten-Node	276	64.2	36.4	50.9	25.7
Schaarbeek	827	67.1	39.3	53.9	28.7
Ukkel	332	64.5	36.7	51.2	26.0
Watermaal-Bosvoorde	180	63.7	35.9	50.5	25.2
Sint-Lambrechts-Woluwe	402	64.8	37.0	51.5	26.3
Sint-Pieters-Woluwe	371	64.7	36.9	51.3	26.1
Brussels Hoofdstedelijk Gewest		65.7	52.2	38.2	27.3

* NL = Nederlandstalige huishoudens, d.w.z. waar minstens één ouder het Nederlands voldoende beheerst; Andere = niet-Nederlandstalige huishoudens; D1-D6 = inkomensdecielen van 1 tot 6; D7-D10 = inkomensdecielen van 7 tot 10.

Wat de toegangs niveaus betreft (Tabel 3, p. 46), kan worden vastgesteld dat de toegang op niveau van het gewest, beter is voor kinderen uit welgestelde gezinnen, d.w.z. die behoren tot de hoogste vier inkomensdecielen. Ten tweede hebben ook Nederlandstalige gezinnen toegang tot meer plaatsen dan kinderen uit niet-Nederlandstalige gezinnen. We zien dus dat de kinderen met de minste kansen de kinderen zijn uit niet-Nederlandstalige huishoudens uit de laagste zes inkomensdecielen. Zij hebben hoogstens 32% toegang.

Geografisch gezien is er een sterke invloed van twee criteria: het inkomensniveau en de gemeente waar men woont. Enerzijds is het toegangs niveau lager in gebieden met lagere inkomens, zoals het westen en het noorden van het Gewest, omdat het inkomen daar de toegang tot kinderopvang met vrij tarief beperkt. Anderzijds zijn er grote verschillen tussen de gemeenten: kinderen die in de Stad Brussel wonen, hebben bijvoorbeeld een hogere toegang dan kinderen uit naburige gemeenten, dankzij het uitgebreide gemeentelijke aanbod dat er werd ontwikkeld (Kaart 9, p. 47 en Tabel 3, p. 46).

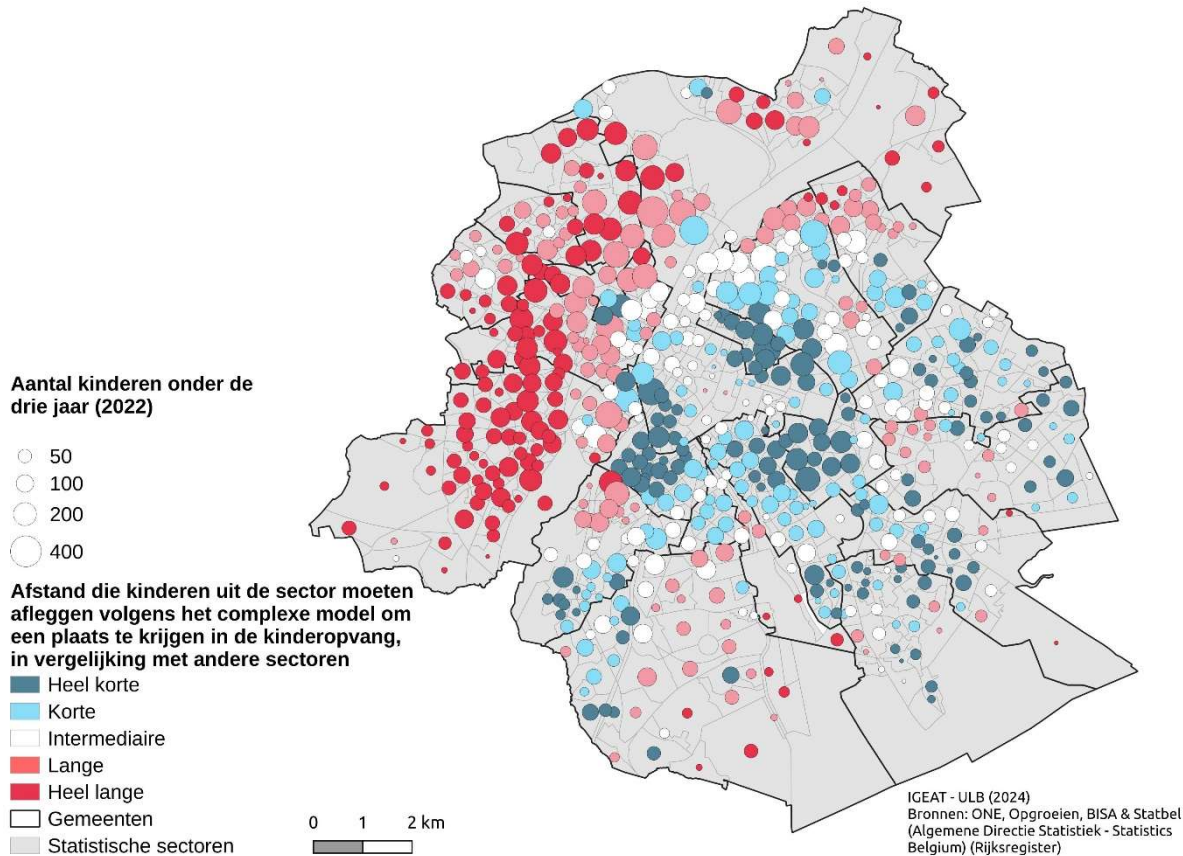
Kaart 9: Ongelijke toegang tot opvangvoorzieningen in het Gewest



Wat betreft de afstanden die kinderen moeten afleggen vanaf hun statistische sector, zijn de resultaten vrij gelijkwaardig aan die van het eenvoudige model (Kaart 10, p. 48), met een tegenstelling tussen het westen van het Gewest, dat gekenmerkt wordt door grote afstanden, en het oosten, waar de afstanden over het algemeen kleiner zijn. Naast deze oost-west tegenstelling is er een concentrische logica, met globaal langere afstanden naarmate men zich van het centrum verwijderd. De afstanden die worden waargenomen in Sint-Joost of in het centrum en westen van Sint-Gillis zijn echter nog korter dan dewelke worden waargenomen in de Vijfhoek (het zuidwesten niet meegerekend). Er moet echter worden

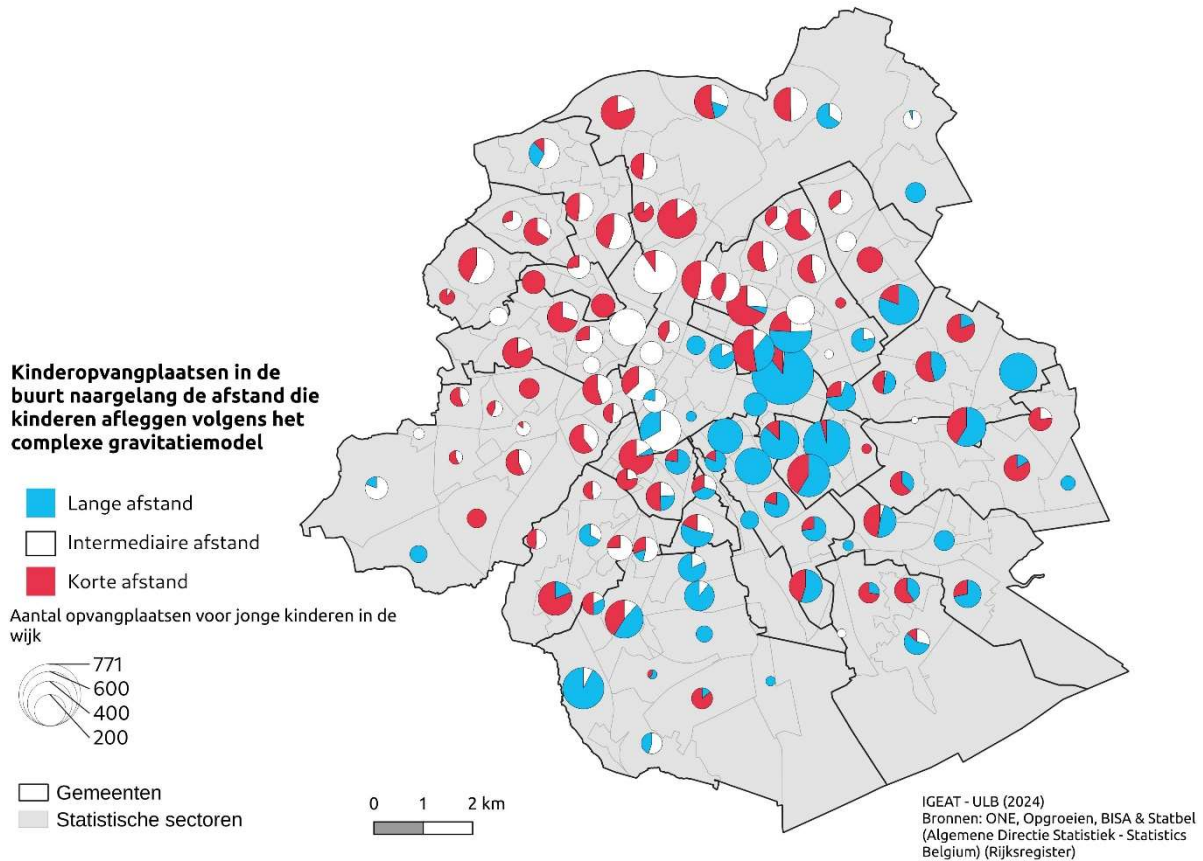
opgemerkt dat daar waar deze afstanden bijzonder laag zijn, ze niet noodzakelijk gepaard gaan met hoge toegangsniveaus.

Kaart 10 : Gemiddelde afstand die kinderen uit de statistische sector afleggen om toegang te krijgen tot kinderopvang, volgens het complexe gravitatiemodel



Wat betreft de afstand die kinderen tot een kinderopvanglocatie moeten afleggen, zijn de resultaten meer gemengd dan in het eenvoudige model. Dit komt omdat het potentiële rekruteringsgebied van een opvanglocatie sterk varieert naargelang het gehanteerde tarief: de locaties met een inkomensgebonden tarief rekruteren meer kinderen uit de buurt omdat meer kinderen er toegang toe hebben; aan de andere kant rekruteren de locaties met vrij tarief, kinderen van verder weg omdat minder kinderen er toegang toe hebben, wat betekent dat ze hun rekruteringsgebied moeten uitbreiden om hun capaciteit te vullen. Dit verschil verklaart waarom er in dezelfde buurt kinderopvangvoorzieningen kunnen bestaan die van dichtbij en veraf rekruteren, zoals te zien is op Kaart 11 (p. 49). Op regionaal niveau is er echter een contrast tussen aan de ene kant het westen en het noorden, dat wordt gekenmerkt door opvanglocaties die werven op korte of middellange afstand, d.w.z. dicht bij de vraag, en aan de andere kant het oosten, dat wordt gekenmerkt door opvanglocaties die werven op middellange of lange afstand, d.w.z. verder van de vraag.

Kaart 11 : Gemiddelde afstand afgelegd door kinderen toegewezen aan de opvanglocaties in een buurt, volgens het complexe gravitatiemodel



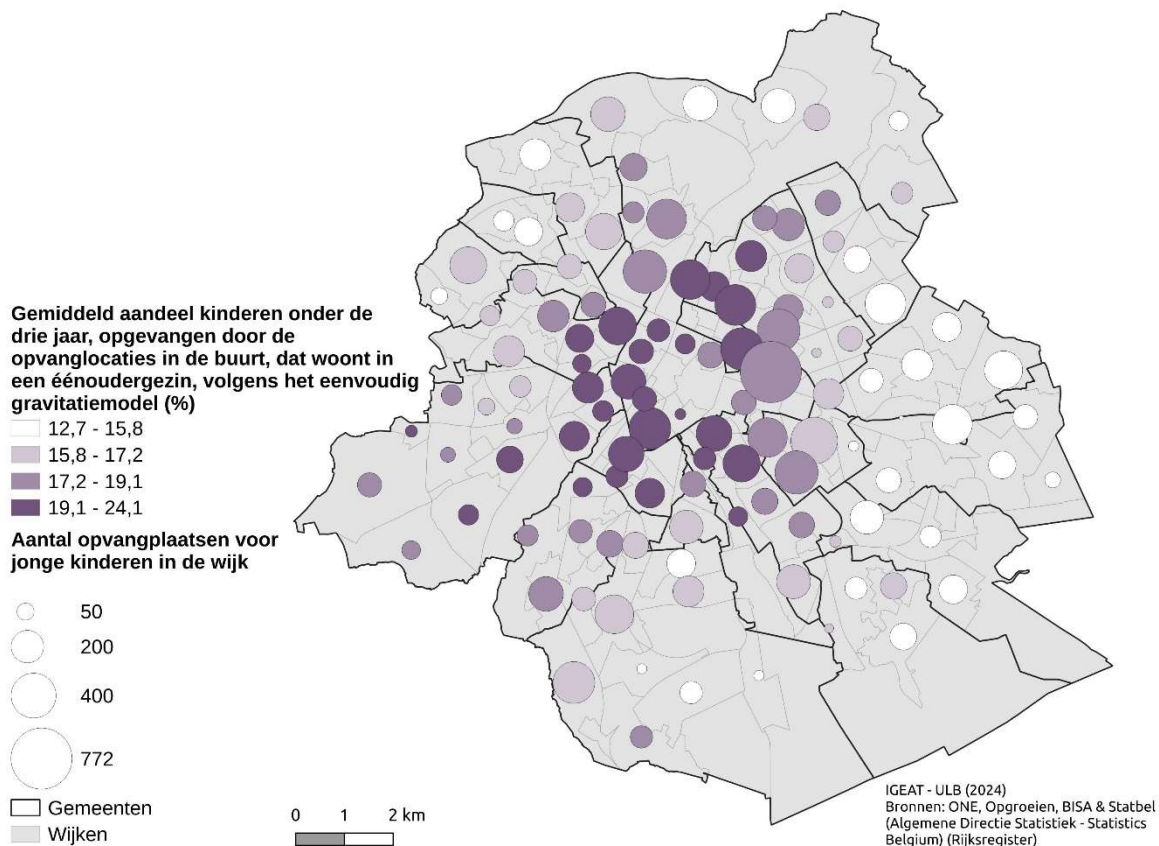
Samengevat verfijnt het complexe gravitatiemodel de resultaten van het eenvoudige model door ook de verschillende niveaus van toegang die de verschillende bevolkingsgroepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kenmerken, mee te nemen. Deze zijn lager voor gezinnen met een laag of middelgroot inkomen, maar ook voor gezinnen zonder kennis van het Nederlands. Dit niveau verschilt ook per gemeente, waarbij de Stad Brussel de meeste gemeentelijke opvangplaatsen aanbiedt. Geografisch gezien wordt de bevolking in de westelijke en de noordelijke (met uitzondering van de Stad Brussel) delen van de eerste kroon, daar waar het gemiddelde inkomen het laagste is van het Gewest, gekenmerkt door de laagste toegangsniveaus. Ten tweede maakt het complexe gravitatiemodel het mogelijk om een onderscheid te maken tussen de wervingsafstanden van opvanglocaties volgens hun financiële toegankelijkheid: deze afstanden zijn groter voor voorzieningen die een vrij tarief toepassen, wat erop wijst dat ze minder onder druk staan.

Uiteindelijk zijn de gebieden waar de spanning tussen vraag en aanbod het grootst is te vinden in het westen en noorden van de regio: de tweede kroon wordt er gekenmerkt door lange afstanden en een laag of gemiddeld toegangsniveau; in de eerste kroon zijn de afstanden wel korter, maar het toegangsniveau is er lager.

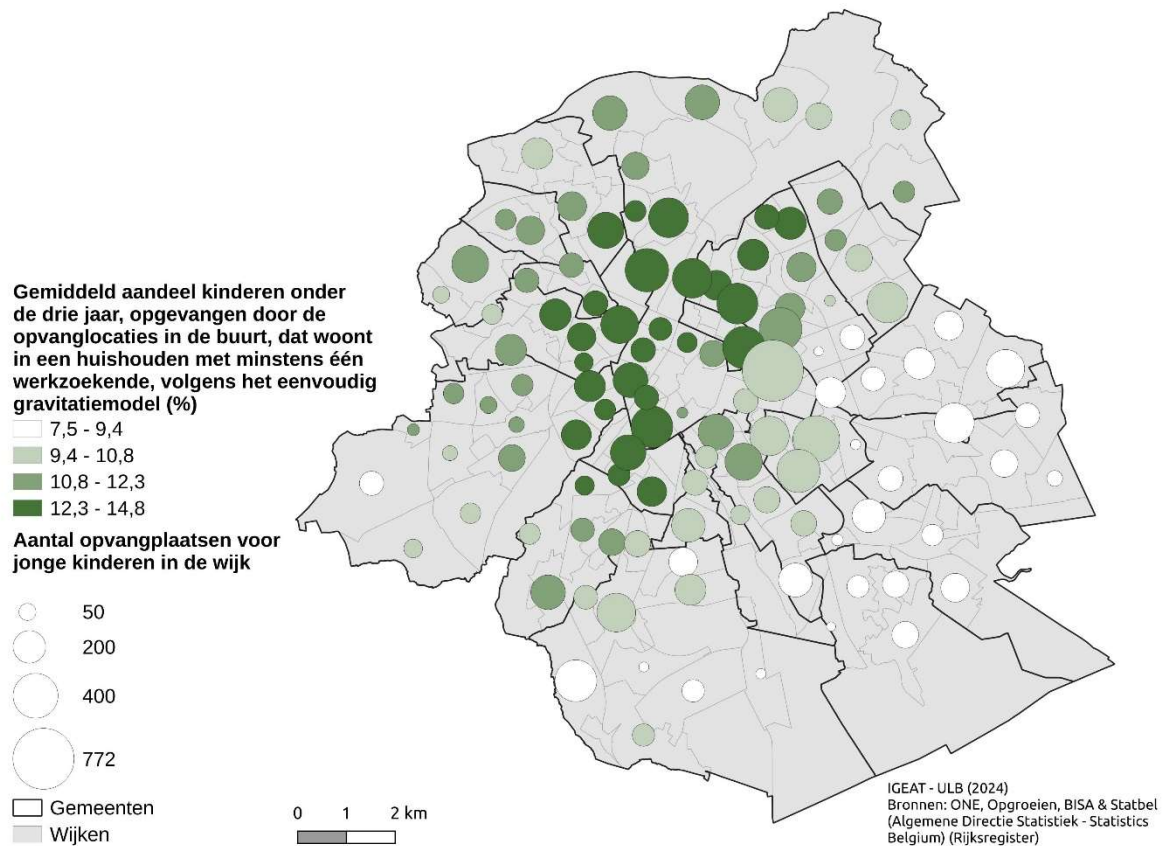
4. VERMINDERDE FINANCIËLE EN GEOGRAFISCHE TOEGANKELIJKHEID VOOR EENOUDERGEZINNEN EN/OF WERKZOEKENDEN

Het eenvoudige gravitatiemodel maakt het mogelijk om in te schatten op welke opvangomgevingen de vraag van eenoudergezinnen en werkzoekende gezinnen gericht is, zonder rekening te houden met gedifferentieerde toegang volgens taal, inkomen en gemeentecriteria. Zo kan worden vastgesteld dat de gebieden die geconfronteerd worden met de grootste potentiële vraag vanwege eenoudergezinnen, zich in het centrum van het Gewest bevinden. In de tweede kroon is het aandeel ook hoger in het westen dan in het oosten (Kaart 12, p. 50). De geografie van de opvanglocaties waarop de meeste opvangvragen voor kinderen uit werkzoekende gezinnen gericht zijn, is relatief gelijkaardig, maar met een scherpere breuk tussen het westen en noorden enerzijds en het oosten van het gewest. Het westelijke deel van de regio wordt gekenmerkt door een hoger aandeel kinderen van werkzoekenden dan het oostelijke deel. Naast deze tweedeling is er een concentrische logica, waarbij de waarden afnemen naarmate men zich van het centrum verwijdt (Kaart 13, p. 51).

Kaart 12 : Opvang van kinderen uit éénoudergezinnen volgens het eenvoudige gravitatiemodel



Kaart 13: Kinderopvang van werkzoekende volgens het eenvoudige gravitiemodel



De geografie van deze doelgroepen wordt hieronder onderzocht aan de hand van de resultaten van het eenvoudige gravitiemodel. Hoewel het complexe model nuttig is voor het modelleren van afstanden (die afhankelijk zijn van de kenmerken van de voorzieningen), heeft het de neiging om verschillen tussen een voorziening en haar omgeving uit te vlakken. Zo zal een kinderopvang met vrij tarief in een buurt gekenmerkt door een laag sociaaleconomisch niveau, eerder rekruteren van buiten die buurt, waar het aandeel eenoudergezinnen en het aandeel werkzoekenden lager is. Het zal daarom gekenmerkt worden door lage niveaus van werkeloosheid en alleenstaand ouderschap, ondanks de locatie. Het is daarom nuttig om de kenmerken van de lokale rekruteringsomgeving (afgeleid uit het eenvoudige model) te kunnen vergelijken met de sociaaleconomische kenmerken om er enkele interpretaties uit te kunnen distilleren.

5. TYPOLOGIE VAN DE KINDEROPVANGLOCATIES VOLGENS GEOGRAFISCHE EN FINANCIËLE TOEGANKELIJKHEID

Een van de doelstellingen van deze studie is het ontwikkelen van een typologie van voorzieningen voor jonge kinderen op basis van hun toegankelijkheid. Hoewel dit een multi-dimensionele realiteit is, stellen we eerst een typologie voor die uitsluitend gebaseerd is op financiële en geografische toegankelijkheid. We beschikken namelijk niet over volledige gegevens wat betreft de andere dimensies van toegankelijkheid aangezien de enquête, die hier op inging, slechts een respons haalde van ongeveer 30% (zie p.58).

De praktijken inzake de andere dimensies van toegankelijkheid, die de groepen in deze typologie kenmerken, zullen worden gedocumenteerd door middel van een analyse van de enquêteresultaten.

Er werd geen onderscheid gemaakt naar het type opvang, d.w.z. gezins- of groepsopvang. Het aantal locaties van gezinsopvang is verhoudingsgewijs zeer laag in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (90 locaties die 413 plaatsen vertegenwoordigen, d.w.z. 2,1% van het gewestelijke aanbod in termen van plaatsen), waardoor dit criterium weinig relevant is voor de analyse van het aanbod in zijn geheel.

De typologie van de opvanglocaties is dus gebaseerd op informatie die beschikbaar is voor alle opvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Ten eerste wordt de financiële toegankelijkheid gekenmerkt door het type tarief, d.w.z. inkomensafhankelijk of vrij. Vervolgens wordt de geografische toegankelijkheid, d.w.z. de nabijheid ten opzichte van de vraag, rekening houdend met het doelpubliek, benaderd door een combinatie van drie variabelen uit het gravitiemodel: het gemodelleerde aandeel kinderen dat opgevangen wordt dat in een eenoudergezin woont (eenvoudig model), het gemodelleerde aandeel kinderen dat opgevangen wordt dat in een huishouden woont met ten minste één werkzoekende (eenvoudig model) en de gemodelleerde gemiddelde toegangsniveau van de kinderen die opgevangen worden²⁸ (complex model). Deze variabelen geven respectievelijk de nabijheid aan tot de vraag van eenoudergezinnen, de nabijheid tot de vraag van werkzoekende gezinnen en de nabijheid tot de minst bediende groepen. De opvanglocaties worden geanalyseerd volgens deze drie variabelen met behulp van een hiërarchische agglomeratieve clustering²⁹ (HAC) op basis van de scores uit een principale componentenanalyse³⁰ (PCA).

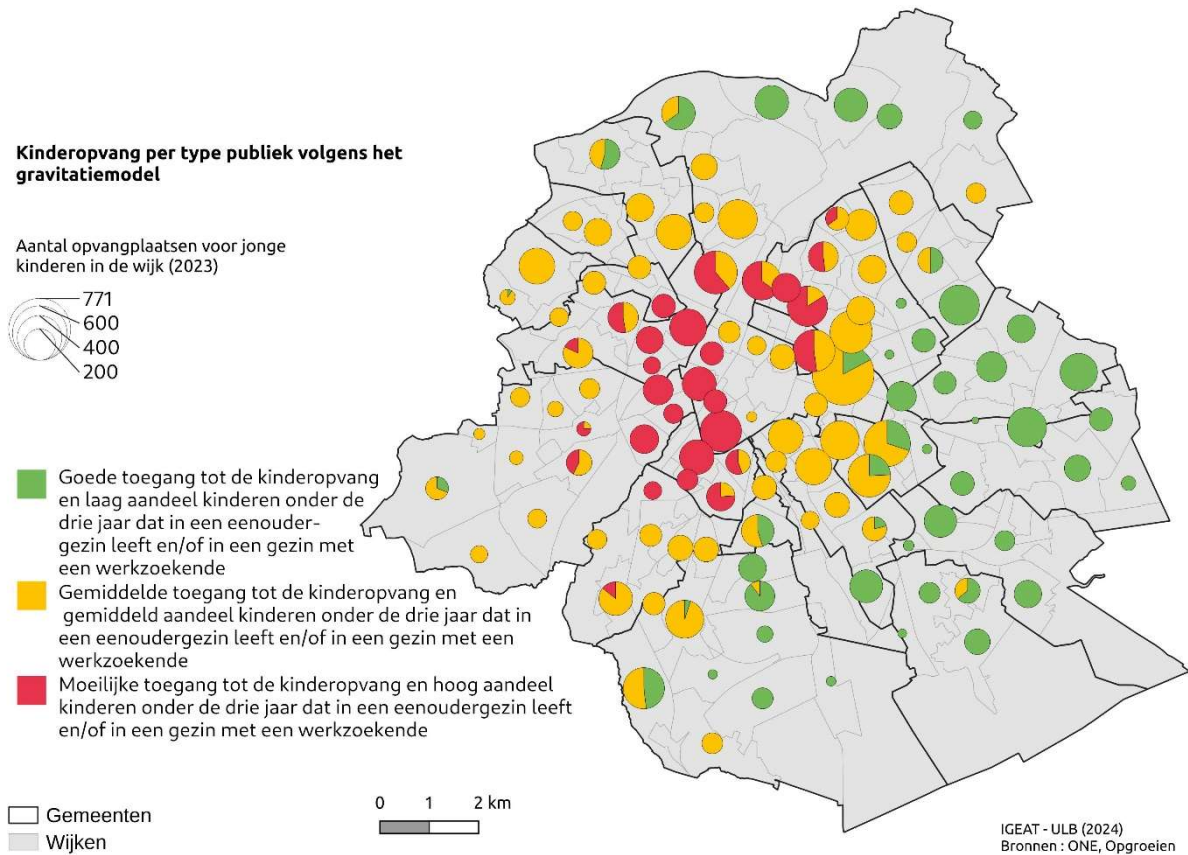
28 Het gemiddelde toegangsniveau van de kinderen in een bepaalde opvang wordt als volgt berekend: het complexe gravitiemodel verdeelt kinderen uit verschillende statistische sectoren over de opvanglocaties; deze kinderen krijgen het gemiddelde toegangsniveau van hun statistische sector toegewezen, dat berekend wordt op basis van de samenstelling van de sector in termen van taal, inkomen en gemeente; vervolgens wordt het gemiddelde berekend van de toegankelijkheidsniveaus van alle kinderen in dezelfde opvang (uit verschillende sectoren).

29 Bij hiërarchische agglomeratieve clustering worden waarnemingen (in dit geval opvanglocaties) in verschillende stappen gegroepeerd, vertrekkende van een situatie waarin alle waarnemingen op zichzelf staan. Het principe bestaat erin om uit alle waarnemingen (de opvanglocaties) die twee te zoeken die volgens de gehanteerde variabelen (in dit geval de scores op de PCA-componenten) het meest op elkaar lijken en deze vervolgens te groeperen. Dezelfde operatie wordt herhaald met de resterende waarnemingen totdat een bevredigend aantal groepen wordt verkregen.

30 Principale componentenanalyse (PCA) laat toe de initiële variabelen te vervangen door een kleiner aantal principale componenten die de essentiële informatie bevatten.

Het resultaat zijn drie groepen van kinderopvanglocaties met een respectievelijk laag, matig en hoog aandeel van kinderen die in een eenoudergezin leven of in een gezin met minstens één werkzoekende, en die respectievelijk kinderen opvangen met een hoge, matige of lage toegang tot kinderopvang. Deze groepen vertegenwoordigen respectievelijk 20%, 51% en 29% van het regionale aanbod in termen van plaatsen (Tabel 4, p. 53). De eerste groep situeert zich in het westen en het noorden van de eerste kroon, de tweede en tegelijk grootste groep in het westelijke deel van de tweede kroon en het oosten van de eerste kroon, en de derde groep voornamelijk in het oostelijke deel van de tweede kroon (Kaart 14, p. 53).

Kaart 14 : Kinderopvangvoorzieningen naar type vraag die mogelijk wordt ontvangen



Tabel 4 : Kenmerken van vastgestelde types opvanglocaties

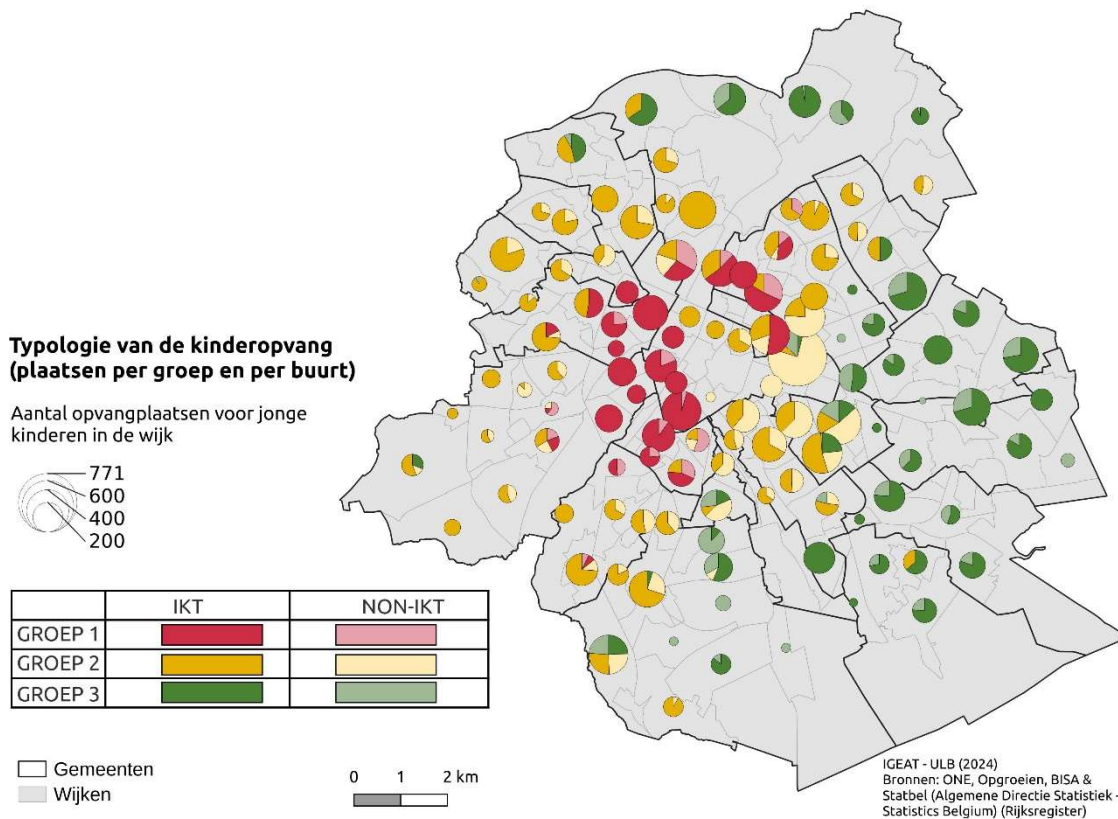
	OL	Plaatsen	Percentage kinderen dat in een éénoudergezin woont (%) (eenvoudig model)	Percentage kinderen dat in een werkzoekend huishouden woont (%) (eenvoudig model)	Gemiddeld toegangsniveau van de opgevangen kinderen (%) (complex model)
Groep 1	150	4193	20,6	13,9	37,8
Groep 2	286	10387	17,6	11,3	39,4
Groep 3	197	5942	15,1	9	41,1

Het type publiek dat opgevangen wordt, wordt vervolgens gekruist met het soort tarief dat de opvang toepast, d.w.z. vrij tarief is (L) of inkomensgebonden (R). Het resultaat zijn zes subgroepen van opvanglocaties (Tabel 5, p. 54) die variëren naargelang het publiek dat mogelijk opgevangen wordt en het tarief. Dit geeft ons een gelijkaardige geografie als die van het publiek dat potentieel wordt opgevangen in de centra (Kaart 15, p. 55), met een onderscheid tussen inkomensafhankelijke plaatsen en plaatsen met vrij tarief. In de eerste groep vertegenwoordigen de inkomensgebonden plaatsen (subgroep 1R) het overgrote deel van het aanbod, namelijk 82% van de plaatsen, tegenover 18% plaatsen met vrij tarief (subgroep 1L). In de tweede groep vertegenwoordigen de plaatsen met vrij tarief (subgroep 2L) relatief het grootste aandeel, namelijk 38%. Wijken in de buurt van de Europese wijk worden gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van dit type plaatsen in het aanbod. Binnen de derde groep vertegenwoordigen de plaatsen met vrij tarief een middelgroot aandeel van het aanbod, namelijk 29%, en zijn ze relatief gelijkmatig verdeeld over de betrokken buurten.

Tabel 5 : Kenmerken van de verschillende groepen in de typologie op basis van geografische en financiële toegankelijkheid

Type publiek		Inkomensgebonden tarief (R)		Vrij tarief (L)	
Groep 1: Lage toegang en hoog aandeel kinderen in eenoudergezin en/of gezin met een werkzoekende		Subgroep 1R		Subgroep 1L	
150 locaties	4193 plaatsen	120 locaties	3447 plaatsen	30 locaties	746 plaatsen
23,7% van het totaal	20.4%	80,0% van de groep	82.2%	20.0% van de groep	17.8%
Groep 2: Gemiddelde toegang en gemiddeld aandeel kinderen in eenoudergezin en/of gezin met een werkzoekende		Subgroep 2R		Subgroep 2L	
286 locaties	10387 plaatsen	165 locaties	6467 plaatsen	121 locaties	3920 plaatsen
45.2%	50.6%	57.7%	62.3%	42.3%	37.7%
Groep 3: Hoge toegang en laag aandeel kinderen in eenoudergezin en/of gezin met een werkzoekende		Subgroep 3R		Subgroep 3L	
197 locaties	5942 plaatsen	110 locaties	4240 plaatsen	87 locaties	1702 plaatsen
31.1%	29.0%	55.8%	71.4%	44.2%	28.6%

Kaart 15 : Soorten opvang op basis van hun geografische en financiële toegankelijkheid



IV. ANDERE DIMENSIES VAN TOEGANKELIJKHEID

Zoals eerder beschreven in de definitie die werd uitgewerkt van het concept, wordt toegankelijkheid van de kinderopvang gekenmerkt door verschillende dimensies (p.22). Ze omvat praktische, geografische, financiële, culturele en sociale componenten, naast ook het beheer van plaatsaanvragen. De vorige analyses, die gebaseerd waren op gegevens die beschikbaar waren voor alle opvanglocaties, spitsten zich toe op de geografische en financiële toegankelijkheid van de kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en classificeerden de voorzieningen in zes groepen. Deze verschillen van elkaar wat betreft het type tarief dat ze toepassen en hun nabijheid tot de vraag, rekening houdend met de doelgroepen.

Het doel van het volgende deel is om de beschrijving van deze groepen aan te vullen door hun praktijken te analyseren met betrekking tot andere aspecten van toegankelijkheid die niet beschreven kunnen worden met behulp van de exhaustieve gegevens. Hij is daarom gebaseerd op gegevens die verzameld werden via een enquête die werd afgenomen bij de opvanglocaties van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ongeacht de erkennende instantie.

Hieronder worden eerst de opzet, manier van verspreiden en ontvangst van deze enquête voorgesteld, beschrijven we de locaties die geantwoord hebben en de kwaliteit van de gegevens. De resultaten worden vervolgens geanalyseerd in het licht van de typologie die in het vorige hoofdstuk werd gepresenteerd. We vatten de resultaten samen en presenteren de algemene toegankelijkheid van elke groep.

1. ONDERZOEKSAANPAK EN METHODOLOGIE

a) Enquêteontwerp

Om de resultaten van het gravitatiemodel op het vlak van toegankelijkheid te verfijnen, voerde het onderzoeksteam een enquête uit bij alle kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De enquête³¹ bestond uit vijf delen, die de verschillende dimensies van de eerder ontwikkelde definitie van toegankelijkheid omvatten. Het eerste deel verzamelde algemene informatie over de kinderopvangvoorziening (naam, postcode, erkenning, type opvang, subsidies, aantal opgevangen kinderen, vrije plaatsen, aantal werknemers en vacatures); het tweede deel bekeek de praktische en in minder mate ook geografische toegankelijkheid (openingstijden, flexibiliteit in opvangtijden, werving in de buurt); een derde deel richtte zich op de financiële toegankelijkheid (tarieven, betalingswijzen, voorschot/garantie bij inschrijving, facturering van dagen afwezigheid, beheer van wanbetaling); een vierde deel richtte zich op de procedures bij het aanvragen van een plaats (manier waarop dit gebeurt en voorrangsregels); een vijfde deel ten slotte was gewijd aan de sociale en culturele toegankelijkheid (talen,

31 De volledige vragenlijst is als bijlage bij het rapport gevoegd (p. 93).

samenwerking met externe partners, voeding, borstvoedingsbeleid). De geografische toegankelijkheid kwam slechts kort aan bod in de enquête: de locatie van de voorzieningen was bekend en de enquête peilde niet naar de verplaatsingsgewoonten van de ouders. Het totale aantal vragen (53) is het resultaat van een afweging tussen de wens om de tijd die nodig is om de enquête in te vullen (geschat op ongeveer twintig minuten) te beperken en de wens om het brede thema van toegankelijkheid zo volledig mogelijk te behandelen.

Het doel van de enquête was om één antwoord te krijgen per opvanglocatie en vereiste een goede kennis van de hierboven beschreven aspecten. Daarom werd de enquête in de eerste plaats gericht aan de verantwoordelijke van de voorziening. Deze keuze heeft zijn beperkingen: zo kunnen we bijvoorbeeld geen rekening houden met de mening van ouders over toegankelijkheid (en in het bijzonder over oorzaken van niet-gebruik) of met de achterliggende motieven van het beleid voor jonge kinderen op lokaal of gemeenschapsniveau.

Verschillende vragen in de rubrieken 'financiële toegankelijkheid' en 'procedure voor het aanvragen van een plaats' van de vragenlijst zijn voorwaardelijk, d.w.z. ze worden enkel gesteld aan bepaalde opvanglocaties, naargelang hun antwoorden. Kinderopvangvoorzieningen in Brussel kunnen namelijk door verschillende instanties erkend zijn en op verschillende niveaus gesubsidieerd worden (Kader 1, p. 9). Deze kenmerken hebben een invloed op de regelgeving die van toepassing is: zo verschilt de voorrang die moet gegeven worden bij de toewijzing van plaatsen volgens deze twee criteria, wat betekent dat de centra op dit punt verschillend bevroegd moeten worden. Op dezelfde manier worden de tarieven van de kinderopvangcentra die een toegankelijkheidssubsidie (ONE) of IKT-subsidie (Opgroeien) ontvangen, bepaald door vaste barema's die door de erkenningsinstanties worden vastgelegd: het heeft dus geen zin om hen op dit punt, waarover ze geen enkele autonomie hebben, te bevragen.

Om de deelnemers niet te ontmoedigen om de enquête tot het einde in te vullen, waren maar weinig vragen verplicht. Dit was alleen het geval voor vragen die essentieel waren om de opvanglocatie te identificeren of om de daaropvolgende vragen in de vragenlijst te bepalen (de vragen over tarieven waren bijvoorbeeld verschillend afhankelijk van het type subsidie).

De vragenlijst was online beschikbaar in het Frans en het Nederlands. Een welkomstbericht (p. 93) beschreef het verantwoordelijke onderzoeksteam en de opdrachtgever, de doelstellingen van de enquête, de antwoordwijze (één antwoord per opvang), de geschatte tijd die nodig was om de vragenlijst in te vullen, de contactgegevens van de onderzoekster in geval van vragen en informatie over het type verzamelde gegevens en hoe deze worden beheerd. Nadat de vragenlijst was ingevuld, werd een bedankbericht weergegeven, samen met een herhaling van de contactgegevens.

b) Verspreiding van de enquête

De vragenlijst werd online geplaatst met behulp van de Limesurvey-software. De toegang werd ingesteld als beperkt, wat betekent dat er een toegangscode nodig was om de vragenlijst in te vullen. Er werd een code aangemaakt voor elk e-mailadres van een verantwoordelijke van een opvanglocatie. Meerdere antwoorden waren mogelijk met dezelfde code, zodat wie verantwoordelijk is voor verschillende opvanglocaties voor elk afzonderlijk kon antwoorden. Voor mensen met een ander e-mailadres was het mogelijk om zichzelf te registreren: de persoon kon zijn adres invoeren, waarna er rechtstreeks een code naar dat e-mailadres werd gestuurd. Het doel van dit systeem was om de toegang tot de vragenlijst te controleren en tegelijkertijd een zekere mate van flexibiliteit toe te staan.

De enquête werd gelanceerd op maandag 27 november 2023. Er werd een e-mail gestuurd naar elke opvanglocatie, bij voorkeur naar de verantwoordelijke, anders naar het algemene adres. De e-mail beschreef het onderzoeksteam en de opdrachtgever, de doelstellingen van de enquête, hoe te antwoorden (één antwoord per opvanglocatie), de geschatte tijd die nodig was om de enquête in te vullen en de contactgegevens van de onderzoekster met wie contact kon worden opgenomen als er vragen waren. De logo's van perspective.brussels, het BSI, de ULB en de UGent werden weergegeven. De enquête werd ook aangekondigd in de nieuwsbrief van Opgroeien van oktober 2023.

Wanneer een e-mail de status "not delivered" had, werd het e-mailadres gecorrigeerd als het een evidente fout betrof (bijvoorbeeld ".co" in plaats van ".com"); als we een ander adres hadden, werd de e-mail naar dat adres teruggestuurd. Als de e-mail resulteerde in een automatisch afwezigheidsantwoord (ziekteverlof, pensionering of vertrek van de verantwoordelijke), werd de e-mail doorgestuurd naar het adres dat door het automatische antwoord werd voorgesteld. Als dit niet het geval was en als we een ander adres hadden, werd de e-mail naar dat adres teruggestuurd.

Op 4 december 2023 werd er een elektronische herinnering gestuurd naar die opvanglocaties die nog niet hadden gereageerd op de enquête.

Bovendien werd op vrijdag 7 december met de post een brief met prior zegel gestuurd naar elke opvanglocatie. Deze brieven zouden dus op maandag 11 december moeten zijn aangekomen.

Tussen 6 december en 19 december (11 dagen) belde het onderzoeksteam de locaties op die nog niet geantwoord hadden (weekenden niet meegerekend). Het doel van deze telefoontjes was om na te gaan of de uitnodiging om deel te nemen aan het onderzoek wel goed was ontvangen, om hen aan te moedigen de enquête in te vullen en om eventuele vragen te beantwoorden. In veel gevallen kostte het meerdere pogingen om in contact te komen met de persoon die verantwoordelijk was voor de locatie, die niet altijd aanwezig was op het moment van het telefoontje of soms in vergadering was. In sommige gevallen hadden we geen telefoonnummer van de opvanglocatie, of alleen het nummer van de gemeentelijke dienst. Soms werden verschillende opvanglocaties beheerd door dezelfde verantwoordelijke.

Op 8 januari 2024 werd opnieuw per e-mail een herinnering gestuurd naar degenen die nog niet op de enquête hadden gereageerd. Tussen 8 en 12 januari werden die verantwoordelijken ook opgebeld. In totaal vonden tussen december 2023 en januari 2024 ongeveer 640 (pogingen tot) telefonische contactname plaats.

In december en begin januari werden er ook e-mails verstuurd naar lokale diensten voor jonge kinderen om hun kinderopvangaanbieders aan te moedigen te reageren.

c) Beschrijving van de opvanglocaties die reageerden

De enquête werd ingevuld door 192³² verschillende kinderopvanglocaties, met in totaal 7.016 plaatsen. Dit vertegenwoordigt 30% van de kinderopvanglocaties en 34% van de plaatsen in het Brussels

32 Vier opvanglocaties vulden de vragenlijst tweemaal in. In dit geval werd volgende logica gehanteerd bij de keuze van het te weerhouden antwoord: eerst werd voorrang gegeven aan het antwoord gegeven door de directeur (of gelijkwaardige functie) van de opvang; vervolgens werd voorrang gegeven aan het antwoord dat eerst werd gegeven. Eén antwoord werd geregistreerd onder de naam "Crèche communale de [une certaine commune]". Om deze resultaten niet te mislopen, werd dit antwoord gekoppeld aan die opvanglocaties van de gemeente die nog niet reageerden. Kwantitatieve waarden (aantal opgevangen kinderen, enz.) werden gelinkt aan de opvanglocaties volgens hun aandeel binnen het geheel van de gemeentelijke plaatsen. Tot slot werd een anoniem antwoord gecodeerd (de naam die werd gegeven was "Ik zeg het liever niet"). Dit antwoord werd behouden voor de algemene waarden.

Hoofdstedelijk Gewest. Met uitzondering van de gezinsopvang met inkomensgebonden tarief, zijn de voorzieningen die antwoordden vrij goed verdeeld over de bestaande categorieën (Tabel 6, p. 59).

Tabel 6 : Kenmerken van de opvanglocaties die deelnamen aan de enquête

Erkenning	ONE		Opgroeien		Totaal		Totaal aandeel (%)	
	OL	Plaatsen	OL	Plaatsen	OL	Plaatsen	Plaatsen	OL
Totaal	126	4455	66	2561	192	7016	30%	34%
Vrij tarief	44	948	20	521	64	1469	26%	23%
Gezinsopvang	5	21	3	23	8	44	28%	38%
Groepsopvang	39	927	17	498	56	1425	26%	23%
> 30 plaatsen	8	266	6	304	14	570	30%	18%
<= 30 plaatsen	31	661	11	194	42	855	25%	28%
Inkomensgebonden tarief	82	3507	46	2040	128	5547	32%	39%
Gezinsopvang	0	0	0	0	0	0	0%	0%
Groepsopvang totaal	82	3507	46	2040	128	5547	39%	40%
> 30 plaatsen	58	2964	33	1719	91	4683	43%	42%
<= 30 plaatsen	24	543	13	321	37	864	32%	32%
Gemeentevoorzieningen	58	2607	4	136	62	2743	35%	39%
> 30 plaatsen	44	2317	3	116	47	2433	44%	44%
<= 30 plaatsen	14	290	1	20	15	310	22%	21%
Niet-gemeente	24	900	42	1904	65	2786	42%	41%
> 30 plaatsen	13	647	30	1603	43	2250	41%	40%
<= 30 plaatsen	10	235	12	301	22	536	44%	45%

De opvanglocaties die geantwoord hebben zijn vrij goed verspreid over het Brusselse grondgebied. Het responspercentage varieert van 17% (Vorst) tot 47% (Sint-Lambrechts-Woluwe) (Tabel 7, p.60).

Tabel 7 : Responspercentage naar postcode van de opvanglocatie

Gemeente	# res-ponden ten	Totaal #	Respon sperce ntage	Gemeente	# res-ponden ten	Totaal #	Respon sperce ntage
Brussel	30	123	24 %	Jette	10	22	45 %
Schaarbeek	12	25	23 %	Evere	8	23	38 %
Etterbeek	9	32	28 %	Sint-Pieters-Woluwe	6	21	29 %
Elsene	12	43	28 %	Oudergem	12	26	46 %
Sint-Gillis	7	24	29 %	Watermaal-Bosvoorde	4	16	25 %
Anderlecht	13	44	30 %	Ukkel	22	51	43 %
Sint-Jans-Molenbeek	9	34	26 %	Vorst	5	29	17 %
Koekelberg	3	7	43 %	Sint-Lambrechts-Woluwe	14	30	47 %
Sint-Agatha-Berchem	4	15	27 %	Sint-Joost-ten-Node	7	16	44 %
Ganshoren	5	23	22 %				

Bron: enquête

d) Ontvangst van de enquête en responsgraad

Dit is de eerste enquête die zowel de Nederlandstalige als Franstalige kinderopvanglocaties van het BHG heeft bevroegd. Daardoor was de responsgraad iets lager dan die van eerdere enquêtes die werden uitgevoerd bij kleinere aantallen opvangvoorzieningen in het BHG. De enquête die in 2018 werd uitgevoerd door het Observatoire de l'enfant bij voorzieningen die erkend zijn door ONE behaalde een respons van 41%, ook al werd de enquête ondersteund door ONE (Humblet et al., 2020). Een enquête per post bij Nederlandstalige kinderdagverblijven in 2021 behaalde een respons van 50%, door verschillende telefonische follow-ups uit te voeren (Devlieghere et al., 2021).

We hadden een lijst van 582 opvanglocaties³³. Iets minder dan 400 van hen reageerden niet op de enquête. Verschillende factoren, die in de volgende paragrafen worden beschreven, hebben de deelname aan het onderzoek beperkt.

Ontbrekende of verouderde contactgegevens

Ten eerste werd de deelname aan de enquête beperkt door ontbrekende of verouderde contactgegevens. Voor negen door ONE erkende kinderopvanglocaties³⁴ hadden we geen contactgegevens (geen e-mail, postadres of telefoonnummer). Voor 6% van de centra die niet reageerden, hadden we geen telefonische contactgegevens³⁵, of was het opgegeven nummer ongeldig (Tabel 8, p. 61). Bovendien werden de contactgegevens van de twee kinderdagverblijven van de

33 Inclusief 6 geconventioneerde of gesubsidieerde diensten voor kinderopvang, die 64 kinderbegeleiders vertegenwoordigen.

34 5 zelfstandige kinderbegeleiders, 3 tijdelijke opvangen, 1 opvanghuis voor kinderen ("maison d'enfants").

35 Hieronder bevonden zich ook kinderdagverblijven waarvan we enkel het algemene coördinatie-nummer hadden. Voor verschillende kinderdagverblijven in de stad Brussel was bijvoorbeeld alleen het centrale nummer beschikbaar dat gebruikt wordt om een kind aan te melden.

Europese Commissie, die 630 en 252 plaatsen erkend door ONE vertegenwoordigden, pas doorgegeven nadat de enquête al was uitgevoerd. Zij werden dus niet meer uitgenodigd om deel te nemen.

Bovendien worden opvangvoorzieningen gekenmerkt door een groot verloop qua kinderbegeleiders en directie. Bijgevolg waren veel van de opgegeven contactadressen van mensen die de voorziening al verlaten hadden op het moment van de bevraging.

Tabel 8 : Resultaat van telefoongesprekken met wie nog niet deelnam

Aandeel niet-respondenten	Resultaat van het telefonisch contact
14,00 %	Neemt niet op (indien mogelijk wordt een spraakbericht ingesproken)
27,00 %	Zegt toe om deel te nemen
1,5 %	Weigert mee te doen
15 %	De persoon heeft geen tijd
8 %	De persoon geeft de informatie door aan de verantwoordelijke persoon
7 %	De enquête wordt naar een ander e-mailadres gestuurd
6 %	Geen telefoonnummer of ongeldig nummer
5 %	Identieke contactgegevens van een reeds gebelde kinderopvang
9,3 %	Andere

Bron: enquête

Een overbelaste sector en een drukke periode

Een tweede factor die de deelname van de kinderopvanglocaties beperkte, was de algemene werkdruk, die vooral acuut was aan het einde van het jaar (december) en het begin van het nieuwe jaar (januari). Deze situatie maakte het minder waarschijnlijk dat het personeel tijd kan besteden aan een activiteit die als bijkomstig wordt beschouwd, zoals het beantwoorden van een vragenlijst.

Sommige kinderdagverblijven gaven aan dat de periode bijzonder druk was in verband met het administratieve werk dat voor 2023 moest worden afgerond. Dit was de reden om de enquêteperiode te verlengen tot 14 januari 2024, met een herinnering op 8 januari 2024.

Zo zei 15% van de non-respondenten naar aanleiding van de telefonische herinnering dat ze geen tijd hadden om de enquête in te vullen. Eén verantwoordelijke zei bijvoorbeeld dat "*twintig minuten op een dag veel tijd is*". In december vermeldden ze het grote aantal administratieve taken die voor het einde van het jaar moesten worden afgerond en de vele afwezigheden in hun team, waardoor de verantwoordelijken administratief werk opzij moesten zetten om mee op de kinderen te gaan passen. Afwezige directeurs worden ook niet altijd vervangen. Bij één kinderopvang was de directrice al enkele maanden afwezig en haar vervanger had slechts "*een halftijdse om al het werk te doen*". Ook de week van 8 tot 12 januari blijft druk, zoals een verantwoordelijke uitlegde: "*Het is superdruk na twee weken sluiting*".

Deze factoren weerspiegelen de moeilijkheden die onlangs door verschillende actoren in de sector werden gesignaleerd op het vlak van aanwerving en absentieïsme³⁶. Actiris heeft het beroep van

36 RTBF. *Grève dans les crèches: quelles sont les causes de la crise du secteur de la petite enfance?* URL: <<https://www.rtb.be/article/greve-dans-les-cresches-queelles-sont-les-causes-de-la-crise-du-secteur-de-la-petite-enfance-11270898>> (geraadpleegd op 17/01/2024)

"kinderbegeleider" geclassificeerd als knelpuntberoep³⁷ waaraan een ernstig tekort is. De organisatie verklaart het gebrek aan belangstelling voor het beroep door de moeilijke werkomstandigheden, d.w.z. het lage loon, de veeleisende werkschema's en de moeilijkheid om het werk te combineren met eigen kinderen³⁸.

Een slecht begrip van de onderzoeksdoelstellingen

Een derde factor die deelname aan het onderzoek kan hebben verminderd, is een gebrek aan interesse in of begrip van de doelstellingen van het onderzoek.

Ten eerste moet worden opgemerkt dat perspective.brussels een organisatie is die weinig bekend is bij de mensen die we interviewden. Bovendien werden de onderzoekers die de telefoongesprekken voerden, soms aanzien als studenten die een eindwerk maakten, wat wijst op een gebrek aan inzicht in het onderzoekskader. Ten tweede werden de doelstellingen van het onderzoek niet erg duidelijk gemaakt in de uitnodiging en de welkomstboodschap, wat de motivatie om deel te nemen kan verminderen. Verscheidene van de gecontacteerde personen gaven bijvoorbeeld aan dat ze alleen wilden deelnemen als het onderzoek gericht was op het oplossen van de problemen in de sector, met name op het gebied van arbeidsomstandigheden. Tot slot gaven verschillende verantwoordelijken aan dat ze te vaak gevraagd werden om deel te nemen aan enquêtes.

Men was ook bang dat de gegevens gebruikt zouden worden voor controledoeleinden. Een verantwoordelijke van een kinderdagverblijf legde tijdens een telefoongesprek uit dat ze de enquête in eerste instantie niet had ingevuld uit angst om gecontroleerd te worden omdat niet alle plaatsen in haar kinderdagopvang ingenomen waren. Een andere verantwoordelijke van een opvanglocatie die met een vrij tarief werkt, weigerde de enquête in te vullen omdat ze het door de ouders betaalde bedrag niet bekend wilde maken, met het argument dat dit "ONE een stok zou geven om je mee te slaan".

e) Gegevenskwaliteit

De verschillende vragen werden voldoende beantwoord, hoewel de overgrote meerderheid van de vragen niet verplicht was.

Er moet echter worden opgemerkt dat de verplichte vraag over de hoogte van de subsidies bij de door ONE erkende kinderopvangcentra aanleiding gaf tot veel foute antwoorden³⁹. Van de 126 respondenten gaven er slechts 62 correct hun subsidieniveau aan. Deze foute antwoorden hadden een grote impact op de rubrieken "financiële toegankelijkheid" en "procedures voor het aanvragen van een plaats", waar verschillende vragen afhankelijk waren van het subsidieniveau.

Het onderzoeksteam mist informatie om dit gebrek aan kennis te interpreteren. In 80% van de gevallen werd de vragenlijst nochtans ingevuld door de directeur van de opvang of een gelijkwaardige persoon. Een hypothese is dat kwesties als het tarief en de subsidies vaak onder de bevoegdheid van de organiserende instantie vallen (bijvoorbeeld de lokale overheid) en dat de directeur niet goed op de hoogte is van deze realiteit. Een andere mogelijke reden is dat de term « *subsides accessibilité* »

37 Actiris beschouwt een functie als knelpuntberoep wanneer vacatures minder gemakkelijk ingevuld raken en het wervingsproces te lang duurt.

38 Actiris. Analyse van de knelpuntberoepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Januari 2024. URL : https://www.actiris.brussels/media/thdbldme/2024-01-knelpuntberoepen_compressed-1-h-1A5E0DDF.pdf (geraadpleegd op 08/05/2024).

39 De vraag luidde: "Welke subsidies ontvangt de opvanglocatie? (meerdere antwoorden mogelijk) -Basissubsidie / Toegankelijkheid ("accessibilité") / Verbeterde sociale toegankelijkheid ("accessibilité sociale renforcée") / Verbeterde toegankelijkheid qua openingstijden ("accessibilité horaire renforcée") / Geen enkele van deze subsidies / Ik weet het niet.

(toegankelijkheidssubsidies) minder bekend is dan de term « *participation financière des parents* » (PFP, financiële deelname van de ouders). Twee verantwoordelijken van kinderdagverblijven namen bijvoorbeeld contact op met de onderzoeker die verantwoordelijk was voor het verspreiden van de enquête en legden uit dat ze niet wisten welk type subsidie hun locatie ontving; ze wisten echter wel dat ze de PFP toepasten.

Tot slot was voor verschillende vragen in de enquête een numeriek antwoord nodig, bijvoorbeeld in termen van het percentage kinderen uit dezelfde postcode. We kunnen de nauwkeurigheid van deze cijfers niet controleren, omdat het declaratieve gegevens betreft. Ze moeten dus geïnterpreteerd worden als schattingen. In een commentaar verklaarde een van de verantwoordelijken van een opvang dat "*de percentages zijn niet altijd correct. Dit is eerder een schatting*"; een ander verklaarde dat "*[hij/zij] weet niet exact hoeveel % voorrang voor Nederlandstalige ouders*".

f) Een analyse per type opvangvoorziening

In de volgende paragrafen analyseren we de enquête in functie van de groepen van opvangvoorzieningen die eerder werden afgebakend op basis van hun geografische en financiële toegankelijkheid. Ter herinnering: er werden drie hoofdgroepen gevormd, elk onderverdeeld in twee subgroepen, door het publiek dat mogelijk bediend wordt te kruisen met het soort tarief, nl. al dan niet gekoppeld aan het inkomen. De geografie van deze groep werd beschreven op p. 32.

De Tabel 9 toont de belangrijkste kenmerken van deze groepen en hun responsgraad op de enquête⁴⁰.

Tabel 9 : Verdeling van de opvanglocaties die reageerden op de enquête over de typologie

	Beschrijving	Inkomensgerelateerd tarief (R)		Vrij tarief (L)		Totaal	
		Locaties	Plaatsen	Locaties	Plaatsen	Locaties	Plaatsen
Groep 1	Lage toegang en hoog aandeel kinderen in een eenoudergezin en/of met een werkzoekende	31	1193	9	250	40	1443
Groep 2	Gemiddelde toegang en gemiddeld aandeel kinderen in een eenoudergezin en/of met een werkzoekende	50	2321	29	597	79	2918
Groep 3	Hoge toegang en laag aandeel kinderen in een eenoudergezin en/of met een werkzoekende	47	2033	26	622	73	2655
		Percentage respondenten in de groep					
Groep 1		25,8%	34,6%	30,0%	33,5%	26,7%	34,4%
Groep 2		30,3%	35,9%	24,0%	15,2%	27,6%	28,1%
Groep 3		42,7%	47,9%	29,9%	36,5%	37,1%	44,7%

Bron : enquête

⁴⁰ Deze typologie is gebaseerd op gegevens van ONE en Opgroeien en de resultaten van het gravitatiemodel. Er kan geen rekening worden gehouden met specifieke situaties, zoals opvangvoorzieningen die geen inkomensafhankelijke tarieven hanteren, maar een sociaal project aanbieden dat door andere instanties wordt gesubsidieerd.

2. EEN INVULLING VAN DE PLAATSEN DIE HET ONEVENWICHT BINNEN HET GEWEST VERSTERKT

De analyse van de antwoorden op de enquête maakt duidelijk dat er over alle opvangvoorzieningen heen slechts een klein aantal beschikbare plaatsen is. 70 kinderopvangcentra antwoordden dat ze geen enkele vrije plaats hadden op het moment van de enquête (op 174 antwoorden) (vraag 6, p. 94). Dit bevestigt de gespannen situatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wat betreft het aanbod aan en de vraag naar kinderopvang.

Vervolgens maakt de enquête het mogelijk om het aantal kinderopvangplaatsen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te nuanceren. Een erkende plaats komt niet noodzakelijk overeen met een enkel kind in voltijdse opvang en kan meerdere kinderen deeltijds, op verschillende tijdstippen opvangen. De resultaten van de enquête geven echter aan dat een erkende plaats over het algemeen slechts opvang van één kind toelaat. Wanneer we, voor de kinderopvanglocaties die antwoorden, het aantal kinderen dat in de week van 13 tot en met 17 november 2023 ten minste één dag van de week werd opgevangen (vraag 7, p. 94), vergelijken met het aantal erkende plaatsen, krijgen we een mediaanwaarde van 0,97 kinderen/plaats en een gemiddelde van 1,04 kinderen/plaats.

Deze waarden variëren afhankelijk van het type opvanglocaties. Zo zijn de voorzieningen met de minste kinderen per plaats over het algemeen de voorzieningen die kinderen opvangen met lage toegangsniveaus (groepen 1 en 2) (Tabel 10, p. 64). We kunnen twee hypothesen formuleren om deze waarden, die niet noodzakelijkerwijs tegenstrijdig zijn, te interpreteren: ten eerste is het mogelijk dat de kinderen uit de groepen 1 en 2 die worden opgevangen, vaker voltijds worden opgevangen; ten tweede is het mogelijk dat de plaatsen in deze groepen minder goed bezet zijn. In dit laatste geval kan dit wijzen op tijdelijke sluitingen van erkende plaatsen omwille van structurele problemen om begeleiders aan te werven en dus om een voldoende omkadering aan te houden.

Tabel 10 : Bezettingsgraad* van de opvanglocaties die reageerden op de enquête

	Inkomensgerelateerd tarief (R)	Vrij tarief (L)	Totaal
Groep 1	0.94 / 0.93	0.84 / 0.86	0.92 / 0.92
Groep 2	0.97 / 0.91	0.92 / 1	0.95 / 0.94
Groep 3	1.24 / 0.98	1.10 / 1	1.2 / 1
Gewest	1.06 / 0.94	1 / 1	1.04 / 0.97

* Bezettingsgraad: aantal "unieke" kinderen opgevangen tijdens een week/aantal erkende plaatsen (gemiddelde/mediaan)

Bron: enquête

De enkele uitwisselingen die we hadden met verantwoordelijken van kinderdagopvanglocaties n.a.v. de telefonische contactnames, werden de huidige moeilijkheden benadrukt bij het aanwerven van kinderbegeleiders. Volgens een directrice van een kinderdagverblijf is dit vooral te wijten aan de hogere

eisen die kinderbegeleiders stellen aan hun arbeidsvoorwaarden en de grotere aantrekkelijkheid van het kleuteronderwijs, met zijn comfortabelere werktijden. De enquête bevestigt deze moeilijkheid om personeel te vinden: van de 179 voorzieningen die deze vraag beantwoordden, hebben er 62 een of meer vacatures voor een kinderbegeleider (vraag 10, p. 95).

Deze situatie heeft gevolgen voor het aantal kinderen dat wordt opgevangen. De in de vorige alinea geciteerde directrice legt uit dat ze nu minder kinderen opvangt dan het aantal erkende plaatsen om te kunnen anticiperen op de afwezigheid van de kinderbegeleiders. Voorheen kon ze meer kinderen opvangen dan het aantal erkende plaatsen (door kinderen die deeltijds aanwezig zijn, kinderen die afwezig zijn, etc.), maar nu had ze geen enkele manoeuvreerruimte meer. Ze haalt het voorbeeld aan van vrijdag 15 december 2023, toen vijf van de elf kinderbegeleiders in haar team afwezig waren, waardoor ze gedwongen werd om op de werkvloer te gaan helpen. Een opmerking aan het einde van de enquête stelt ook dat *"kinderbegeleidsters die Nederlands spreken zijn heel moeilijk om te vinden en soms moeten we de opvang sluiten wegens geen Nederlandstalig personeel aanwezig"*.

Deze resultaten wijzen dus op een versterking van de al aanwezige onevenwichten op het vlak van opvangcapaciteit binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: in het westen van de tweede kroon en in de eerste kroon, bieden de plaatsen minder opvangcapaciteit dan elders. Daardoor is het aanbod er nog meer ontoereikend.

3. PRAKTISCHE TOEGANKELIJKHEID VERMINDERD DOOR BEPERKTE OPENINGSTIJDEN

De enquête laat ook toe per groep de praktische toegankelijkheid van de kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Gewest te evalueren, met name wat de openingsuren betreft. Dit is een belangrijk onderdeel van de toegankelijkheid, vooral voor ouders met onregelmatige of gespreide werktijden, die oververtegenwoordigd zijn bij gezinnen met een laag inkomen (Wagener, 2013).

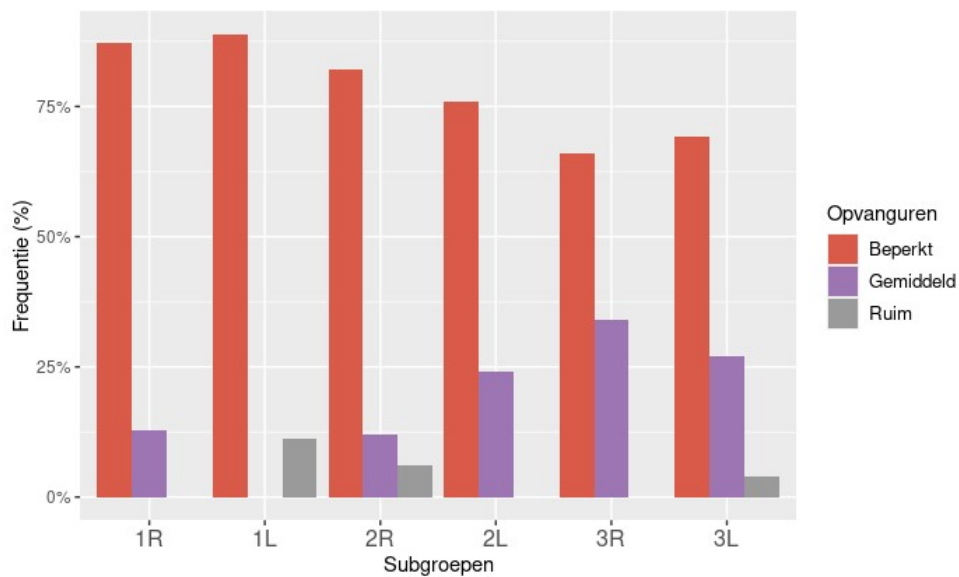
Ten eerste bieden de Brusselse opvanglocaties over het algemeen openingsdagen en -uren die weinig aangepast zijn aan wie atypische werkuren heeft. Ze zijn over het algemeen vijf dagen per week open, van maandag tot vrijdag. Slechts twee centra zijn open op zaterdag en geen enkele op zondag (vraag 16, p. 96). Vier centra zijn niet elke werkdag open.

Wat de openingstijden tijdens de week betreft (vraag 17, p. 96), is 76% (147) van de locaties die deelnamen, geen enkele ochtend geopend voor 7u of 's avonds na 18u, gedurende ten minstens 30 minuten. 21% (41) is vier keer per week open voor 7u of na 18u gedurende minstens 30 minuten. Hiervan krijgen er drie ONE-subsidies voor verbeterde toegankelijkheid⁴¹ (van de 21 door ONE erkende opvanglocaties in deze categorie). Slechts vijf van de deelnemende voorzieningen zijn elke ochtend voor 7u en elke avond na 18u minstens 30 minuten open.

41 Het recht op een subsidie voor verbeterde toegankelijkheid inzake openingsuren wordt toegekend aan de organiserende instantie van de kinderopvang die beschikt over een toegankelijkheidssubsidie en die kinderopvang aanbiedt voor minimaal 15 uur per week bovenop de minimumvereisten (11,5 uur per dag tussen 6.00 en 19.00 uur, maandag tot en met vrijdag, minimaal 220 dagen per jaar) tijdens de volgende periodes: 's ochtends voor 7.00 uur, 's avonds na 18.00 uur en/of in het weekend. (artikel 89 van het « Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant le régime d'autorisation et de subvention des crèches, des services d'accueil d'enfants et des (co)accueillant(e)s d'enfants indépendant(e)s) »

Er zijn ook verschillen binnen het gewest. We kunnen stellen dat de opvang voor jonge kinderen wat openingsuren betreft over het algemeen zeer onaangepast is in het noorden en het westen van de eerste kroon (subgroepen 1R en 1L) en onaangepast in het oosten van de eerste kroon en het noorden en westen van de tweede kroon (subgroepen 2R en 2L), wat de praktische toegankelijkheid van de opvangmilieus in deze gebieden vermindert (Figuur 6, p. 66). Paradoxaal genoeg is het de derde groep (subgroepen 3R en 3L) die de ruimste openingsuren heeft, ook al vangt ze potentieel proportioneel minder kinderen op van ouders met atypische werkuren.

Figuur 6 : Toegankelijkheid van de kinderopvang in termen van openingsuren (n = 193)



* *Beperkte" openingstijden: nooit open voor 7 uur of na 18 uur (voor minstens 30 minuten); "Gemiddelde" openingstijden: 4 keer per week geopend voor 7 uur of na 18 uur (voor minstens 30 minuten); "Uitgebreide" openingstijden: elke ochtend geopend voor 7 uur en elke avond na 18 uur (voor minstens 30 minuten).*

Bron : enquête

Tenslotte is het percentage kinderen dat wordt opgevangen onder een variabel contract⁴² globaal laag. Van de 184 opvanglocaties die vraag 18 (p. 96) beantwoordden, ving de helft (94) geen enkel kind op met een variabel contract. Voor de anderen was de mediaanwaarde 6% van de kinderen.

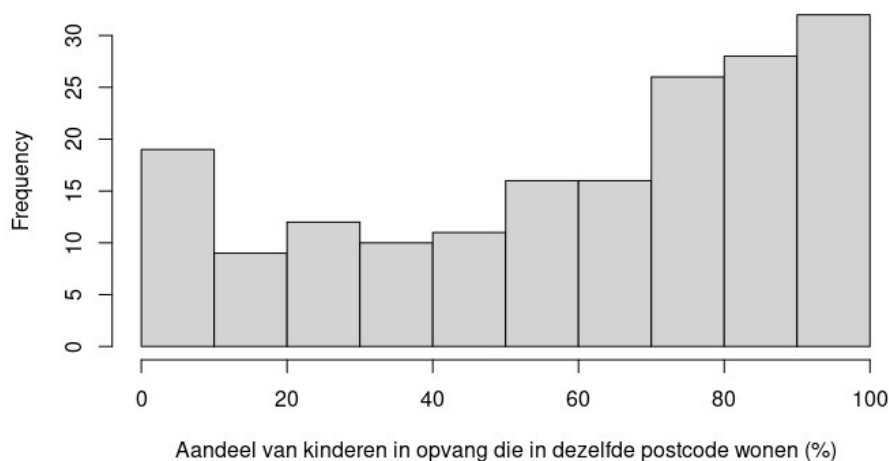
42 Dit betekent dat de opvangdagen niet vaststaan en van week tot week kunnen veranderen.

4. EEN GEOGRAFISCHE REKRUTERING DIE DE CONCURRENTIE BLOOTLEGT IN DE GEBIEDEN DIE ONDER DRUK STAAN

Het gravitatiemodel (p. 36) verschaft informatie over de potentiële afstanden die kinderen afleggen per opvanglocatie. Hieruit bleek dat kinderopvanglocaties in het westen van de regio, mogelijk kinderen opvangen die dicht bij wonen dan opvanglocaties in gebieden die minder onder druk staan, zoals het oostelijke deel van de tweede stedelijke kroon.

Over het algemeen laat de enquête zien dat de kinderopvanglocaties vooral in hun directe omgeving rekruteren. Qua mediane waarde woont 70% van de kinderen in dezelfde postcode als de opvang (gemiddeld 62,3%) (vraag 19, p. 96). Het aandeel locaties dat voornamelijk buiten hun postcode kinderen werft, is echter niet te verwaarlozen (Figuur 7, p. 67).

Figuur 7 : Rekrutering in de buurt van de opvanglocatie (n = 179)



Bron : enquête

Deze waarden variëren wel per (sub)groep. Kinderopvanglocaties met een inkomensgebonden tarief hebben een hoger aandeel kinderen die in dezelfde postcode wonen (Tabel 11, p. 68). Dit verschil kan waarschijnlijk worden verklaard door de opname in deze categorie van gemeentelijke kinderdagverblijven, die prioriteit geven aan kinderen uit hun gemeente (Kader 5, p. 44). Ook is te zien dat kinderen die opgevangen worden in het noorden en westen van de regio en het oosten van de eerste kroon (groep 1 en groep 2) vaker wonen buiten het postcodegebied van de opvang. Er zijn drie mogelijke verklaringen voor deze rekrutering op grotere afstand in de gebieden die onder druk staan: ten eerste leidt het tekort aan plaatsen ertoe dat ouders plaatsen accepteren die verder van huis liggen; ten tweede beperkt de locatie in het centrum van de regio de afstand tot de andere postcodes; tot slot vangen deze opvanglocaties een deel kinderen van pendelaars op die buiten of aan de rand van het Gewest wonen.

We moeten dus vaststellen dat de locaties in deze gebieden wellicht wel geconfronteerd worden met een grote vraag vanuit de buurt, maar ook met een vraag naar plaatsen voor kinderen die verder weg wonen, wat de druk en de concurrentie tussen gezinnen verhoogt. Deze factoren versterken nog de discrepantie tussen vraag en aanbod in het noorden en westen van de regio en in het oosten van de eerste kroon.

Tabel 11 : Rekrutering door opvanglocaties

	Gemiddeld (mediaan) aandeel kinderen dat in de postcode van de opvanglocatie woont		
	Inkomensgebond en tarief	Vrij tarief	Totaal
Groep 1	66,4 (75)	56,6 (59)	64 (67.5)
Groep 2	62,6 (70)	58,6 (75)	61 (70)
Groep 3	69,8 (81)	51,8 (60)	62 (75)
Gewest	66 (79)	55,6 (60)	62,3 (70)

Bron : enquête

5. INKOMENSGEBONDEN TARIFERING DRAAGT BIJ TOT BETER FINANCIËLE TOEGANKELIJKHEID

Bijna twee derde van de kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hanteren tarieven die gebaseerd zijn op het inkomen van de ouders (Tabel 2, p.34). Het feit dat de vergoeding in dat geval aangepast is aan de economische situatie van de ouders, maar ook andere maatregelen met betrekking tot de facturatie van afwezigheden of het bedrag van het forfaitair voorschot, maken het mogelijk een relatief goede financiële toegankelijkheid te garanderen (Kader 6, p. 69).

KADER 6 : REGLEMENTERING VAN OPVANGINITIATIEVEN DIE SUBSIDIES ONTVANGEN INZAKE FINANCIËLE TOEGANKELIJKHEID

Opvanglocaties erkend door **ONE** die subsidies ontvangen inzake financiële toegankelijkheid ⁴³ :

- > Berekenen de bijdrage op basis van het netto maandinkomen van de ouders, volgens een door ONE vastgestelde schaal. Wanneer twee of meer kinderen uit hetzelfde gezin tegelijkertijd worden opgevangen, wordt de financiële bijdrage voor elk kind verlaagd tot 70%. De financiële bijdrage van de ouders omvat geen luiers, dieetvoeding, medicijnen of kleding.
- > Sinds 1 januari 2023 is kinderopvang er gratis voor gezinnen met een verhoogde tegemoetkoming (BIM-statuut) (p. 26). Er kan echter een vergoeding worden gevraagd wanneer het kind een dag afwezig is zonder geldige reden⁴⁴.
- > Vanaf 1 januari 2023 profiteren ook eenoudergezinnen van een vermindering tot 70% van de financiële ouderbijdrage⁴⁵.
- > Zij mogen ouders vragen een forfaitair voorschot te betalen bij de reservering van een plaats, dat overeenkomt met maximaal één maand opvang berekend op basis van de aanwezigheid van het kind. De opvanglocaties mogen geen inschrijvings- en dossierkosten, verzekeringskosten, facturatie van extra uren tijdens de dagelijkse openingsperiode, kosten voor extra activiteiten en/of bijhorende uitrusting of herinneringskosten (voor betaling, documenten, enz.) aanrekenen.
- > Ouders hoeven niet te betalen voor gerechtvaardigde afwezigheden tot 40 dagen per jaar bij voltijdse opvang. Afwezigheden van meer dan één dag waarvoor een medische verklaring werd afgegeven, worden niet in aanmerking genomen en verlagen dit quotum niet.
- > Deze opvanglocaties moeten specifieke regels volgen met betrekking tot de toewijzing van plaatsen, zoals beschreven in
- > Kader 5, p. 44.

Er moet worden opgemerkt dat kinderen die worden ingeschreven vanaf 1 januari 2025 zullen profiteren van herziene prijzen met een geleidelijke verlaging van de prijzen, d.w.z. een grotere verlaging voor mensen met een laag inkomen⁴⁶.

Opvanglocaties erkend door **Opgroeien** en "*Trap 2*"-subsidies ontvangen⁴⁷:

- > De ouderbijdrage is gekoppeld aan het netto maandinkomen van de ouders, volgens een schaal die is vastgesteld door Opgroeien. De bijdrage kan met 25% worden verlaagd in geval van invaliditeit, werkloosheid of andere sociaaleconomische moeilijkheden.

43 Dispositions de l'Arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 2 mai 2019 fixant le régime d'autorisation et de subvention des crèches, des services d'accueil d'enfants et des (co)accueillant(e)s d'enfants indépendant(e)s.

44 Arrêté du Gouvernement de la Communauté française van 24 november 2022 organisant l'accessibilité des milieux d'accueil de la petite enfance aux bénéficiaires d'intervention majorée et aux familles monoparentales.

45 Idem.

46 ONE. Circulaire PFP 2024. [Online.] URL:

<https://www.one.be/fileadmin/user_upload/siteone/PRO/Milieus_accueil/Documentation/circulaire-PFP-2024-acc.pdf>

47 Bepalingen van het Besluit van de Vlaamse Regering van 22 november 2013 houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters; van het Ministerieel Besluit van 22 november 2013 tot uitvoering van het Subsidiebesluit.

- > Opvanglocaties mogen extra kosten in rekening brengen voor luiers en een specifiek dieet. Er is een maximum bedrag dat in rekening kan gebracht worden voor administratie en facturatie.
- > Ouders kan worden gevraagd een *waarborg* van maximaal €250 te betalen.
- > Ouders hebben recht op minimaal 18 dagen gerechtvaardigde afwezigheid bij voltijdse opvang, die niet in rekening worden gebracht (*respijtdagen*). Bij ongegronde afwezigheid betalen ouders een bedrag dat door de opvang wordt bepaald en dat het vastgestelde maximum niet mag overschrijden.

Voor de opvanglocaties die deelnamen aan de enquête en een vrij tarief toepassen, is het mediane bedrag dat maandelijks door de ouders wordt betaald €750, d.w.z. €37,5 per dag (vraag 21, p. 97). Ter vergelijking: dit komt overeen met barema 122 van ONE (jaar 2023) qua financiële bijdrage van de ouders, toegekend aan huishoudens met een netto maandinkomen tussen €6.724,58 en €6.770,62.

Van de voorzieningen met vrij tarief rekt subgroep 1L de laagste tarieven aan, met een mediaanwaarde van € 650, terwijl subgroep 3L € 835 aanreket (vraag 21, p. 97) (Tabel 12, p. 70). We kunnen dus stellen dat naarmate opvanglocaties met vrij tarief zich situeren in buurten met een hoog sociaaleconomisch niveau, ze ook duurder zijn. Bovendien zien we dat voorzieningen in het westen en het noorden van de eerste kroon (groep 1), die waarschijnlijk meer aanvragen krijgen van huishoudens met lagere inkomens, werkzoekenden of alleenstaande ouders, financieel toegankelijker zijn dan voorzieningen in het oosten van de regio.

De enquête laat ook toe om deze analyse van de betaalbaarheid te vervolledigen door te kijken naar andere componenten, zoals toeslagen, de facturatie van afwezigheden, het te betalen bedrag bij inschrijving en de mogelijke betalingswijzen. In het algemeen blijkt dat enerzijds de opvanglocaties met inkomensafhankelijke vergoedingen en anderzijds de opvanglocaties in subgroep 1L financieel het meest toegankelijk zijn.

Tabel 12 : Financiële toegankelijkheid van de deelnemende opvanginitiatieven

	Mediaanprijs voor één maand opvang (€)	Aantal supplementen* mediaan/gemiddelde
Subgroep 1L	650	3/2,6
Subgroep 1R	/	1/1,4
Subgroep 2L	750	2/1,9
Subgroep 2R	/	2/1,7
Subgroep 3L	835	2/2,1
Subgroep 3R	/	1/1,4
Gewest (vrij tarief)	750	2/2,1
Gewest (inkomensgebonden tarief)	/	1/1,6

*De opvanglocaties werd gevraagd om voor volgende items aan te geven of het al dan inbegrepen is in de financiële bijdrage van de ouders: luiers, lunch, melk, snacks of ontbijtsupplementen, verzorgingsproducten (lotion, doekjes, etc.).

Bron: enquête

Om te beginnen omvatten de prijzen die de opvangcentra aanrekenen niet altijd dezelfde diensten, zoals luiers, lunch, melk, snacks of ontbijtsupplementen en verzorgingsmateriaal (lotion, doekjes, enz.). Bijna de helft van de respondenten vraagt toeslagen voor 2 tot 3 items op deze lijst (48%) (vraag 24, p. 97) en bijna de helft voor geen of slechts één item (48%). Opvanglocaties met inkomensafhankelijke prijzen rekenden over het algemeen minder supplementen aan voor deze diensten dan opvanglocaties met vrije prijzen, waardoor die eersten financieel toegankelijker zijn (Tabel 12, p. 70). Aan de andere kant zijn de voorzieningen in subgroep 1L, die een vrij maar lager tarief hanteren, de locaties die de meeste supplementen aanrekenen. Deze praktijk laat waarschijnlijk toe tarieven voor te stellen die lager zijn dan de mediaan.

Daarnaast zien we dat het aanrekenen van afwezigheden grotendeels gereguleerd wordt in de opvanglocaties die een inkomensafhankelijke vergoeding aanrekenen. De regelgeving zorgt ervoor dat ouders niet gefactureerd worden voor een aanzienlijk deel van de gerechtvaardigde afwezigheden, wat helpt om de kosten van kinderopvang te drukken (Kader 6, p.69). Er moet echter worden opgemerkt dat dit een zekere administratieve kundigheid vergt, meer bepaald in de gehanteerde talen, om dit soort afwezigheden te rechtvaardigen. De centra met vrije tarieven rekenen verschillende tarieven aan voor afwezigheden gedekt door een medisch attest. We stellen opnieuw vast dat de voorzieningen van groep 1L het meest toegankelijk zijn: slechts 29% van hen rekent alle afwezigheden aan (tegenover 91% en 80% voor de groepen 2L en 3L) (vraag 26, p. 98).

Bovendien vraagt 73% van de bevroegde locaties bij inschrijving een voorschot of waarborg aan de ouders. In 56% van de gevallen was het voorschot gelijk aan of hoger dan het bedrag voor één maand opvang; in 17% van de gevallen was het lager (vraag 25, p. 98). Dit voorschot verschilt per subgroep (Tabel 13, p. 71): ten eerste vragen voorzieningen die werken met een inkomensafhankelijke vergoeding vaker een lager of geen voorschot bij inschrijving dan centra met vrije tarieven; ten tweede vragen opvanglocaties in gebieden onder druk (subgroep 1L) over het algemeen lagere bedragen dan opvanglocaties in andere gebieden. Deze verschillen versterken de financiële ontoegankelijkheid van voorzieningen met vrij tarief, vooral in het oosten van het gewest.

Tabel 13 : Financieel voorschot bij inschrijving, per groep

	Percentage opvanglocaties dat een voorschot gelijk aan of groter dan een maand opvang vraagt (%)		
	Inkomensgerelateerd tarief (R)	Vrij tarief (L)	Totaal
Groep 1	45 %	67 %	50 %
Groep 2	50 %	75 %	59 %
Groep 3	48 %	76 %	57 %
Gewest	48 %	74 %	56 %

N = 183

Bron : enquête

Verder sturen alle bevroegde locaties, op drie na, maandelijks een factuur naar de ouders (vraag 22, p. 97). Opgemerkt moet worden dat voorzieningen in zones waar het publiek het meest kwetsbaar is (subgroepen 1L en 1R) vaker contante betalingen toestaan (vraag 23, p. 97), wat bijdraagt aan een grotere financiële toegankelijkheid (Tabel 14, p. 72).

Tabel 14 : Mogelijkheid om contant te betalen

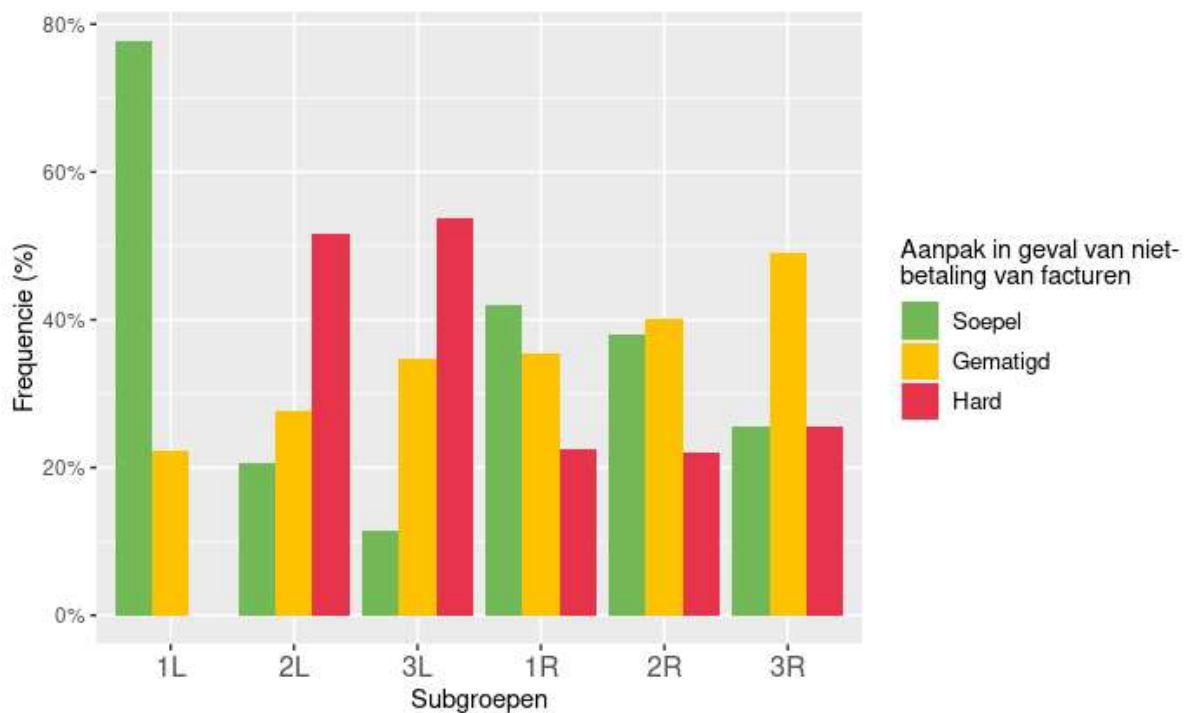
	Percentage opvanglocaties waar contante betaling is toegestaan (%)		
	Inkomensgerelateerd tarief (R)	Vrij tarief (L)	Totaal
Groep 1	25.8%	55.6%	32 %
Groep 2	10.0%	31.0%	17 %
Groep 3	6.4%	15.4%	9 %
Gewest	12 %	28 %	21 %

N = 193

Bron : enquête

Wat ten slotte het beleid inzake de niet-betaling van facturen betreft (Figuur 8, p. 72), kan opnieuw worden vastgesteld dat de voorzieningen met een inkomensafhankelijk tarief over het algemeen meer toegankelijk zijn: ze hebben het minst vaak een rigide beleid, hanteren minder vaak boetes en bieden vaker de mogelijkheid tot spreiding van betaling of overleg (vragen 27 en 28, p. 99). Van alle voorzieningen zijn diegene met vrij tarief gelegen in zones die onder druk staan (subgroep 1L) echter het meest toegankelijk waarbij de meerderheid een flexibel beleid hanteert in geval van wanbetaling.

Figuur 8: Beleid ten aanzien van het niet betalen van facturen



n = 193

* De indicator wordt samengesteld door het aantal positieve antwoorden op de volgende stellingen bij elkaar op te tellen:

- Wanneer rekeningen meer dan een maand en minder dan drie maanden onbetaald blijven :
 - Ouders worden formeel verwittigd
 - Er wordt geen afspraak gemaakt met de ouders
 - Het opvangcontract wordt geschorst en het kind wordt niet meer opgevangen
 - Er wordt geen contact opgenomen met de sociale dienst
 - Er wordt geen afbetalingsplan voorgesteld om te spreiden over meerdere maanden
 - Er wordt een incassobureau ingeschakeld
 - Geen van bovenstaande
- Wanneer rekeningen langer dan drie maanden onbetaald blijven: zelfde acties.

Een voorziening wordt gecategoriseerd als "rigide" als ze meer dan zes keer aantikt op deze voorwaarden; "gematigd" als ze vijf of zes keer aantikt; "soepel" als ze minder dan vijf keer aantikt.

Bron: enquête

Samengevat zijn de financieel meest toegankelijke voorzieningen diegene met inkomensafhankelijke tarieven, die ook lagere toeslagen aanrekenen, kleinere voorschotten vragen bij inschrijving, minder gerechtvaardigde afwezigheden factureren en minder boetes toepassen bij wanbetaling (Tabel 15, p. 73). Van de locaties met vrij tarief bevinden de minst dure, d.w.z. diegene met de meest gematigde tarieven en inschrijvingsvoorschotten en die ook een soepeler beleid hanteren inzake het factureren van afwezigheden en wanbetalingen, zich in de zones die het meest onder druk staan. Hier staan weliswaar hogere toegeslagen tegenover (subgroep 1L). Deze praktijken stellen hen waarschijnlijk in staat om hun financiële ontoegankelijkheid gedeeltelijk te verzachten. Samen versterken deze trends de algemene betaalbaarheid van de kinderopvanglocaties ten westen en noorden van de eerste kroon, waar ze mogelijk aanvragen ontvangen van sociaaleconomisch meer kwetsbare huishoudens.

Tabel 15 : Overzicht van de financiële toegankelijkheid van de verschillende subgroepen

Dimensies van financiële toegankelijkheid	Inkomensgerelateerd tarief (R)			Vrij tarief (L)		
	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 1	Groep 2	Groep 3
Tarieven	++	++	++	-	--	--
Toeslagen	++	+	+	--	-	-
Beleid inzake het factureren van afwezigheden	++	++	++	+	--	--
Waarborg/voorschot	+	+	+	-	--	--
Betalingsvoorwaarden	-	-	-	+	-	-
Beleid bij niet-betaling	+	+	+	++	-	-

Bron: enquête

6. MOGELIJKHEDEN TOT INSCHRIJVING

a) Regelgeving die globaal ongunstig is voor kwetsbare groepen

In het BHG verloopt het beheer van de aanvragen voor een kinderopvangplaats meestal in een context van spanning tussen vraag en aanbod en bijgevolg van concurrentie tussen de gezinnen. De beslissing om voorrang te geven aan gezinnen met bepaalde kenmerken wordt grotendeels omkaderd door regelgeving uitgevaardigd door de gemeenschappen of de inrichtende overheden die bevoegd zijn op dit gebied, in het bijzonder voor de kinderopvang met een inkomensgebonden bijdrage (Kader 7, p.74).

KADER 7 : OPVANGREGELGEVING INZAKE HET BEHEER VAN DE AANVRAGEN VOOR EEN PLAATS

Het beheer van plaatsaanvragen wordt grotendeels gereguleerd, zowel voor de kinderopvanglocaties die door ONE erkend zijn, als voor diegene die door Opgroeien zijn erkend.

ONE

Het beheer van aanvragen voor plaatsen in ONE-erkende voorzieningen wordt geregeld door het *Arrêté du Gouvernement de la communauté française fixant le régime d'autorisation et de subvention des crèches, des services d'accueil d'enfants et des (co)accueillant(e)s d'enfants indépendant(e)s* van 2 mei 2019. De algemene regel is dat aanvragen chronologisch worden behandeld (artikel 51 §3.). Van deze regel kan enkel worden afgeweken om voorrang te geven aan aanvragen die voldoen aan onderstaande criteria (artikel 52):

1. die betrekking hebben op specifieke opvangbehoeften in de zin van artikel 88 (zie hieronder);
2. van ouders die geconfronteerd werden met de onvoorziene sluiting van de voorziening waar hun kind werd opgevangen;
3. van ouders van wie er ten minste één in de betreffende gemeente woont, werkt of een opleiding volgt wanneer de organiserende instantie een lokale overheid is;
4. van ouders waarvan ten minste één personeelslid is van een werkgever die deel uitmaakt van de organiserende instantie;
5. van ouders waarvan ten minste één personeelslid is van een bedrijf dat is gevestigd in een economische activiteitenzone waar de opvanglocatie is gevestigd en dat deel uitmaakt van de organiserende instantie;
6. van ouders waarvan minstens één een regelmatige pendelaar is, wanneer de kinderopvangomgeving gecreëerd is in of in de onmiddellijke nabijheid van een mobiliteitslocatie en het voorwerp uitmaakt van een samenwerkingsovereenkomst met minstens één openbaar vervoersmaatschappij;
7. van ouders die zich ertoe verbinden actief deel te nemen aan de opvang van kinderen in een kinderdagverblijf, indien het opvangproject uitdrukkelijk in een dergelijke deelname voorziet.

De organiserende instantie mag geen andere prioriteiten invoeren.

Bovendien moeten opvangcentra die een toegankelijkheidssubsidie van ONE ontvangen, volgens artikel 88 voor 20 tot 50% van hun erkende capaciteit voorrang geven aan inschrijvingen van kinderen met "specifieke behoeften". Opvanglocaties die een subsidie ontvangen voor een versterkte sociale toegankelijkheid moeten voor 60-80% van hun erkende capaciteit voorrang geven aan inschrijvingen

van kinderen met "specifieke behoeften". Deze specifieke behoeften worden opnieuw gedefinieerd in de verordeningen. Het gaat om:

- a) opvang van broers en zussen;
- b) opvang in het kader van een adoptieprocedure ;
- c) opvang van kinderen met een beperking ;
- d) noodopvang als onderdeel van preventieve maatregelen of maatregelen ter bescherming van kinderen;
- e) opvang van kinderen waarvan de ouders zich in een kwetsbare sociaaleconomische situatie bevinden, met name door omstandigheden die verband houden met de inzetbaarheid van de ouders;
- f) opvang van kinderen van wie de ouders nood hebben aan opvang die toegankelijker is qua uren;
- g) andere specifieke behoeften die verband houden met de sociaaleconomische situatie van het kind, met de voorafgaande toestemming van de ONE.

Opgroeien

Er zijn geen regels voor locaties die erkend zijn door Opgroeien en die een vrij tarief toepassen.

Het beheer van de vraag naar plaatsen in door Opgroeien erkende voorzieningen die een inkomensafhankelijke vergoeding aanrekenen, wordt geregeld door het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters. Sommige bepalingen werden gewijzigd in januari 2024 en treden in werking op 1 april 2024.

Vóór april 2024 moest op jaarbasis minstens 20% van de kinderen in de opvang afkomstig zijn uit huishoudens die aan minstens twee prioritaire kenmerken (*voorrangskennmerken*) voldeden. Dit waren: werk en/of opleiding⁴⁸, kinderen die geplaatst zijn, alleenstaande ouders⁴⁹ en gezinnen met een laag inkomen.

Vanaf april 2024 zal het basisprincipe zijn dat de opvang voorrang moet geven aan gezinnen voor wie opvang noodzakelijk is om te werken of een opleiding te volgen. Absolute voorrang moet gegeven worden aan gezinnen die werken en/of een opleiding volgen voor minstens 4/5^e van een voltijds equivalent⁵⁰, aan broers en zussen van kinderen in de opvang op het moment van de aanvraag en aan kinderen die geplaatst zijn.

Tegen deze nieuwe bepalingen werd op 13 mei 2024 verzoekschrift ingediend bij het Grondwettelijk Hof door een groep actoren uit het maatschappelijk middenveld, waaronder de Vrouwenraad, vakbonden en Kinderopvang in Brussel, verenigd in de coalitie "Alle 20"⁵¹.

De omgeving mag voor maximaal 10% van de opgevangen kinderen op jaarbasis afwijken van dit voorrangssysteem. Deze afwijking is alleen mogelijk in het belang van het kind of als een

48 Met andere woorden, de behoefte aan kinderopvang om een baan te vinden of te behouden of een beroepsopleiding te volgen.

49 Dit betekent niet getrouwd zijn of samenwonen met een persoon wiens inkomen in aanmerking wordt genomen om het inkomenspercentage te bepalen.

50 In een tweoudergezin moeten beide ouders gemiddeld minstens 4/5 van de tijd werken of een dagopleiding volgen.

51 Coalitie Alle 20, *Steun de Kinderopvangzaak*. ULR : <<https://kinderopvangzaak.be/>> (geraadpleegd op 26/07/2024).

problematische situatie met betrekking tot de gezondheid of het welzijn (*gezondheids- of welzijnssituatie*) van het gezin dit rechtvaardigt.

Centra die erkend zijn door Opgroeien en extra subsidies (trap 3 of *plussubsidie*) ontvangen, moeten altijd voorrang geven aan kwetsbare gezinnen. In termen van resultaten moeten ze niet alleen 20% kinderen opvangen die voldoen aan de prioriteiten van vòòr 1 april 2024, centra die het inkomensafhankelijke tarief toepassen. Ze moeten ook 30% kinderen uit kwetsbare gezinnen opvangen. Een *kwetsbaar gezin* voldoet aan minstens twee van de kenmerken uit de volgende lijst: werk en/of opleiding, alleenstaande ouders, gezinnen met een laag inkomen, problematische situatie op het vlak van gezondheid en zorg⁵², of laag opleidingsniveau (geen diploma secundair onderwijs), waaronder minstens één van de laatste drie.

De door Opgroeien erkende locaties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten ook voorrang geven aan Nederlandstalige gezinnen, d.w.z. waar minstens één ouder het Nederlands voldoende beheerst⁵³. De opvangvoorzieningen moeten een percentage plaatsen bepalen dat voor deze groep gereserveerd is tot maximaal 55%.

Gemeentelijke kinderopvang

Het beheer van de reservatieaanvragen voor een plaats in een gemeentelijke kinderopvang wordt over het algemeen centraal beheerd, waarbij voorrang wordt gegeven aan kinderen die in de gemeente wonen (

Kader 5, p.44).

Deze regels, in het bijzonder de nieuwe regels die werden ingevoerd voor de locaties erkend door Opgroeien, hebben de neiging om ouders met een stabiele, voltijdse job te bevoordelen. Enerzijds hebben mensen die 4/5^e of meer werken voorrang bij de toegang tot de door Opgroeien erkende centra met inkomensafhankelijke tarieven. Anderzijds reserveren opvanglocaties met ONE toegankelijkheidssubsidies 20% tot 50% van hun plaatsen voor verschillende situaties van sociaaleconomische kwetsbaarheid, die concurreren met andere prioriteiten, zoals de opvang van broers en zussen. Voor de andere plaatsen heeft het belang van de chronologische volgorde bij de toewijzing van plaatsen de neiging om "georganiseerde" ouders te bevoordelen, d.w.z. ouders die op de hoogte zijn van de stappen die moeten worden ondernomen, in het bijzonder de mogelijkheid om zich in te schrijven vanaf drie maanden zwangerschap, en die hun behoeften aan kinderopvang enkele maanden op voorhand kunnen voorzien.

Bovendien geven noch de ONE-reglementering, noch de nieuwe versie van de Opgroeien-reglementering enige vorm van voorrang aan kinderen uit eenoudergezinnen als dusdanig. In het geval van ONE is dit zelfs verboden, aangezien enkel de chronologische volgorde primeert buiten de prioriteiten gedefinieerd door het decreet. De criteria met betrekking tot de sociaaleconomische situatie kunnen echter een gedeeltelijk antwoord bieden op de precaire situatie die vooral eenoudergezinnen treft.

Bovendien benadeelt de regelgeving van Opgroeien ook de kinderen van werkzoekenden, tenzij ze een opleiding volgen. ONE staat daarentegen toe dat er rekening wordt gehouden met deze situatie. Dit is echter slechts een van de kenmerken, waaronder ook het aantal broers en zussen, die samen goed zijn

52 Met andere woorden, een lid van het gezin heeft een beperking, of heeft een *verminderd zelfzorgvermogen*, of om sociale of educatieve redenen.

53 Deze beheersing moet worden aangetoond met een Nederlandstalig onderwijsdiploma of door het aantonen van een B1-niveau.

voor 20% tot 50% van de plaatsen in instellingen die Toegankelijkheidssubsidies ontvangen. We kunnen dus veronderstellen dat deze schikking een matige impact heeft op de toegang tot kinderopvang voor kinderen van werkzoekenden.

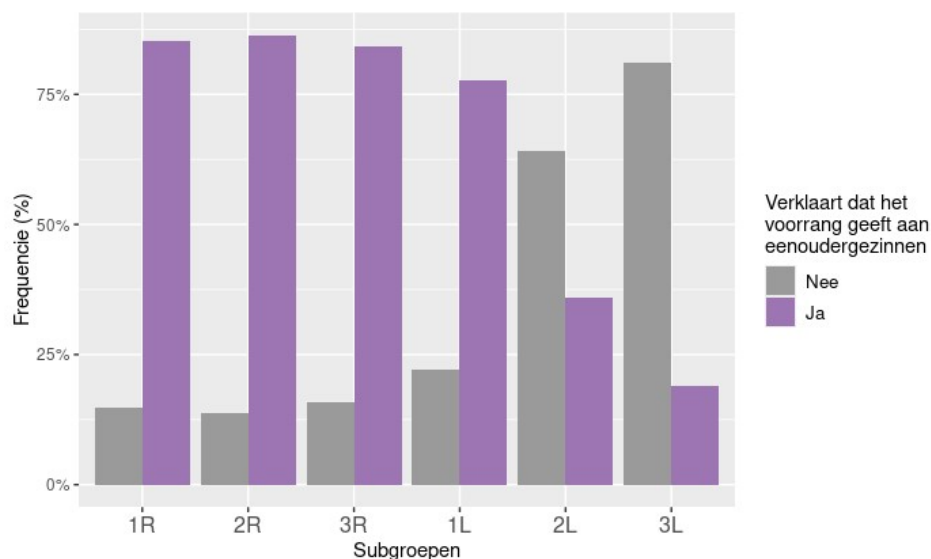
In de toekomst zouden de gevolgen van de recente wijziging van de prioriteitscriteria voor de door Opgroeien erkende opvanglocaties, moeten onderzocht te worden. We zien nu al dat deze nieuwe regels niet overeenstemmen met de Brusselse realiteit, waar veel kwetsbare gezinnen wonen. Dit zal waarschijnlijk de druk verhogen op de plaatsen van trap 3 en op de plaatsen erkend door ONE die een toegankelijkheidssubsidie krijgen.

b) In de meeste opvanglocaties wordt rekening gehouden met alleenstaand ouderschap

De enquête stelt ons in staat om deze regelgevende aspecten aan te vullen, enerzijds door te onderzoeken hoe ze worden vertaald in concrete praktijken op het terrein, en anderzijds door de gebruikte methodes voor het aanvragen van een plaats te onderzoeken.

In het vorige deel werd aangetoond hoe het beheer van aanvragen voor een plaats in de kinderopvang sterk gereguleerd is, vooral voor voorzieningen met inkomensafhankelijke tarieven. Studies tonen echter aan dat deze regels in de praktijk niet altijd worden nageleefd (bijvoorbeeld: Joly, 2020). De meerderheid van de ondervraagde opvanglocaties geeft aan dat ze rekening houden met alleenstaande ouders bij het toewijzen van plaatsen (vragen 33, 37, 38 en 39, p. 100). Ze zijn des te meer geneigd om dit te doen als ze inkomensafhankelijke vergoedingen vragen of zich in het westen of noorden van de eerste kroon (subgroepen 1L en 1 R) bevinden, waar dit type vraag potentieel het grootst is (Figuur 9 p. 77). De situatie is relatief vergelijkbaar voor kinderen met een beperking (Figuur 10, p. 78) (vragen 37 en 39, p. 100).

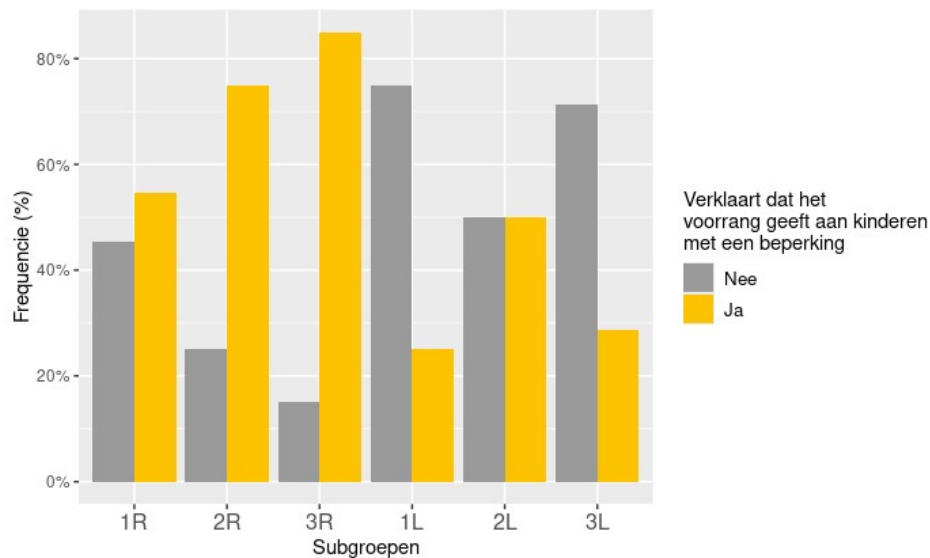
Figuur 9 : Rekening houden met alleenstaand ouderschap bij het toekennen van een plaats



N = 165

Bron: enquête

Figuur 10 : Rekening houden met de handicap van het kind bij het toekennen van een plaats



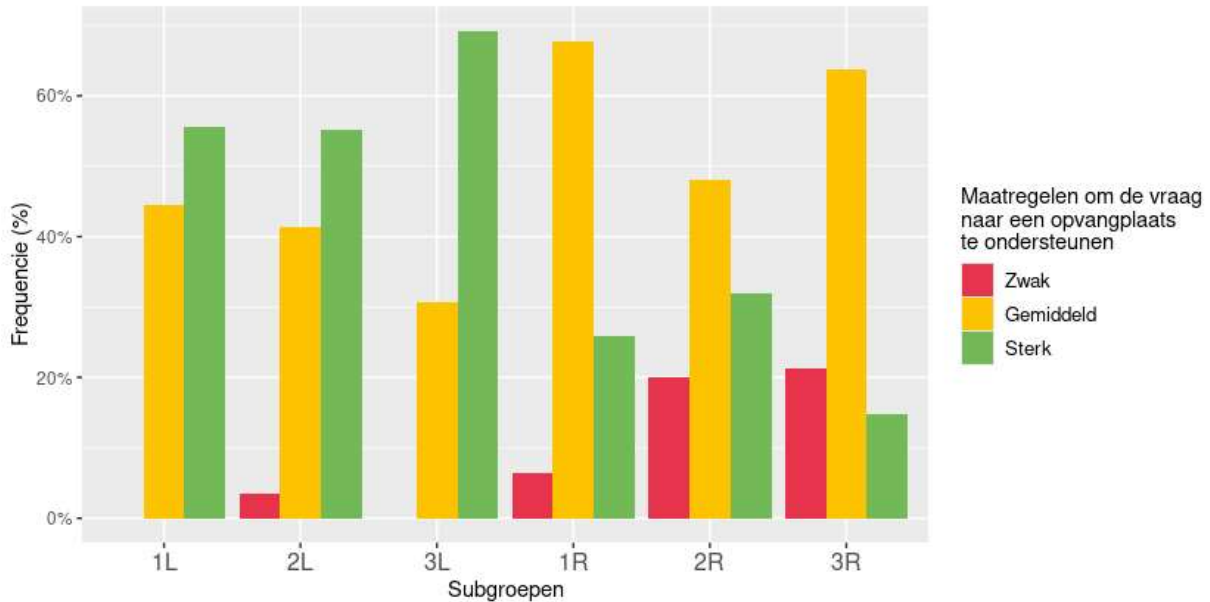
N = 80

Bron: enquête

De resultaten moeten met de nodige voorzichtigheid worden bekeken: ten eerste kan het zijn dat bepaalde voorzieningen bepaalde praktijken die in strijd zijn met de regelgeving liever niet aangaven in een niet-anonieme enquête; ten tweede werd de enquête uitgevoerd voordat de nieuwe regelgeving van Opgroeien werd gepubliceerd en geïmplementeerd. Ten slotte is het niet zeker dat diegenen die op de enquête geantwoord hebben, degenen waren die de reservatieaanvragen beheerden en dus het best geïnformeerd waren. In een opmerking van een verantwoordelijke van een gemeentelijk kinderdagverblijf aan het einde van de enquête stond bijvoorbeeld dat "we een registratiedienst hebben die alle gemeentelijke kinderdagverblijven samenbrengt. Inschrijvingen worden niet gedaan door de crèche" en een andere dat "de criteria voor het toewijzen van plaatsen bepaald zijn door de verantwoordelijken [van de gemeentelijke inschrijvingsdienst], en niet allemaal even logisch zijn". Deze resultaten zouden daarom baat hebben bij verder onderzoek met behulp van andere, meer kwalitatieve onderzoekstechnieken, zoals interviews met zowel professionals in de sector als de betrokken ouders.

Bovendien was de hulp bij het aanvragen van een plaats sterker in opvanglocaties met vrij tarief (Figuur 11, p. 79). Ze boden vaker een afspraak aan, een bezoek vooraf aan de opvang of boden verschillende contactmogelijkheden aan. Dit kan te wijten zijn aan de hoge mate van centralisatie van inschrijvingen binnen de gemeentelijke kinderopvangcentra, die een groot deel van de centra met inkomensafhankelijke vergoedingen vertegenwoordigen, en aan de opzet van de enquête die focuste op het niveau van de locatie, waardoor het mogelijk is dat we de ondersteuningspraktijken van de organiserende instantie niet in kaart hebben gebracht. Het lokaal loket kinderopvang (Kader 8, p. 79). kan ouders ook helpen bij het aanvragen van een plaats in een door Opgroeien erkende opvanglocatie. De methodologie van dit onderzoek stelt ons niet in staat om de bijdrage van deze regeling aan de toegankelijkheid van deze locaties te beoordelen.

Figuur 11 : Beleid om de vraag naar ruimte te ondersteunen



n = 193

De indicator wordt samengesteld door punten toe te voegen uit de volgende lijst van voorstellen:

- Ouders kunnen hulp krijgen bij het aanvragen van een plaats:
 - tijdens een één-op-één gesprek (vraag 29, p. 99) (1 punt)
 - per telefoon (vraag 29, p. 99) (1 punt)
 - inloopdiensten (vraag 29, p. 99) (1 punt)
 - via het lokaal loket (vraag 44, p. 102) (1punt)
- Ouders kunnen de kinderopvang bezoeken voordat ze een plaats aanvragen (vraag 30, p. 99) (2 punten)
- Ouders hoeven geen documenten te verstrekken (vraag 31, p. 100) (2 punten)

Steun voor de vraag naar een plaats in een opvanglocatie wordt als 'zwak' beschouwd als het totaal minder dan twee punten is; 'matig' als het totaal tussen twee en vier punten is; en 'sterk' als het totaal meer dan vier punten is.

Bron : enquête

KADER 8 : HET LOKAAL LOKET KINDEROPVANG⁵⁴

Het Lokaal Loket Kinderopvang is een neutraal informatie- en hulpverleningspunt voor ouders die op zoek zijn naar een plaats in een Nederlandstalige kinderopvang. Deze structuur werkt met een netwerk van twee soorten partners: enerzijds kinderopvangcentra of organiserende instanties en anderzijds organisaties die werken met gezinnen die mogelijk een vraag hebben naar kinderopvang. De samenwerking met het Lokaal Loket Kinderopvang is verplicht voor alle Nederlandstalige

54 Opgroeien. Regelgevende verplichtingen inzake samenwerking tussen Lokaal Loket Kinderopvang en organisatoren kinderopvang. Kader voor handhaving & opvolging. 17 juni 2020. [Online.] URL: <<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-07/samenwerking-loket-organisatoren-verplichtingen-uit-regelgeving.pdf>> ; Opgroeien. Lokaal Loket Kinderopvang. Mai 2021. [Online.] URL: <<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-05/lokaal-loket-kinderopvang-brochure.pdf>>

kinderopvanglocaties. Het Lokaal Loket is met name verantwoordelijk voor het coördineren van de registratie van de plaatsaanvragen.

Het Lokaal Loket Kinderopvang streeft naar een eenvoudige toegang tot kinderopvang voor elke ouder, met bijzondere aandacht voor kwetsbare gezinnen, kinderen met speciale noden, dringende opvangnoden en aanvragen voor verlengde opvanguren

Tot slot blijkt dat de door Opgroeien erkende opvangmilieus gemiddeld 42,5% van de plaatsen reserveren voor Nederlandstalige kinderen (vraag 32, p. 100). Dit percentage is veel hoger bij de locaties met inkomensafhankelijke bijdrage, waar – volgens de enquête - 53% van de plaatsen voorbehouden wordt voor deze groep, tegenover 15% in centra met vrij tarief.

7. GROTERE SOCIALE EN CULTURELE TOEGANKELIJKHEID IN GEBIEDEN ONDER DRUK

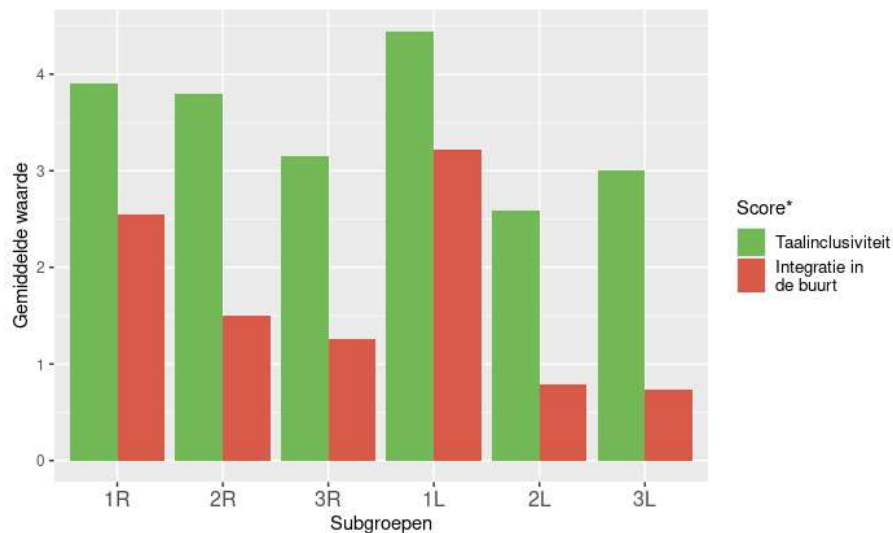
De multidimensionele definitie van toegankelijkheid benadrukte de sociale en culturele aspecten ervan. De enquête stelt ons in staat om twee componenten van toegankelijkheid te onderzoeken: taalkundige inclusiviteit, d.w.z. de mogelijkheid tot interactie met ouders die noch Frans, noch Nederlands⁵⁵ spreken; en de relaties met de buurt en de verschillende structuren in de buurt.

Wat talen betreft, zijn de meest inclusieve omgevingen gelegen in de gebieden die onder druk staan (subgroep 1L) en die met inkomensafhankelijke vergoedingen (subgroepen 1R, 2R en 3R) (Figuur 12, p. 81). De instrumenten die gebruikt worden om te communiceren met ouders die noch Frans noch Nederlands spreken, variëren ook. Voorzieningen in het westelijke en noordelijke deel van de eerste kroon (subgroepen 1L en 1R) maken meer gebruik van andere ouders, maatschappelijk werkers en sociaal assistenten.

In termen van relaties met de buurt kan een vergelijkbare dynamiek worden waargenomen. Voorzieningen in het westelijke en noordelijke deel van de eerste kroon (subgroep 1L) en voorzieningen met inkomensafhankelijke vergoedingen (subgroepen 1R, 2R en 3R) zijn meer geïntegreerd in de buurt. Ze delen hun gebouwen vaker met andere diensten, organiseren andere activiteiten of betrekken bewoners als vrijwilligers. Gemiddeld hebben ze ook meer contact met het verenigings- en institutionele weefsel van de buurt, zoals OCMW's en buurtverenigingen. Deze relaties kunnen hen in staat stellen om hun diensten meer bekend te maken bij meer sociaaleconomisch kwetsbare groepen, zoals eenoudergezinnen of werkzoekenden.

55 De taal van de opvanglocaties is de taal van de gemeenschap die ze erkent (Frans of Nederlands).

Figuur 12 : Talige inclusiviteit en integratie in de buurt



n = 193

* De indicator voor taalkundige inclusiviteit werd samengesteld door punten op te tellen op basis van volgende lijst van mogelijkheden:

- Een andere taal dan Frans of Nederlands kan worden gesproken met de ouders (vraag 40, p. 101) (2 punten)
- De kinderbegeleiders spreken een aantal andere talen (vraag 41, p. 102) (2 punten)
- Er kan gecommuniceerd worden met ouders die geen Frans of Nederlands spreken via: (vraag 41, p. 102):
 - Via tolkdienst (1 punt)
 - afbeeldingen of pictogrammen (1 punt)
 - een automatische vertaalapp (Google Translate, Deepl) (1 punt)
 - andere ouders (1 punt)
 - medewerkers van een vereniging of maatschappelijk werkers (1 punt)

De indicator voor buurtintegratie werd samengesteld door punten op te tellen op basis van volgende lijst van mogelijkheden:

- De opvanglocatie bevindt zich in een gebouw met andere diensten (vraag 46, p. 103) (1 punt) ;
- De lokalen van de opvang worden ook gebruikt voor andere activiteiten gericht op de buurtbewoners (vraag 46, p. 103) (1 punt) ;
- Vrijwilligers (ouders, buurtbewoners) nemen deel aan bepaalde activiteiten of nemen bepaalde activiteiten op zich in de opvanglocatie (vraag 46, p. 103) (1 punt) ;
- De opvanglocatie ontvangt minstens één keer per maand aanvragen tot inschrijving van het Lokaal Loket (vraag 44, p. 102) (1 punt) ;
- De opvanglocatie werkt samen met: OCMW, buurtvereniging, onthaalbureau voor inburgering (Bon), alfabetiseringscursus, LIGO Brusselleer, voedselbedeling, ziekenhuis, gemeente, scholen, huiswerkclasses, ONE-antenne, Huis van het Kind, medisch centrum, jobhuis (1 punt per samenwerking) (vraag 45, p. 103).

Bron: enquête

8. SAMENVATTING

De combinatie van de hierboven beschreven dimensies maakt het mogelijk een overzicht op te maken van de toegankelijkheid van de kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Tabel 16, p. 82). Over het algemeen zijn de kinderopvanglocaties met inkomensafhankelijke tarieven het meest toegankelijk, niet alleen financieel, maar ook wat betreft het beheer van de plaatsaanvragen. Binnen deze groep van voorzieningen zijn die in het noorden en westen van de eerste kroon (subgroep 1R) nog iets toegankelijker door hun nabijheid tot de vraag en hun grotere sociale en culturele toegankelijkheid. De voorzieningen ten oosten van de tweede kroon (subgroep 3R) liggen daarentegen op grotere afstand van de vraag en hebben een lagere sociale en culturele toegankelijkheid.

Deze vaststelling moet echter genuanceerd i.f.v. de ligging van de kinderopvang: die voorzieningen die gesitueerd zijn in gebieden met de grootste vraag van eenoudergezinnen, werkzoekende gezinnen en kinderen met een laag toegangsniveau, m.n. in het westelijke deel van de eerste kroon, zijn over het algemeen toegankelijker dan voorzieningen in andere gebieden met een gelijkwaardig tariefsysteem: ze passen praktijken toe die hun sociale en culturele toegankelijkheid bevorderen evenals in termen van het beheer van de aanvragen voor een plaats.

Tabel 16 : Overzicht van de toegankelijkheid van de verschillende subgroepen

Toegankelijkheids- dimensie	Inkomensgerelateerd tarief (R)			Vrij tarief (L)		
	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 1	Groep 2	Groep 3
Financieel (tarief, toeslagen, voorschot)	++	++	++	-	--	--
Financieel (andere)	+	+	+	-	--	--
Geografisch (afstand tot de aanvraag)	++	+	-	++	+	-
Praktisch (openingsuren)	-	-	-	-	-	-
Beheer van de reseruatieaanvragen	+	+	+	+	-	-
Sociaal/cultureel	+	-	-	+	-	-

Bron: enquête

Samenvattend kan gesteld worden dat, voor een identiek tariefsysteem, het niveau van toegankelijkheid van de kinderopvangstructuren omgekeerd evenredig is met het toegangsniveau van de kinderen dat ze potentieel onthalen en evenredig met het aandeel kinderen dat in een eenoudergezin leeft of in een gezin met een ouder op zoek naar werk. Hoe kwetsbaarder de potentiële doelgroep, hoe meer de opvangvoorzieningen praktijken ontwikkelen die de toegankelijkheid bevorderen. Deze vaststelling mag echter de grote tekortkomingen van de regionale voorzieningen niet verhullen: enerzijds blijven ze ontoereikend, vooral in het noorden en het westen van de eerste kroon, zoals eerder beschreven onder punt III; anderzijds bemoeilijken de openingsuren die doorgaans worden gehanteerd wellicht de toegang voor ouders met atypische werkuren.

V. CONCLUSIE

De hier voorgestelde studie onderzocht de toegankelijkheid van kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We hernemen hier kort even de aanpak en de gebruikte methodologie, de belangrijkste bevindingen en belichten vervolgens een aantal transversale conclusies waaruit aanbevelingen worden getrokken.

1. AANPAK EN METHODOLOGIE

In de studie werd gekozen voor een multidimensionele benadering van toegankelijkheid, waarbij werd gekeken naar de geografische, financiële, culturele en sociale dimensies, de praktische aspecten en de prioriteiten die worden gehanteerd bij registratie. Ook de vraag naar kinderopvang werd onderzocht, rekening houdend met de diversiteit ervan, met bijzondere aandacht voor eenoudergezinnen en werkzoekenden. Tot slot heeft de studie het regionale aanbod op een globaal niveau geanalyseerd, met aandacht voor zowel Nederlandstalige als Franstalige kinderopvanglocaties.

De methodologie was voornamelijk kwantitatief en was gebaseerd op twee soorten gegevens: gegevens die werden verstrekt door de instanties die instaan voor de erkenning van de voorzieningen over de voorzieningen in kwestie en gegevens die werden verzameld via een online enquête bij de voorzieningen zelf. De eerste set gegevens was exhaustief maar beperkt in termen van informatie over toegankelijkheid; de tweede set van gegevens verschaftte meer gedetailleerde informatie terzake, maar bestreek slechts ongeveer 40% van de voorzieningen in het Brussels Gewest. Dit deelnamepercentage toont de moeilijkheden aan die gepaard gaan met het verzamelen van gegevens bij deze voorzieningen en de aanzienlijke personele middelen die nodig zijn om hoge responspercentages te halen.

2. BELANGRIJKSTE RESULTATEN

De potentiële vraag naar kinderopvangplaatsen, gedefinieerd als kinderen in de relevante leeftijdsgroep, is niet gelijkmatig gespreid over het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: ze is vooral geconcentreerd in het noorden en het westen van het gewest, in het bijzonder in de eerste stedelijke kroon, en in mindere mate in het oosten van de tweede stedelijke kroon. Deze gebieden worden ook gekenmerkt door een hoger aandeel eenoudergezinnen en huishoudens met een werkzoekende. Deze groepen, die over het algemeen een lager inkomen hebben, dragen waarschijnlijk bij tot de vraag naar financieel toegankelijke kinderopvangfaciliteiten met verlengde en flexibele uren, hetzij om hun beroepsactiviteit te behouden, hetzij om werk te zoeken.

Het rapport stelde de geografische en financiële toegankelijkheid van de kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vast aan de hand van twee dubbel begrensde gravitatie modellen. Het eerste, 'eenvoudige' model ging ervan uit dat alle kinderen in het Gewest dezelfde toegang hebben tot deze voorzieningen. Het toonde sterke spanningen in het westen en noorden van het Brussels Gewest, waar het aanbod lager is dan de vraag. Omgekeerd bevinden de best bediende gebieden zich ten oosten van de eerste stedelijke kroon.

Een tweede, 'complex' gravitatie model hield rekening met een verschillende mate van toegang afhankelijk van het inkomensniveau, de taalgemeenschap en de gemeente waar het huishouden woont.

Deze toegang is lager voor huishoudens met een modaal of laag inkomen, maar ook voor huishoudens die het Nederlands niet beheersen. Ze verschillen ook per gemeente. De gebieden waar de spanning tussen vraag en aanbod het grootst is, bevinden zich in het westen en noorden van het Gewest, waar de tweede kroon gekenmerkt wordt door lange afstanden en lage of middelhoge toegangsniveaus, en de eerste kroon gekenmerkt wordt door kleinere, zelfs korte afstanden, maar ook door lagere toegangsniveaus.

Deze resultaten werden gebruikt om een typologie van opvangvoorzieningen te construeren met zes subgroepen, die variëren naargelang het publiek dat ze potentieel opvangen en de manier waarop de prijs wordt bepaald.

Deze typologie werd vervolgens aangevuld met een analyse van de antwoorden op de enquête, waardoor andere aspecten van financiële toegankelijkheid, praktische toegankelijkheid, sociale en culturele toegankelijkheid en beheer van de prioriteiten bij aanmelding kon worden gedocumenteerd. Dit onderzoek toont aan dat, voor een zelfde tarieftype, het niveau van toegankelijkheid van de kinderopvangstructuren omgekeerd evenredig is met het toegangsniveau van de kinderen dat ze potentieel onthalen en evenredig met het aandeel kinderen dat in een eenoudergezin leeft of in een gezin met een ouder op zoek naar werk. Hoe kwetsbaarder de populatie die de voorziening potentieel opvangt, hoe meer ze praktijken ontwikkelt die de toegankelijkheid bevorderen. Deze vaststelling mag echter de grote tekortkomingen van de kinderopvang in de regio niet verhullen: enerzijds blijft ze ontoereikend, vooral in het noorden en het westen van de eerste stedelijke kroon, en anderzijds bemoeilijken de doorgaans toegepaste openingsuren de toegang voor ouders met atypische werkuren.

3. AANBEVELINGEN

Op basis van deze algemene diagnose van de toegankelijkheid van de kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen we enkele algemene conclusies trekken, waarop we onze aanbevelingen kunnen baseren.

a) Het belang van een globale gewestelijke aanpak

Ten eerste toont de studie het belang aan van het in zijn geheel te beschouwen van het regionale aanbod van kinderopvangplaatsen, d.w.z. rekening houdend met zowel Franstalige als Nederlandstalige initiatieven. Dit is een vernieuwende aanpak: met uitzondering van het werk van BISA (Demay, 2021 en 2020) hebben de meest recente studies over dit onderwerp zich geconcentreerd op voorzieningen die ofwel door ONE erkend zijn (Humblet et al., 2020) ofwel door Opgroeien (Devlieghere et al., 2021). Het presenteren van de cijfers geaggregeerd voor de twee taalgemeenschappen op het niveau van statistische sectoren of wijken geeft een vollediger beeld van de ongelijkheden binnen het Gewest, in het bijzonder volgens de taalgroep. Deze studie toont zo aan hoe belangrijk het is om gegevens over kinderopvangvoorzieningen samen te brengen om zo een volledig overzicht van het aanbod mogelijk te maken.

We bevelen dan ook een regelmatige monitoring van dit type aan door gegevens over Franstalige, Nederlandstalige en tweetalige kinderopvangvoorzieningen bij elkaar te brengen.

b) Nieuwe opvangplaatsen creëren

Wat het totale aanbod betreft, voldoet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 20.500 beschikbare plaatsen aan de Barcelona-norm, namelijk een dekkingsgraad van 45,8% (p.11). Als we enkel rekening houden met het aantal kinderen tussen 3 maanden en 2,5 jaar, wat geschat wordt op 33 614 (p. 23), bedraagt de dekkingsgraad zelfs 61%.

Als we echter willen dat kinderopvang een effectief recht wordt voor elk huishouden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dan zou de globale dekkingsgraad op 80% moeten gebracht worden (p. 14). Dit betekent dat er tussen de 7.000 en 10.000 plaatsen moeten worden ontwikkeld, afhankelijk van het feit of de potentiële vraag wordt beschouwd als alle kinderen jonger dan drie jaar of alleen die tussen drie maanden en tweeënhalf jaar. De afbakening van deze groep hangt ook af van supra regionaal beleid, zoals de duur van het zwangerschaps- en bevallingsverlof.

Een analyse van de obstakels voor het creëren van extra plaatsen valt buiten het bestek van deze studie. We kunnen echter makkelijk vaststellen dat er al steunmechanismen bestaan voor de creatie van nieuwe kinderopvangplaatsen⁵⁶. Sommige elementen van de enquête wijzen echter op moeilijkheden om kinderbegeleiders aan te werven wat kan leiden tot een kloof tussen het theoretische aanbod, d.w.z. de erkende plaatsen, en het werkelijke aanbod, d.w.z. de beschikbare plaatsen, met als gevolg een vermindering van het aanbod dat effectief beschikbaar is voor de Brusselse kinderen. We willen daarom de aandacht vestigen op de werkomstandigheden van de kinderbegeleiders.

c) Een aanbod dat toegankelijk is voor alle huishoudens

Ten derde benadrukt de studie de sterke geografische ongelijkheid op het vlak van kinderopvangplaatsen binnen het Brussels Gewest. Op die manier bevestigt ze de literatuur die de onevenwichtige spreiding van het aanbod aanwijst als een van de belangrijkste oorzaken van de ongelijke toegang tot kinderopvang in de meeste landen van de Europese Unie (p. 13). Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wijst het onderzoek op grote spanningen in het westen en het noorden van het Gewest, waar het aanbod bijzonder ontoereikend is in verhouding tot de vraag, die over het algemeen groter is dan in het oosten. Er zou dus voorrang moeten worden gegeven aan het creëren van plaatsen in het westen van Brussel, in het bijzonder in de eerste kroon. Er zouden specifiek plaatsen moeten worden gecreëerd in de volgende wijken (aanduiding van de wijken overgenomen uit de wijkmonitoring): Hallepoort (Sint-Gillis), Kuregem Bara, Kuregem Rosée, Kuregem Vétérinaire, Veeweyde-Aurore, Wayez (Anderlecht) en alle wijken van Molenbeek, Sint-Joost-centrum, Colignon, Haechtsesteenweg en Brabantwijk (Schaarbeek).

Deze territoriale ongelijkheden tonen duidelijk aan dat het behalen van de Barcelona-doelstellingen op regionaal niveau, zoals in het Brussels Gewest, niet volstaat om een gelijke spreiding van de opvangvoorzieningen over het hele grondgebied te garanderen.

Deze geografische ongelijkheden, die verband houden met de verdeling van vraag en aanbod over het grondgebied, worden in de eerste plaats versterkt door de tarifiering. Het onderzoek heeft aangetoond dat kinderopvanglocaties met inkomensafhankelijke tarieven financieel het meest toegankelijk zijn. Kinderopvangvoorzieningen die een vrij tarief toepassen sluiten de facto huishoudens uit die niet in staat zijn om hoge kinderopvangkosten te betalen, zoals eenoudergezinnen en gezinnen met een

56 Bijvoorbeeld, de *Subsides Infrastructures nouvelles places d'accueil Petite Enfance* toegekend door de COCOF in het kader van het plan Cigogne, dat 2100 plaatsen wil creëren in het Brussels Gewest. Subsides Infrastructures nouvelles places d'accueil Petite Enfance. Francophones Bruxelles. URL : <https://ccf.brussels/nos-services/jeunesse-et-enfance/creches/subsides-creches/subsides-infrastructures-nouvelles-places-daccueil-petite-enfance/> (geraadpleegd op 13/05/24)

werkzoekende. Zo hebben Franstalige en Nederlandstalige kinderen uit de hoogste inkomensdecielen toegang tot respectievelijk 38% en 66% van het regionale aanbod, terwijl kinderen uit de laagste inkomensdecielen toegang hebben tot respectievelijk 27% en 52% van het aanbod. De creatie van inkomensafhankelijke plaatsen moet dus prioritair worden gestimuleerd om de toegang voor de hele Brusselse bevolking te verbeteren en in het bijzonder voor gezinnen met een laag of gemiddeld inkomen, vooral in het westen en het noorden van het Gewest, waar de vraag het grootst is. Om aan de potentiële vraag te voldoen moeten er dus vooral in de buurten waarnaar in de vorige paragraaf werd verwezen, kinderopvanglocaties worden gecreëerd met inkomensafhankelijke tarieven.

Tot slot worden deze ongelijkheden nog versterkt door de opdeling van voorzieningen tussen gemeenten en gemeenschappen. Zo zien we bijvoorbeeld ongelijke toegangsniveaus binnen eenzelfde wijk, afhankelijk van de taalgroep waartoe men behoort (zie ook de vorige paragraaf). We moeten er ook op wijzen dat de verdeling van het aanbod per taal niet helemaal op zijn plaats is, aangezien meer dan 20% van de Brusselaars noch Frans, noch Nederlands als thuistaal hebben⁵⁷. Er kunnen ook sterke ongelijkheden worden vastgesteld tussen kinderen die dicht bij elkaar wonen, maar in twee verschillende gemeenten.

d) Aandacht voor kwetsbare groepen

Tot slot werd specifiek gekeken naar de toegankelijkheid van de kinderopvang in het Brussels Gewest voor eenoudergezinnen en/of werkzoekende gezinnen. In de literatuur wordt hun nood aan flexibiliteit en verlengde opvanguren vastgesteld, terwijl inkomensstatistieken wijzen op hun grote economische kwetsbaarheid. We bevelen een diepgaand onderzoek aan bij deze groepen om hun precieze behoeften in kaart te brengen.

Uit de studie blijkt dat in Brussel het aantal beschikbare plaatsen met verlengde opvanguren bedroevend laag is. Er moeten dus meer plaatsen komen die uren aanbieden die beter aangepast zijn aan ouders met atypische werktijden of alleenstaande ouders. Deze plaatsen zouden opnieuw prioritair in het westen, noorden en centrum van het Gewest moeten worden ingericht.

Ten slotte zouden er overal, en in het bijzonder in voorzieningen die potentieel het meest kwetsbare doelgroepen opvangen - d.w.z. mensen met een laag inkomen, alleenstaande ouders en werkzoekenden - praktijken moeten ontwikkeld worden voor het beheer van de inschrijvingen, die toelaten rekening te houden met de specifieke behoeften van deze groepen. In dit verband is het zinvol om te wijzen op de onaangepastheid van de nieuwe prioriteitsregels voor de opvangplaatsen die erkend zijn door Opgroeien, waardoor de vraag naar plaatsen van het type "trap 3" en naar plaatsen met een inkomensafhankelijk tarief erkend door ONE (p. 73 tot 76) waarschijnlijk zal toenemen. De langetermijneffecten van deze wijzigingen in de regelgeving zullen specifiek voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moeten worden opgevolgd.

57 Brio. BRIO-taalbarometer 4: De talen van Brussel. URL : <<https://www.briobrusseel.be/node/14763>> (geraadpleegd op 13/05/2024)

VI. REFERENTIES

1. RAPPORTEN EN ARTIKELEN

- Actiris. Analyse des fonctions critiques en Région de Bruxelles-Capitale. December 2022. URL : https://www.actiris.brussels/media/2kvdeo44/2022-12-view-brussels-les-fonctions-critiques_compressed-h-04952FA6.pdf (geraadpleegd op 17/01/2024).
- De Kimpe, K. (Red.) (2004). Handleiding buurtgerichte kinderopvang. Gent: VBJK.
- Debruyne, R. (2023). *Wat doen ouders als ze geen kinderopvang hebben?* Onuitgegeven masterproef. Gent: Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, UGent.
- Demey, D. (2021). Betaalbare kinderopvang voor jonge kinderen in kwetsbare wijken in het Brussels Gewest. Focus van het BISA n°47 [online]. URL: https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/Focus-47_NL.pdf
- Demey, D. (2020). Kinderopvang in het Brussels Gewest : waar zijn de tekorten? Focus van het BISA n°38. [online]. URL: https://bisa.brussels/sites/default/files/publication/documents/Focus-38_NL_v3.pdf
- Devlieghere, J., Dierckx, M., Van Lombergen, L., & Vandebroeck, M. (2021). *Cartografie van de Nederlandstalige Gezinsvoorzieningen in Brussel. 2020*. Brussel-Gent: VGC-UGent.
- European Commission. (2011). *Early Childhood Education and Care: Providing all our Children with the Best Start for the World of Tomorrow*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2018a). *Council Recommendation on High Quality Early Childhood Education and Care Systems. SWD(2018) 173*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2018b). *Monitoring the Quality of Early Childhood Education and Care – Complementing the 2014 ECEC Quality Framework proposal with indicators. Recommendations from ECEC experts*. Brussels: European Commission. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture.
- European Commission DG Employment Social Affairs & Inclusion. (2020). *Feasibility study for a child guarantee : final report*. Publications Office.
- European Commission. (2022). *Proposal for a Council recommendation on the revision of the Barcelona targets on early childhood education and care*. Brussels: European Commission.
- European Parliament. (2002). *Presidency conclusions. Barcelona European Council. 16 March 2002*. Brussels: European Parliament and Council.
- Henly, J., and S. Lyons. (2000). The Negotiation of Child Care and Employment Demands Among Low Income Parents. *Journal of Social Issues* 56 (4): 683–706.
- Himmelweit, S., and M. Sigala. (2004). Choice and the Relationship Between Identities and Behaviour for Mothers with Pre-School Children: Some Implications for Policy from a UK Study. *Journal of Social Policy* 33 (3): 455–478.
- Hofferth, S. L., & Wissoker, D. A. (1992). Price, Quality, and Income in Child Care Choice. *The Journal of Human Resources*, 27(1), 70–111. <https://doi.org/10.2307/145913>
- Humblet, P., Robert, E., Huynen, P., Amerijckx, G., Aujean, S., Wayens, B. (2020). Toegangsmodaliteiten en publiek van de Franstalige kinderopvang in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. *Brussels Studies* [Online], Fact Sheets, n° 151, gepubliceerd op 7 december 2020, geraadpleegd op 16 februari 2023. URL: <https://journals.openedition.org/brussels/5251>
- Humblet, P., Amerijckx, G., Aujean, S., Deguerry, M., Vandebroeck, M., Wayens B. (2015). Jonge kinderen in Brussel: van een institutionele logica naar een systemische visie. *Brussels Studies* [Online],

- Synthesenota, n° 91, gepubliceerd op 21 september 2015, geraadpleegd op 16 februari 2023. URL: <https://journals.openedition.org/brussels/4118>
- Huylebroek, K., Vastmans, S. (2016). *Onderzoek Opvang bestellen = opvang betalen*. Gent: Arteveldehogeschool Gent.
- Janssen, J., Spruyt, B., Vandenbroeck, M. (2021). Is everybody happy? Exploring the predictability of parent satisfaction with childcare in Flanders. *Early Childhood Research Quarterly*, 55, 97-106.
- Joly, M. (2020). *L'accessibilité des établissements d'accueil de jeunes enfants aux familles en situation précaire à Etterbeek : point de vue des professionnels*. Faculté de santé publique, Université catholique de Louvain. Prom. : Maulet, Nathalie ; Leclercq, Alixe. URL: <http://hdl.handle.net/2078.1/thesis:23672>
- Kinderopvang in Brussel (2023). *Jaarverslag 2022*. s.l.
- La Ligue des Familles. (2023). *Lever les obstacles de la création de places en crèches*. URL: <https://liguedesfamilles.be/storage/28996/20231025-%C3%89tude-places-en-cr%C3%A8che-def.pdf>
- León, M., Morabito, C., Pavolini, E., Vandenbroeck, M. (2023). *Delivering on the child guarantee. An assessment of the national plan's responses towards fighting inequalities in access to childcare*. Brussels: FEPS.
- Montulet, B., Hubert, M. (2008). Se déplacer avec des enfants à Bruxelles ? Brussels Studies [En ligne.] URL : <http://journals.openedition.org/brussels/535>
- Mormont, M. (2024) *Monoparentalité et petite enfance*. Les cahiers de la transformation sociale
- Naudeau, S., Kataoka, N., Valerio, A., Neuman, M., Elder, K. L. (2011). *An Early Childhood Development Guide for Policy Dialogue and Project Preparation*. Washington, DC: World Bank.
- ONE. (2023), *A la rencontre des milieux d'accueil. Repères pour des pratiques d'accueil de qualité (0-3 ans)*. URL: https://www.one.be/fileadmin/user_upload/siteone/PRO/Brochures/reperes-accueil-partie-1-milieux-daccueil.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2006). *Starting Strong II. Early Childhood Education and Care*. Paris: O.E.C.D.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2012). *Starting Strong III. A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*. Paris: O.E.C.D.
- Peyton, V., Jacobs, A, O'Brien, M., Roy, C. (2001). Reasons for choosing child care: associations with family factors, quality, and satisfaction. *Early Childhood Research Quarterly* 16 : 191-208.
- Pietropoli, I., Triventi, M. (2023). What drives early childhood education attendance? The role of structural factors and personal beliefs in Germany. *Children and Youth Services Review*, 120.
- Pungello, E., B. Kurtz-Costes. (1999). Why and How Working Women Choose Child Care: A Review with a Focus on Infancy. *Developmental Review* 19: 31–96.
- Pungello, E., B. Kurtz-Costes. (2000). Working Women's Selection of Care for their Infants: A Prospective Study. *Family Relations* 49 (3): 245–255.
- Shlay, A. B., Tran, H., Weinraub, M., Harmon, M. (2005). Teasing apart the child care conundrum: A factorial survey analysis of perceptions of child care quality, fair market price and willingness to pay by low-income, African American parents. *Early Childhood Research Quarterly* 20 : 393-416.
- SPP Intégration sociale (2022). *Belgian national action plan for the European Child Guarantee 2022-2030*. Brussels: SPP Intégration Sociale.
- Sylva, K., Stein, A., Leach, P., Barnes, J., Malmberg, L. E. (2007). Family and Child Factors Related to the Use of Non-Maternal Infant Care: An English Study. *Early Childhood Research Quarterly* 26 (1): 118–136.
- Toekomstgroep. (2024) *Een toekomstplan voor de Vlaamse kinderopvang*. URL: <https://www.opgroeien.be/sites/default/files/documenten/een-toekomstplan-voor-de-vlaamse-kinderopvang.pdf>
- Unicef Innocenti Research Centre. (2008). *Report Card 8. The Child Care Transition*. Florence: Unicef.

- Vandenbroeck, M., Lehrer, J., Mitchell, L. (2023). On commodification and de-commodification. In M. Vandenbroeck, J. Lehrer, & L. Mitchell (Eds.), *The de-commodification of early childhood education and care. Resisting neoliberalism*. London: Routledge.
- Vandenbroeck, M. (2020). *In-depth assessment of policies/programmes/projects on free early childhood education and care. Internal document, Second Phase of the Feasibility Study for a Child Guarantee (FSCG2)*. Luxemburg - Brussels: LISER - European Commission.
- Vandenbroeck, M., Lenaerts, K., Beblavy, M. (2018). *Benefits of Early Childhood Education and Care and the conditions for obtaining them*. Brussels: European Expert Network on Economics of Education.
- Vandenbroeck, M., Laevers, F., Hulpia, H., Daems, M., Declercq, B., Janssen, J., Van Cleynenbreugel, C. (2016). *MeMoQ Deelrapport 14. Samenvatting van de nulmeting*. Brussel – Gent – Leuven: Kind en Gezin – UGent – KU Leuven.
- Vandenbroeck, M., Geens, N., Berten, H. (2014). The impact of policy measures and coaching on availability and accessibility of early child care: A longitudinal study. *International Journal of Social Welfare*, 23, 69-79.
- Vandenbroeck, M., Lazzari, A. (2014). Accessibility of Early Childhood Education and Care: A state of affairs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(3), 327-335.
- Vandenbroeck, M., De Visscher, S., Van Nuffel, K., Ferla, J. (2008). Mothers' Search for Infant Child Care: The Dynamic Relationship between Availability and Desirability in a Continental European Welfare State. *Early Childhood Research Quarterly* 23 (2): 245–258.
- Vandenbroeck, M., Roets, G., Snoeck, A. (2009). Immigrant mothers crossing borders: nomadic identities and multiple belongings in early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(2), 203-216.
- Van Lancker, W., Ghysels, J. (2016). Explaining patterns of inequality in childcare service use across 31 developed economies: A welfare state perspective. *International Journal of Comparative Sociology*, 1(28), DOI: 10.1177/0020715216674252.
- Van Lancker, W., Pavolini, E. (2022). Understanding the immigrant-native gap in childcare use: An empirical exploration for 21 European countries. *Acta Sociologica*. doi:10.1177/00016993221102506
- Van Lancker, W., Vandenbroeck, M. (2019). *De verdeling van de kinderopvang in Vlaanderen en in de centrumsteden: spanning tussen de economische en sociale functie van kinderopvang*. Leuven - Gent: KU Leuven – Ugent.
- Wagener, M., Degrave, F., Bonnetier, F., Dusart, A.-F., Motting, J. (2022). Non-recours aux services d'accueil temps libre et aux milieux d'accueil de l'ONE.
- Wagener, M. (2013). *Les femmes monoparentales face au manque de places d'accueil pour les enfants de moins de trois ans*, Analyse n°13/2013 du RIEPP, Brussel-Louvain-la-Neuve, december 2013.

2. REGLEMENTEN

- Anderlecht. *Inscriptions*. <<https://www.anderlecht.be/fr/inscriptions>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 2 mai 2019 fixant le régime d'autorisation et de subvention des crèches, des services d'accueil d'enfants et des (co)accueillant(e)s d'enfants indépendant(e)s. URL : <https://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/47238_016.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 24 novembre 2022 organisant l'accessibilité des milieux d'accueil de la petite enfance aux bénéficiaires d'intervention majorée et aux familles monoparentales. URL: <https://gallilex.cfwb.be/document/pdf/51245_000.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).

- Auderghem. *Contrat d'accueil crèche type des crèches organisées par l'Administration communale d'Auderghem*. URL: <https://www.auderghem.be/sites/default/files/content-files/Reglements/Autres/contrat_daccueil_-_creches_-_2022.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Berchem-Sainte-Agathe. *Procédure pour les inscriptions dans les structures de la petite enfance à Berchem-Sainte-Agathe*. URL: <<https://berchem.brussels/wp-content/uploads/2015/10/Proc%C3%A9dure-pour-les-inscriptions-en-cr%C3%A8che-communale.pdf>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Besluit van de Vlaamse Regering van 22 november 2013 houdende de subsidies en de eraan gekoppelde voorwaarden voor de realisatie van specifieke dienstverlening door gezinsopvang en groepsopvang van baby's en peuters. URL: <<https://codex.vlaanderen.be/PrintDocument.ashx?id=1023549&geannoteerd=false>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Crèches de Schaerbeek. *Inscriptions*. URL :<<https://crechesdeschaerbeek.be/inscriptions-2/>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Decreet van 20 april 2012 houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters. URL: <https://etaamb.openjustice.be/nl/decreet-van-20-april-2012_n2012035637.html> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Evere. *Comment s'inscrire dans une crèche communale ?*. URL : <<https://evere.brussels/fr/jeunesse/creches/comment-sinscrire-dans-une-creche-communale>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Forest. *Guide de la petite enfance de Forest*. URL : <<http://www.forest.irisnet.be/fr/services-communaux/education-et-enfance/petite-enfance/fichiers/guide-enfance-def-2022.pdf>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Ixelles. *Règlement d'ordre intérieur des crèches communales (commune d'Ixelles)*. URL : <<https://www.ixelles.be/uploads/conseil/reglements-fr/103.pdf>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Jette. *Inscription dans une crèche communale – Formulaire*. URL: <<https://jette.irisnet.be/fr/a-votre-service/petite-enfance-1/inscription-dans-une-creche-communale-formulaire>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Ministerieel Besluit van 22 november 2013 tot uitvoering van het Subsidiebesluit. URL: <https://etaamb.openjustice.be/nl/ministerieel-besluit-van-23-april-2014_n2014203367.html> (geraadpleegd op 13/05/24).
- ONE. 2023. *Circulaire explicative de l'arrêté du 02 mai 2019*.
- ONE. Circulaire PFP 2024. URL: <https://www.one.be/fileadmin/user_upload/siteone/PRO/Milieus_accueil/Documentation/circulaire-PFP-2024-acc.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Opgroeien. Lokaal Loket Kinderopvang. Mai 2021. URL: <<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-05/lokaal-loket-kinderopvang-brochure.pdf>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Opgroeien. Regelgevende verplichtingen inzake samenwerking tussen Lokaal Loket Kinderopvang en organisatoren kinderopvang. Kader voor handhaving & opvolging. 17 juni 2020. URL: <<https://www.kindengezin.be/sites/default/files/2021-07/samenwerking-loket-organisatoren-verplichtingen-uit-regelgeving.pdf>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Saint-Gilles. *Informations relatives l'inscription sur la liste d'attente des crèches communales*. URL: <https://stgilles.brussels/wp-content/uploads/2019/02/CRECHE-Info_procedure_inscription_2019.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Saint-Josse-ten-Noode. *Règlement d'ordre intérieur applicable aux milieux d'accueil agréés par l'ONE de la commune de Saint-Josse-ten-Noode*. URL: <https://sjtn.brussels/sites/default/files/documents/roi_26-02-2018.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).

- Uccle. *Contrat d'accueil crèche type des crèches organisées par l'Administration communale de Uccle*. URL: <https://www.uccle.be/sites/default/files/filemanager/Com/Docu/CONTRAT-D-ACCUEIL-2023-U1180_fr.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Ville de Bruxelles. *FAQ. Petite enfance de la Ville de Bruxelles*. URL: <<https://creches.brussels.be/faq>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Watermael-Boitsfort. *Contrat d'accueil crèche type des crèches organisées par l'Administration communale de Watermael-Boitsfort*. URL: <<https://www.watermael-boitsfort.be/fr/vivre-a-watermael-boitsfort/mes-enfants/petite-enfance/reglement-creches-communales>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Woluwe-Saint-Lambert. *Crèches communales*. URL: <<https://www.woluwe1200.be/services/creches-communales-2/>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Woluwe-Saint-Pierre. *Règlement d'ordre intérieur – crèches communales de Woluwe-Saint-Pierre*. URL: <https://www.woluwe1150.be/app/uploads/2012/06/roi_creches.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).

3. PERS

Slits V. Une crèche d'entreprise ? Les exemples restent rares à ce stade. *La Libre Eco weekend*. 3 december 2022, p. 4.

RTBF. Grève dans les crèches : quelles sont les causes de la crise du secteur de la petite enfance ? URL : <<https://www.rtf.be/article/greve-dans-les-creches-queelles-sont-les-causes-de-la-crise-du-secteur-de-la-petite-enfance-11270898>> (geraadpleegd op 17/01/2024)

4. ANDERE DOCUMENTEN

- Brio. BRIO-taalbarometer 4: De talen van Brussel. URL: <<https://www.briobrusseel.be/node/14763>> (geraadpleegd op 13/05/24)
- Coalitie Alle 20, *Steun de Kinderopvangzaak*. URL : <<https://kinderopvangzaak.be/>> (geraadpleegd op 26/07/2024).
- IBSA. (2023). Précarité et aide sociale – Méthodologie. URL: <https://ibsa.brussels/sites/default/files/documents/meth_3-2_fr_2303.pdf> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Perspective.brussels. *Institutionele actoren op het gebied van kinderopvang in Brussel*. <<https://perspective.brussels/nl/be-school/overzicht-van-de-kinderopvang-brussel/institutionele-actoren-op-het-gebied-van-kinderopvang-brussel>> (geraadpleegd op 13/05/24)
- SEEPRO-3 project. URL : <http://www.seepro.eu/Seiten_English/Country_Reports.htm>
- StatBel. (2024). Emploi et chômage. URL: <<https://statbel.fgov.be/fr/themes/emploi-formation/marche-du-travail/emploi-et-chomage#documents>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Statbel. (2024). Secteurs statistiques. URL: <<https://statbel.fgov.be/fr/propos-de-statbel/methodologie/classifications/secteurs-statistiques>> (geraadpleegd op 13/05/24).
- Subsides Infrastructures nouvelles places d'accueil Petite Enfance. Francophones Bruxelles. URL: <<https://ccf.brussels/nos-services/jeunesse-et-enfance/creches/subsides-creches/subsides-infrastructures-nouvelles-places-daccueil-petite-enfance/>> (geraadpleegd op 13/05/24).

VII. Afkortingen

BHG: Brussels Hoofdstedelijk Gewest

BIM: bénéficiaires de l'intervention majorée

Cocof: Commission communautaire française

EU: Europese Unie

GGC: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie

OCMW : Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn

ONE : Office de la Naissance et de l'Enfance

PFP : Participation financière parentale

VGC : Vlaamse Gemeenschapscommissie

VIII. BIJLAGE : VRAGENLIJST

5. INTRODUCTIEBOODSCHAP

Bedankt om deel te nemen aan deze enquête over de toegankelijkheid van de kinderopvangvoorzieningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest! U hebt ongeveer **20 minuten** nodig om de vragenlijst in te vullen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Brussels Studies Institute (BSI), in samenwerking met onderzoekers van de ULB en de UGent, uit naam van perspective.brussels, het expertisecentrum voor regionale en territoriale ontwikkeling van het Brussels Gewest. Het onderzoek beoogt een typologie op te stellen van de opvanglocaties in functie van hun toegankelijkheid en een territoriale analyse van de problematiek uit te voeren in de Regio Brussel.

De vragenlijst moet voor elke opvanglocatie apart worden ingevuld. Als u verantwoordelijk bent voor meerdere opvanglocaties, gelieve dan de vragenlijst voor elke locatie apart in te vullen. In dat geval kunt u deze link ook doorsturen naar de lokale verantwoordelijken.

Een van de vragen zal betrekking hebben op de bezetting van de kinderopvang in de week van 13/11/23. Als je de informatie niet in je hoofd hebt, neem dan de aanwezigheidslijst van die week mee.

Uw deelname aan deze enquête is geheel vrijwillig.

De vragenlijst heeft betrekking op de werking van de betreffende opvanglocatie. Met uitzondering van uw functie worden er geen persoonlijke gegevens gevraagd. De verzamelde gegevens zijn eigendom van perspective.brussels, worden niet aan anderen doorgegeven en worden uitsluitend verwerkt ten behoeve van dit onderzoek in opdracht van perspective.brussels.

Alle vragen met betrekking tot dit onderzoek kunt u sturen naar charlotte.casier@ulb.be

6. VOORSTELLING VAN DE VOORZIENING

- 1 (Verplicht) Wat is uw functie binnen/met betrekking tot de opvanglocatie (unieke keuze)?
 - Directrice/directeur van de opvanglocatie of vergelijkbare functie
 - Kinderbegeleidster/kinderbegeleider
 - Andere medewerker van de opvanglocatie
 - Verantwoordelijke bij de gemeente
 - Coördinator/coördinatrice van de opvanglocatie
 - Andere. Preciseer a.u.b:
2. (Verplicht) Naam van de opvanglocatie:
3. (Verplicht) De opvanglocatie is erkend door (unieke keuze):
 - Opgroeien
 - ONE
 - Iriscare
4. (Verplicht) Postcode van de opvanglocatie:
5. De opvanglocatie wordt ingericht op initiatief van:
Indien Q3 = ONE: preciseer in het commentaarveld de naam van de initiatiefnemer
 - Een gemeente
 - Een onderneming
 - Een privé persoon
 - Een school
 - Een universiteit
 - Een ziekenhuis
 - Een vzw niet gelinkt aan één van voorgaande categorieën
 - Andere
 - Ik weet het niet
6. Hoeveel plaatsen zijn er op dit moment vrij in de opvanglocatie?
Als er bijvoorbeeld één plaats vrij is op maandag, vier op woensdagnamiddag en twee op vrijdag, is het antwoord 3 hele dagen en 4 halve dagen.
 - Aantal hele dagen met plaats
 - Aantal halve dagen met plaats
7. Hoeveel kinderen heeft de opvanglocatie minstens één dag ~~per week~~ opgevangen in de week van **16 tot 23 oktober**?
8. Hoeveel **kinderbegeleidsters / kinderbegeleiders** zijn er op dit moment terwerkgesteld in de opvanglocatie? (langdurig zieken niet meegeteld)
 - Aantal personen:
 - Aantal VTE:

9. Hoeveel **andere personen** zijn er op dit moment tewerkgesteld in de opvanglocatie? (langdurig zieken niet meegeteld)
- Aantal personen:
 - Aantal VTE:
10. Hoeveel vacatures voor **kinderbegeleidsters/kinderbegeleiders** zijn er momenteel in de opvanglocatie?
- Aantal
 - VTE
11. Indien Q3 = ONE: De opvanglocatie is:
- een kinderdagverblijf (crèche)
 - een onthaaldienst (service d'accueil d'enfants)
 - een onafhankelijke kinderbegeleidster/kinderbegeleider (accueillant·e d'enfants indépendant·e)
12. Indien Q13 = onafhankelijke kinderbegeleidster/kinderbegeleider: De opvanglocatie ontvangt subsidies van ONE:
- Ja
 - Nee
 - Ik weet het niet
13. Indien Q13 = kinderdagverblijf of onthaaldienst: Welke subsidies ontvangt de opvanglocatie?
- Basissubsidie
 - Toegankelijkheid ("accessibilité")
 - Verbeterde sociale toegankelijkheid ("accessibilité sociale renforcée")
 - Verbeterde toegankelijkheid qua openingstijden ("accessibilité horaire renforcée")
 - Geen enkele van deze subsidies
 - Ik weet het niet
14. Indien Q3 = Opgroeien: Qua tarief hanteert uw opvanglocatie “:
- Een vast tarief vrij bepaald
 - Een inkomensgerelateerd tarief (IKT)
 - Een combinatie van vast tarief en inkomensgerelateerd tarief (IKT-mix)
 - Ik weet het niet
15. Indien Q3 = Opgroeien: Welke subsidies ontvangt de opvanglocatie? (meerdere keuzes mogelijk)
- Een « plussubsidie » (trap 3)
 - Een « subsidie flexibele gezinsopvang » of een « subsidie voor ruimere openingsmomenten » (ROM)
 - Een subsidie voor « dringende kinderopvang » (DOP)

- Een subsidie voor « inclusieve kinderopvang »
- Geen enkele van deze subsidies
- Ik weet het niet

7. PRAKTISCHE ASPECTEN

16. Op welke dagen is de opvangvoorziening open?

- maandag
- dinsdag
- woensdag
- donderdag
- vrijdag
- zaterdag
- zondag

17. Zijn er dagen waarop de opvanglocatie minstens 30 minuten voor 7u al open is en/of 30 minuten na 18u?

	Is de opvanglocatie open ten minste 30 minuten voor 7u			Is de opvanglocatie open ten minste 30 minuten na 18u		
	Ja	Nee	Ik weet het niet	Ja	Nee	Ik weet het niet
Maandag						
Dinsdag						
Woensdag						
Donderdag						
Vrijdag						

18. Voor welk deel van de kinderen ingeschreven in de opvanglocatie is er een variabel uurrooster* voorzien in het opvangcontract? (%)

**daarmee bedoelen we dat de opvangdagen niet vast zijn en kunnen veranderen van de ene week op de andere*

19. Indien Q4 != 1000, 1020, 1120 of 1130: Wat is het aandeel kinderen dat op 1 november 2023 woonde in de gemeente van de opvangvoorziening? (xx%)

Indien Q4 = 1000, 1020, 1120 of 1130: Wat is het aandeel kinderen dat op 1 november 2023 woonde in dezelfde postcode als de opvangvoorziening? (xx%)

8. FINANCIËLE ASPECTEN

De vragen 22 en 23 worden enkel gesteld aan de ONE opvanglocaties zonder subsidies voor toegankelijkheid en aan trap 0/1 van Opgroeien:

20. Hoe bepaalt u het tarief voor de opvang van een kind? (uitgezonderd broers of zussen van een al ingeschreven kind) (keuze) *Indien de opvanglocatie een combinatie hanteert van vast tarief en inkomensgerelateerd tarief (IKT-mix), vul deze vraag dan in voor de plaatsen met vast tarief.*
- In functie van het inkomen van de ouders
 - Naargelang de ouders recht hebben op een 'Verhoogde tegemoetkoming'
 - Ander criterium: ...
 - Ik weet het niet
21. Indien Q22 = Vaste tarief: Hoeveel betaalt een ouder **maandelijks** (voor een maand van 30 dagen) voor een kind dat 5 dagen per week aanwezig is, van opening tot sluiting van de opvanglocatie? (bedrag in €)
- Indien Q22 = tarief naargelang inkomen of verhoogde tegemoetkoming: Hoeveel betaalt een ouder **maandelijks** (voor een maand van 30 dagen) voor een kind dat 5 dagen per week aanwezig is, van opening tot sluiting van de opvanglocatie?
- Minimum: (bedrag in €)
 - Maximum: (bedrag in €)

De volgende vragen hebben betrekking op alle opvangvoorzieningen:

22. Wat is de frequentie van de facturen die ouders krijgen?
- Maandelijks
 - Dagelijks
 - Wekelijks
 - Frequentie bepaald in het opvangcontract naar keuze van de ouders
 - Ik weet het niet
 - Andere: ...
23. Hoe kunnen ouders hun bijdrage betalen? (meerdere keuzes)
- Overschrijving
 - Domiciliëring
 - Contante betaling
 - Ik weet het niet
 - Anders: ...
24. Wat is er wel en niet inbegrepen in de bijdrage van de ouders (kruis aan)?

	Inbegrepen	Niet inbegrepen	Weet ik niet
Luiers			
Middagmaal			
Melk			
Tussendoortjes of aanvulling op het ontbijt			
Verzorgingsmateriaal (lotion, doekjes, enz.)			

25. Indien Q3 = ONE EN subsidie Toegankelijkheid: Wat is het bedrag van het forfaitaire voorschot voor een kind?

- Een bedrag dat overeenstemt met één maand opvang van het kind
- Een bedrag lager dan één maand opvang van het kind
- Er wordt geen voorschot gevraagd
- Ik weet het niet

Q3 = ONE zonder subsidie Toegankelijkheid: Wat is het bedrag van het forfaitaire voorschot voor een kind?

- Een bedrag hoger dan één maand opvang van het kind
- Een bedrag dat overeenstemt met één maand opvang van het kind
- Een bedrag lager dan één maand opvang van het kind
- Er wordt geen voorschot gevraagd
- Ik weet het niet

Indien Q3= Opgroeien: Wat is bij inschrijving het totaalbedrag van inschrijvingsprijs, waarborg and voorschot voor één kind?

- Een bedrag hoger dan één maand opvang van het kind
- Een bedrag dat overeenstemt met één maand opvang van het kind
- Een bedrag lager dan één maand opvang van het kind
- Er wordt geen voorschot gevraagd
- Ik weet het niet

26. Indien Q3 = Opgroeien OF Q3 = ONE zonder subsidie toegankelijkheid: Hoeveel dagen kan een kind dat vijf volle dagen per week aanwezig is, **per jaar** afwezig zijn zonder dat die gefactureerd worden?

U mag dit aantal uitdrukken in hele of halve dagen. Vul 0 in als er geen minimum aanwezigheid vereist is

- Zonder medisch attest: ... dagen per jaar
- Met medisch attest: ... dagen per jaar

27. Wat doet uw opvanglocatie wanneer rekeningen onbetaald blijven **gedurende 1 tot maximum 3 maand**?

- Ouders worden formeel verwittigd
- Er wordt een afspraak gemaakt met de ouders
- Het opvangcontract wordt geschorst en het kind wordt niet meer opgevangen
- De sociale dienst wordt gecontacteerd
- Er wordt een afbetalingsplan voorgesteld gespreid over meerdere maanden
- Er wordt een incassobureau ingeschakeld
- Geen van bovenstaande
- Ik weet het niet
- Andere: ...

28. Wat doet uw opvanglocatie wanneer rekeningen **langer dan 3 maand** onbetaald blijven?

- Ouders worden formeel verwittigd
- Er wordt een afspraak gemaakt met de ouders
- Het opvangcontract wordt geschorst en het kind wordt niet meer opgevangen
- De sociale dienst wordt gecontacteerd
- Er wordt een afbetalingsplan voorgesteld gespreid over meerdere maanden
- Er wordt een incassobureau ingeschakeld
- Geen van bovenstaande
- Ik weet het niet
- Andere: ...

9. EEN PLAATS AANVRAGEN IN DE OPVANGLOCATIE

29. Hoe kunnen ouders die een plaats willen aanvragen in de opvanglocatie hiermee geholpen worden?

- Tijdens een individuele afspraak
- Per telefoon
- Tijdens permanentiemomenten zonder afspraak
- Via het Lokaal Loket Kinderopvang
- Geen van deze mogelijkheden
- Ik weet het niet
- Andere: ...

30. Kunnen ouders de opvanglocatie bezoeken vooraleer een plaats aan te vragen?

- Ja
- Nee
- Ik weet het niet

31. Welke documenten moeten ouders bezorgen bij het aanvragen van een plaats?
- Attest van zwangerschap
 - Gezinssamenstelling
 - Bewijs van inkomen
 - Motivatiebrief
 - Bewijs van inschrijving voor een opleiding
 - Bewijs van inschrijving als werkzoekende
 - Bewijs van kennis van het Nederlands
 - Geen
 - Ik weet het niet
 - Andere: ...
32. Indien Q3 = opgroeien: Welk aandeel van de plaatsen wordt gereserveerd voor kinderen waarvan minstens één ouder voldoende het Nederlands beheerst? (%)
33. Indien Q3. = ONE, wordt er bij inschrijvingen rekening gehouden met alleenstaand ouderschap?
- ja
 - nee
 - ik weet het niet
34. Hoe vaak per maand moet een kind minimaal aanwezig zijn om ingeschreven te worden?
U mag dit aantal uitdrukken in hele of halve dagen.
- Dagen
 - Halve dagen
35. Indien Q3 = ONE met subsidie toegankelijkheid: Welk percentage van de plaatsen wordt, in het kader van de subsidie toegankelijkheid, prioritair toegekend aan aanvragen die betrekking hebben op specifieke behoeften (broers/zussen, adoptie, beperking, preventie of bescherming van het kind, socio-economische kwetsbaarheid, enz.)? (%)
36. Indien Q3 = ONE zonder subsidie toegankelijkheid: Geeft de opvanglocatie voorrang aan aanvragen die betrekking hebben op specifieke opvangbehoeften **andere dan een voorrang voor broers/zussen**?
- Ja
 - Nee
 - Ik weet het niet
37. Indien Q40 = ja: Aan welke specifieke behoeften geeft de opvanglocatie voorrang bij inschrijving?
- Opvang in het kader van een adoptieprocedure
 - Opvang van kinderen met een beperking
 - Noodopvang in het kader van maatregelen ter preventie of bescherming van het kind

- Opvang van kinderen waarvan de ouders zich in een kwetsbare socio-economische situatie bevinden, met name omwille van hun inzetbaarheid
- Ander specifieke behoefte gelinkt aan de socio-economische situatie van het kind met voorafgaand akkoord van ONE
- Ik weet het niet

38. Indien Q3 = Opgroeien en Q16 = IKT: Geeft u voorrang aan éénoudergezinnen tegenover andere criteria*?

*werk/opleiding, gezinnen met een laag inkomen, pleegkinderen, broers/zussen

- Helemaal niet
- Een beetje
- Veel
- Ik weet het niet

39. Indien Q3 = Opgroeien en Q16 = niet IKT: Zijn er bepaalde kenmerken die de kans op een plaats in uw opvanglocatie verhogen? Op een schaal van 0 tot 2 (helemaal niet, een beetje, veel / ik weet het niet)

	0 – helemaal niet	1 – Een beetje	2 - Veel	Ik weet het niet
werkend en/of in opleiding				
alleenstaanden				
gezinnen met een laag inkomen				
pleegkinderen of kinderen in het kader van een adoptieprocedure				
preventie of bescherming van het kind				
broers/zussen van een kind in de opvang				
kinderen met een beperking				

10. SOCIALE EN CULTURELE TOEGANKELIJKHEID

40. Welke talen kunnen er bij de dagelijkse omgang gesproken worden met de ouders?

- Nederlands
- Frans
- Andere
- Ik weet het niet

41. Hoe communiceert u met ouders die geen Nederlands of Frans spreken? Communicatie gaat via (meerdere keuzes)
- Een tolkendienst
 - Afbeeldingen of pictogrammen
 - Een automatische vertaalapp (Google Translate, Deepl)
 - Andere ouders
 - Medewerkers van een vereniging of maatschappelijk werkers
 - De kinderbegeleidsters/kinderbegeleiders die beheersen bepaalde andere talen
 - Andere:...
 - Ik weet het niet
42. Wat wordt er voorzien door de opvanglocatie wanneer een kind een specifiek dieet volgt omwille van **diverse redenen**?
- Een andere volledige maaltijd wordt voorzien
 - De voorziene maaltijd wordt gegeven zonder de niet-getolereerde voedingsmiddelen
 - De ouders moeten een andere maaltijd meebrengen
 - De opvanglocatie voorziet voor alle kinderen een maaltijd die rekening houdt met alle diëten
 - De opvanglocatie houdt hier geen rekening mee
 - Dat hangt van de reden af
 - Andere: ...
 - Ik weet het niet
43. Wat is jullie beleid rond borstvoeding?
- De moeder mag op gelijk welk moment van de dag borstvoeding geven in de opvanglocatie
 - De moeder mag op bepaalde momenten van de dag borstvoeding geven in de opvanglocatie
 - De ouders mogen moedermelk meebrengen die de kinderbegeleiders / kinderbegeleidsters aan het kind geven doorheen de dag
 - Geen van bovenstaande mogelijkheden
 - Ik weet het niet
 - Andere: ...
44. Indien Q3 = Opgroeien ET non-IKT: Hoe vaak krijgt u aanvragen tot inschrijving via het Lokaal loket?
- Meer dan 1 keer per week
 - Tussen de 1 en 4 keer per maand
 - Minder dan 1 keer per maand

- Nooit
 - Ik weet het niet
45. Werkt u samen met partners om uw opvanglocatie kenbaar te maken bij een kansarmer publiek?
- OCMW
 - Buurtvereniging
 - Onthaalbureau voor inburgering (Bon)
 - Alfabetiseringscursus
 - LIGO Brusselleer
 - Voedselbedeling
 - Ziekenhuis
 - Gemeente
 - Scholen
 - Huiswerkklassen
 - ONE antenne
 - Huis van het Kind
 - Medisch centrum
 - Jobhuis
 - Geen enkele van deze intermediairen
 - Andere: ...
 - Ik weet het niet
46. Wat zijn de relaties met de buurt?
- De opvanglocatie bevindt zich in een gebouw waar nog andere diensten zijn
 - De lokalen van de opvang worden ook gebruikt voor andere activiteiten gericht op de buurtbewoners
 - Vrijwilligers (ouders, buurtbewoners,...) nemen deel aan bepaalde activiteiten of nemen bepaalde taken op zich in de opvanglocatie
 - Geen van deze situaties
 - Ik weet het niet
 - Andere:...

11. EINDBOODSCHAP

U bent klaar met het invullen van de enquête. Dank daarvoor!

Voor al uw vragen met betrekking tot deze enquête, kunt u contact opnemen met charlotte.casier@ulb.be



Naamsestraat 59 – B – 1000 Brussel – www.perspective.brussels